

Світлана Греля-Кравченко

*ЮЗЕФ ЛОБОДОВСЬКИЙ — МИТЕЦЬ,
МИСЛИТЕЛЬ, БУНТАР ТА УКРАЇНОФІЛ.
ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ*

ЛУЦЬК — 2019

УДК 821.162.1'06.09(092) Лободовський

ББК 83.3(4Пол)

Г 79

Греля-Кравченко Світлана

Юзеф Лободовський — митець, мислитель, бунтар та українофіл. Життя і творчість [Текст] : монографія / Світлана Греля-Кравченко. — Луцьк : Видавництво «Синя папка», 2019. — 248 с.

ISBN 978-966-97960-0-4

Книга стисло представляє життя, світогляд і доробок письменника в різних галузях культурної праці, повертаючи його ім'я в історію та колективну пам'ять українців. Авторка розкриває неординарну постать Юзефа Лободовського, літературний талант і творчість, неймовірний інтелект, глибокий аналітичний розум та дар передбачення, яким він володів. Видання призначене усім, хто цікавиться історією, польсько-українськими культурними взаєминами, літературою, публіцистикою, усім, кому цікаво дізнатися про життєві шляхи незвичайних людей.

Рецензенти:

Пшемислав Вайнгертнер — доктор габілітований, професор Лодзького університету (Польща)

Марія Моклиця — докторка наук, професорка Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Україна)

Книгу видано за підтримки

Генерального консульства Республіки Польща в Луцьку з нагоди відзначення 110 річниці з дня народження Юзефа Лободовського

Генеральне Консульство
Республіки Польща
в Луцьку

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання у будь-якій формі та в будь-який спосіб, зокрема електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

© Світлана Греля-Кравченко, 2019

© «Синя папка», 2019, видання українською мовою

© Вікторія Дикобраз, 2019, обкладинка

Висловлюю щирю подяку за фінансову підтримку у виданні книги Генеральному Консульству Республіки Польща у Луцьку та зокрема за інформаційну допомогу Віцеконсулу Генерального Консульства РП у Луцьку Терезі Хрущ;

Літературному музею імені Ю. Чеховича в Любліні і його директору Ярославу Цимерману за можливість користуватися фондами музею для написання книги;

Голові спілки польських письменників (відділ у Любліні) Збігнєву Влодзімежу Фрончеку і професору Лодзького університету Рафалу Віктору Ковальчику за допомогу та інформаційну підтримку.

Світлана Греля-Кравченко

Wyrażamy głęboką wdzięczność Konsulatowi Generalnemu Rzeczypospolitej Polskiej w Łucku za pomoc finansową w wydaniu książki, szczególne podziękowania składamy wicekonsul Konsulatu Generalnego RP w Łucku pani Teresie Chruszcz za pomoc i wsparcie;

Muzeum Literackiemu im. J. Czechowicza w Lublinie i jego dyrektorowi Jarosławowi Cymermanowi za możliwość korzystania ze zbiorów muzeum podczas napisania książki;

Przewodniczącemu Stowarzyszenia Pisarzy Polskich (oddział Lublin) Zbigniewowi Fronczkowi i profesorowi Uniwersytetu Łódzkiego Rafałowi Kowalczykowi za pomoc i wsparcie merytoryczne.

Switłana Grela-Krawczenko

Передмова 9

Розділ 1. Завжди ходив своїми власними

дорогами: життєвий шлях поета	17
Дитинство	20
Юність	27
Початок літературного шляху	31
“Роман” із комунізмом	35
Волинський період	40
Напередодні та під час Другої світової війни .	51
Еміграція	57

Розділ 2. “Етичний декалог” митця:

характер, світогляд, духовна еволюція	67
Перші випробування долі	69
Бунтарські витівки й злами	74
Культурне пограниччя	87
Досвід еміграції	93

Розділ 3. Літературна творчість 103

Рання поезія	105
Катастрофізм кінця 30-х років	109
Творчість в еміграції	116
Поезія про Україну	119
Проза і переклади	140

Розділ 4. Журналістика і публіцистика 147

Праця у пресі й на радіо	149
Концепція польсько-українських взаємин	158

Післямова	178
Бібліографія	182
Розмова з Адамом Томанком	186
Поезії Юзефа Лободовського	197
Переклади поезії українською мовою	222
Видання творів Ю. Лободовського	235
Показчик імен	237
Ілюстрації	241

Ciebie, miodna i mleczna, buraczana i pszenna,
ciebie pochwalam, Ukraino, w męce odwiecznej codzienna,
sama sierota płacząca, dla własnych dzieci macosza
żołnierka pchana kolbami w dziedzińcu obcych koszar,
tobie poświęcam, od lat wsłuchany w bolesny lament,
ten niespokojny i rytmem krwi wykołyszany heksametr¹.

Józef Łobodowski “Pochwała Ukrainy”

Тебе медомолочна, і бурякова, і пшенична,
тебе хвалю, Україно, щоденна в муці одвічній,
заплакана сиротою, мачухою власним дітям,
солдатко, в касарнях чужих кольбами штовхана, бита.
Складаю тобі, що від літ так голосиш в нестямі,
цей ритмом крові моєї виколисаний гексаметр².

Юзеф Лободовський “Похвала Україні” (пер. з пол. Святослава Гординського)

---

1 Józef Łobodowski. Złota Hramota, Instytut Literacki Paryż, 1954, s. 11.

2 Там само, с. 177.

У кожного народу є постаті, які масштабом своєї думки і творчості виходять далеко за межі національної культури і набувають світового значення. До таких письменників належить з-поміж інших польських геніїв і Юзеф Лободовський. Польський письменник, творчість якого ще донедавна була заборонена у Польщі та в усіх інших країнах радянського табору. Він ще й зараз відомий далеко не кожному поляку і майже незнаний в Україні.

Митець, мислитель, журналіст, критик, публіцист, громадський діяч, який творив на пограниччі багатьох культур — польської, української, російської, білоруської, іспанської. Особливо актуальним сьогодні видається саме польсько-українське пограниччя письменника. Культурне пограниччя Ю. Лободовського виявилось у багатьох аспектах його творчої діяльності. Насамперед у тематиці і проблематиці поетичних та прозових творів, де осмислюються сторінки спільного з Україною та іншими народами історичного минулого, змальовуються проблеми тогочасних польсько-українських взаємин, розкриваються найвагоміші духовні надбання різних народів.

Бунтар і перфекціоніст, людина, яка завжди кидала виклик долі і своїм ворогам, ніколи не кривила душею, не зраджувала переконань і почуттів. Максималіст, що вмів любити і ненавидіти, завжди переборював слабкості, був непересічною особистістю в усіх своїх проявах, йшов завжди і до кінця. Мав дар передбачення.

Ю. Лободовський належить до грона тих письменників світового рівня, яких неодмінно мусить знати кожен українець. Глибина відчуття і розуміння української справи, масштаби його емпатії сягають того рівня відданості Україні, який демонстрували духовні лідери нашого народу, як от Т. Шевченко, І. Франко чи В. Стус.

Україна завжди була в житті і творчості митця. Тема України пронизує його поетичну, прозову, публіцистичну, перекладацьку та літературно-критичну спадщину. Ю. Лободовського часто називають представником “української школи” у польській літературі ХХ ст. або ж продовжувачем її традицій. Витоки зацікавлення і захоплення письменника Україною біографічні. Родина матері Стефанії походила з Білорусії, а родина батька (як стверджував у спогадах сам письменник) — з України. Сім'я спочатку мешкала у Любліні, проте під час Першої світової війни переїхала в Росію, де служив батько Юзефа — офіцер царської армії. Спочатку жили у Москві, а потім на Кубані. Саме тут вперше, ще зовсім малим, Ю. Лободовський почав відкривати для себе Україну. Тут почав вивчати українську мову, пізнавати українську історію, спілкуватися із кубанськими козаками — нащадками запорожців, відкрив для себе їхню культуру, характери, ментальність, суспільні погляди, звичаї і традиції.

Великий вплив на його захоплення українською історією мали погляди батька, який стверджував, що походив із козацького роду на прізвище Лобода. Юзеф також вважав себе нащадком козацького

роду, а в юні роки люблінські друзі часто між собою називали його “отаманом Лободою”.

Після смерті батька сім'я повернулася до Любліна. У Любліні майбутній письменник закінчив ліцей і гімназію, вступив до Люблінського католицького університету на факультет права. Проте вже 1932 року рішенням прокурора за поетичну збірку “O czerwonej krwi” (“Про червону кров”), а також за політичні погляди та громадську активність Ю. Лободовського було звільнено з університету без права продовження навчання у будь-якому іншому виші міжвоєнної Польщі. Так він потрапив до військової школи у Рівному і його життя майже до кінця 30-х років виявилось пов'язане з Волинню.

Тут Юзеф пережив романтичну історію кохання до молодої поетки Зузанни Гінчанки. На цей час також припадає легендарна історія нелегальної поїздки письменника до Радянського Союзу – він хотів побачити все, що там відбувається, на власні очі. Позбувшись усіх ілюзій щодо комуністичного раю, письменник став остаточним і безповоротним поборником української справи у II Речі Посполитій і польсько-українського порозуміння. У 1937-1938 рр. Ю. Лободовський працював у редакції тижневика “Волинь” у Луцьку, вів рубрику “Sprawy Ukraińskie”, друкував свою поезію та публіцистику, ще глибше пізнав мешканців волинського краю та їхню культуру.

На початку Другої світової Ю. Лободовський брав участь у боях проти німецької окупації. Разом з іншими польськими вояками потрапив на захід – у Францію,

а потім в Іспанію, де й оселився. Проте так до кінця життя і не взяв громадянства цієї країни.

Перебуваючи в еміграції, працював журналістом на радіо “Мадрид”, співпрацював із польськими еміграційними часописами: “Wiadomości” Мечислава Гриджевського, “Kultura” Єжи Гедройця та ін.

Помер 1988 року в Іспанії у віці 79 років під час виголошення лекції про творчість Юліуша Словацького. Урна з прахом письменника нелегально була перевезена до тоді ще комуністичної, але охопленої змінами Польщі. Найбільший парадокс полягав у тому, що урочисте поховання письменника у Любліні було організоване Люблінським католицьким університетом на чолі із його ректором — тим самим університетом, який 56 років тому виключив Лободовського зі списку своїх студентів через його радикальні погляди.

Ю. Лободовський називав Україну своєю другою батьківщиною.

Українська тематика пронизує поетичні, прозові і публіцистичні твори митця. Це поема “Swiatosławowi Nordyńskiemu” (1947), поетичні збірки “Złota Hramota” (1954) і “Pieśń o Ukrainie” (1959), численні цикли поезій (“Dumy Wołyńskie”, “Polesie”, “Srebrna ziemia”, “Pieśń o głodzie”, “Hellada scytyjska” та ін.). А спогади дитинства, враження від життя на Кубані, пережиті події історії (революція та війна) згодом лягли в основу автобіографічної трилогії “Komysze”.

Письменник був одним із найбільших популяризаторів української поезії у світі. Від початку 30-х років і впродовж всього життя він перекладав поезію

Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Рильського, П. Тичини, Є. Маланюка, Н. Лівницької-Холодної. Свої переклади друкував у польських літературних часописах “Kamena”, “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, “Skamander”, “Wiadomości Literackie”, в еміграційних виданнях “Kultura” і “Wiadomości”. Публікував огляди літературного процесу в Україні, літературні портрети українських письменників, біографічні та історичні нариси про українських митців.

Україна завжди була однією із провідних тем у публіцистиці Ю. Лободовського. У цій темі домінував аспект польсько-українських відносин, які письменник, на відміну від багатьох упереджених сучасників, розглядав у контексті духовного поступу Польщі та її перспектив. Уперше торкнувся цієї проблеми ще 1932 року в статті “Serca za barykadą”, де вже тоді апелював до польсько-українського порозуміння. Продовжив свої роздуми над проблемою польсько-українських стосунків у публіцистичних виступах 30-х років, які друкував передусім на сторінках варшавських тижневиків “Biuletyn Polsko-Ukraiński” та “Wiadomości Literackie”.

З 1935-го по 1939-й на сторінках видання “Wiadomości Literackie” опублікував більше ніж 10-ть статей, у яких обґрунтував власні ідейні позиції щодо польсько-українських відносин, єврейського питання, державної національної політики та шляхів і можливостей згладжування гострих кутів міжнаціональних взаємин. Це статті – “Smutne porachunki”, “Uzurpatorzy wolności”, “Za naszą wolę i waszą”, “Tropicielom polskości. List do Bolesława Micińskiego”,

“Notatki Gdyńskie”, “Żarty a rzeczywistość”, “W obronie zasługi. Do redaktora «W. L.»”, “Tragedia Żydowska”, “Nacjonalizm na bezdrożach”, “Paszkwil na Polskę” тощо.

У дискусіях з опонентами питання міжнаціональних стосунків Ю. Лободовський завжди розглядав через призму вселюдських гуманістичних ідеалів. “Для мене найвищою інстанцією є моя власна совість”, — наголошував письменник. Він стверджував, що правдива ідея не може змушувати до компромісів із совістю, обмежувати свободу морального вибору людини. Для письменника понад усі інтереси держави був “етичний декалог”, а правдива революція — це насамперед “повернення гідності кожній людині” (“przywrocenie godności każdej osobistości”) (“Smutne porachunki”). Для Лободовського важливою була передусім така ідея, яка об’єднує народи, веде вперед, вдосконалює людину, плекає її найкращі риси, піднімає зі злиднів — матеріальних і моральних.

Викладені на сторінках тижневика “Wiadomości Literackie” думки про перебіг польсько-українських стосунків знайшли свій розвиток у його публіцистичних виступах, надрукованих упродовж 1937-1938 років на шпальтах часопису “Biletyn Polsko-Ukraiński” (Варшава 1932-1938). Близько 14 статей стосувалися політичного та соціального аспекту проблеми та шляхів її розв’язання: “Od bezmyślności do katastrofy”, “Nieodpowiedzialne pomysły”, “Historia stosowana”, “W obliczu rozstrzygnięć”, “Od Małorosji do Mitteleuropy” та ін. Більшість публіцистики, надрукованої в бюлетені, підписані псевдонімом Стефан Курилло.

Після юнацького захоплення комунізмом Ю. Лободовський не був прихильником жодного із політичних таборів. Союз і співпрацю у боротьбі із зовнішніми ворогами називав стратегічною метою і національними інтересами Польщі та України. Конфлікти і суперечки між поляками та українцями, які існували у минулому, називав “суперечками сусідів за спільно розорані межі”.

У 1977 році Ю. Лободовський разом із Є. Гедройцем та іншими поляками, всупереч панівній серед польської еміграції позиції більшості, поставив свій підпис під документом “Deklaracja w sprawie ukraińskiej”, яка поклала початок польсько-українському порозумінню вже після Другої світової війни.

Ю. Лободовський мав експресивний, гострий, іронічний стиль письма. Він викривав, критикував, демаскував, ненавидів лицемірство і фальш, був надзвичайною, особливою людиною. Мав величезні знання з історії, легко оперував її фактами. Ідеалом письменника був гуманізм, а найвищою цінністю — людина. Був мислителем культурного пограниччя — це давало ширші горизонти у баченні суспільних проблем.

Час довів правдивість думок, ідей і передбачень Ю. Лободовського. 1973 року на радіо “Вільна Європа” разом із Костянтином Зеленком Ю. Лободовський сказав: “Ділить нас багато чого, але єднає спільна мета: не допустити, аби нас усіх поглинуло російсько-радянське багно”. Багато його мрій та сподівань здійснилися і здійснилися. Та надзвичайно актуальними залишаються думки письменника про перспективи польсько-українських стосунків, про необхідність

розбудови нових мостів розуміння і порозуміння.
Особливо зараз, перед загрозою нової російської
агресії.

**РОЗДІЛ 1. ЗАВЖДИ ХОДИВ
СВОЇМИ ВЛАСНИМИ ДОРОГАМИ:
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ПОЕТА**

Юзеф Лободовський — письменник, перекладач, публіцист, історик, який мав серед українців багато друзів, присвятив усе своє життя і творчість справі єднання двох народів, справі, яка за життя митця видавалася такою далекою і майже нездійсненою мрією. Лише зараз можна об'єктивно поцінувати всі зусилля Ю. Лободовського, спрямовані на розбудову добросусідських взаємин, на розвиток щирого і відкритого діалогу між поляками та українцями. Лише зараз можна вповні побачити його невмирущу актуальність та історичну значимість.

Ю. Лободовський завжди був політично активною людиною. Він постійно висловлював свої симпатії, оцінки і ставлення до подій та явищ суспільного життя. Часто маніфестував власні погляди досить експресивно і дражливо, подекуди був “агресивним полемістом”³. Завжди ходив своїми власними шляхами.

За життя ім'я письменника було маловідомим і недооціненим. Неординарна постать, власна думка й критичний погляд на світ сприяли появі багатьох опонентів і ворогів. Лободовський пройшов незвичайний і непростий життєвий шлях, пережив численні випробування на міцність характеру, твердість переконань і вірність духовним цінностям. Походив зі шляхетної родини, рано втратив батька і виховувався матір'ю в дуже важких матеріальних умовах, набагато складніших, ніж у перші роки життя.

---

3 Sawicka Jadwiga Świadomość kresowa Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski rzecznik dialogu polsko-ukraińskiego. Pod redakcją Ludmiły Siryk i Jerzego Świącha. Lublin Wyd-wo UMCS, 2000, s.11

Народився 19 березня 1909 року в маєтку Пурвішки Сейненського повіту, в родині полковника царської (російської) армії Владислава Лободовського. Мати Стефанія походила з родини Доборейко-Яжомбкевичів (Doborejko-Jarząbkiewicz).

“Мій батько, Владислав Лободовський, очевидно мав у крові господарські уподобання, бо все життя мріяв про власний куток на клаптю землі, хоч найменшому, але власному. Завдяки цим уподобанням і мріям я народився у литовському селі, в гміні Вейсее, сейненського повіту, в тій частині, яка після здобуття незалежності належала Литві, і яку поляки називали Ковенською, — згадував письменник. — Моя поява на світ була неабиякою сенсацією, бо в шлюбі народжувалися самі дочки, а було їх вже аж три, тому батько зятявся, що мусять мати нащадка чоловічого роду. Не знаю, чому я так довго зволікав, але нарешті з’явився... Отож, коли з’явився на світ, на околиці почалася страшна буря з грозами і блискавицями, ймовірно в ту пору (ще зимою) надзвичай рідкісна. Перестрашені баби почали шептати по закутках, що народилася зла людина, може, боронь Боже, втілення диявола. Моя мати також впала у розпач, бо новонароджений, тобто я, після того, як розгледівся довкола, скривився, почав пищати і показувати недвозначне бажання повернутися назад”⁴.

---

4 Kalendarium życia w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 9.

Після такої багатозначної появи на світ Юзефа двічі охрестили — спочатку дід відразу після народження, а потім вдруге ксьондз, який, ховаючись від бурі, випадково завітав тоді у садибу Лободовських. За рік батьки продали маєток і переїхали до Варшави, де однорічного Юзефа втретє охрестили у костьолі, в супроводі органу.

1910 року родина переїхала до Любліна, куди направили на службу батька, Вл. Лободовського. З початком Першої світової війни (1914) його призвали на фронт як офіцера царської армії. Після перших поразок і відступів російської армії мати Стефанія вирішила переїхати з дітьми до Москви, побоюючись, що у Люблін прийдуть німецькі війська і це буде загрозою для сім'ї офіцера, а також не бажаючи, щоб їх розділила лінія фронту.

Спочатку життя в Росії було спокійне, сестри навчалися в гімназії, а Юзеф — удома. Вивчали польську і російську мови. “Однак після двох років війни ситуація з продовольством почала погіршуватися, а після першої меншовицької революції та відречення від престолу Миколи II зіпсувалася зовсім. Бракувало всього: муки, цукру, жирів. Якось пізньої осені того ж року прийшов лист від знайомих, котрі завчасно виїхали на північний Кавказ. Заохочували приїхати. Мати не вагалася ані хвилини. Після двох тижнів, необхідних для продажу житла та речей, пакування, (ми сіли) у поїзд дальнього сполучення Москва-Катеринодар”⁵.

---

5 Там само, с. 11.

Нарикінці літа 1917 року сім'я Лободовських оселилася в Єйську, містечку на березі Азовського моря, яке було великим рибальським портом із розкішними садами, городами та одноповерховими будівлями. Тут починалося свідоме дитинство Юзефа, яке він вже запам'ятав і згадував до кінця життя. “З малого я був безмірно зацікавлений світом і людьми. Відразу привернуло мою увагу те, що міщани розмовляють дивною мовою: ніби російською, проте багато слів я не розумів. Тоді мати мені розтлумачила, що місто оточене козацькими станицями, де збереглася чиста українська мова, бо кубанські козаки — це нащадки колишньої Запорозької Січі. Звідти й походять у мові єйських міщан численні українські нашарування...”⁶.

Хлопчик почав читати історію Кубані, Запорозької Січі. Дізнався, як з'явилися козацькі станиці, як тут жили люди раніше, які мали звичаї. Із захопленням і подивом потім згадував життя на Кубані до революції, яке добре запам'ятав з дитинства: “Не знаю, чи ще десь, але тут стара добра поговорка про землю, «яка молоком і медом пливе», тут, на козацькій Кубані мала реальне втілення. Чудовий чорнозем, подекуди глибокий на кілька метрів, давав таку буйну пшеницю, що вершник на коні зникав у ній, як у лісі. Море фруктів: абрикоси, персики, різновид слив, які називали алича, а передусім безліч прекрасних кавунів і динь. Коли Козак привозив їх на базар на двоколісній високій арбі, то продавав по десять штук, по одній не хотів. Кавунами годували свиней. Домашніх

---

⁶ Там само, с. 11.

птахів господині не могли дорахуватися. Звичайно ж: коні, велика рогата худоба. Люд був добірний, щирий, приязний, замилуваний у старих звичаях, принесених із глибини XVIII століття. Часто ходили з сестрами до садівників за фруктами, головню за абрикосами. Трусили дерева, самі збираючи до кошиків, і тільки тоді важили абрикоси; те, що ми з'їли, не рахувалося, а об'їдалися ми досхочу. Море було мілке, в лимані така густа вода, що навіть як хто не вмів плавати, то тримався на поверхні. Роїлося «бичками», дуже смачними невеликими рибами з широкими лобами, звідти, мабуть, і їхня назва»⁷.

Більшовицька революція кардинально змінила життя багатьох народів тодішньої Російської імперії, радикально вплинула на становище країн усієї східної Європи. Ю. Лободовський згодом згадував, що на Кубані у той час на початку революції, коли влада була в руках місцевих, репресій не було, бо всі одне одного знали. Кубанські козаки розуміли, що більшовики заберуть у них землю, тому за першої ж нагоди повстали проти них разом із так званою Білою Армією.

Влітку 1919 року всім здавалося, що більшовизм буде придушений. Письменник був упевнений, що, якби на чолі білогвардійського руху стояли люди із політичним досвідом та історичним баченням, то так би й сталося. Проте Корнілов — людина з такими якостями — загинув ще на початку протистоянь. На його місце прийшли «такі як Денікін, барон

---

7 Там само, с. 11–12.

Врангель, алкоголік Май-Маєвський”⁸. Їхні фатальні помилки і прорахунки призвели до швидкої незворотної поразки і занепаду білогвардійського руху. В середині літа ще тривала війна між Польщею і Червоною Армією, на якій зосереджувалася більшовицька влада, тому репресій на козацьких станицях ще не було. Проблеми почалися вже після жнив. “Міста вже були зголоднілі, не тільки тут — всюди! Спустошені села по всьому Поволжжю: сотні тисяч селян вирушили в південно-західному напрямку, тікаючи від голодної смерті. У Ростові над Доном, де ми затрималися на два тижні, чекаючи ешелон, що нас завіз до Польщі, на кожному кроці можна було побачити трупи нещасних поволжан”⁹.

Спогади з дитинства на Кубані у післяреволюційні роки залишили важкий слід і незагоєні рани у душі та серці письменника. Наприкінці літа в козацьких станицях почалися примусові реквізиції продуктів харчування. Траплялося, що з реквізиційної комісії ніхто живим не повертався. “Я сам бачив віз, завантажений пшеницею і обрізаними лапками курей. Зверху складено вбитих. Залишено тільки одного, щоб керував несамовитим повозом. Причеплено йому до мундиру аркуш паперу із цинічним написом: «Реквізиція цілковито сплачена!». Проте бувало і зовсім навпаки. У другій половині серпня щоночі ми спостерігали на видноколі надзвичайне сяйво, то полум’яніли ближні непокірні станиці: Старомінська,

---

8 Там само, с. 12.

9 Kalendarium życia w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores” nr. 35, 2009, s. 12.

Старощербинівська... Розпачливий опір козаків був усюди зламаний; а кількісна і технічна перевага була занадто великою. Кубань у битвах 1920–1922 років зазнала важких втрат, проте ще не була смертельно пораненою. Смертельні рани вона отримала вже в роки примусової колективізації. У Росії можна було зустріти етнічний опір, але він ніколи не набув масового характеру. На Україні і на Північному Кавказі — так!”¹⁰.

Юзеф Лободовський бачив на власні очі, як кубанські козаки тоді, як і українські селяни, вмирили з голоду, тисячами йшли до таборів, гинули у відкритій боротьбі; як більшовики бомбардували станиці літаками, атакували танковими відділами. Козацтво знищили. “Я був у Росії в найгарячіші роки. Революцію проживав на вулиці. Тоді, продаючи цигарки і тютюн, конфліктував із владою... До розпачу моїх батьків заприятелював із бездомними дітьми, які жили у порту”¹¹.

У 12 років голод і злидні змусили Юзефа торгувати нелегально виробленим самогоном і цигарками. Відсидів за це дві доби у в'язниці. Вже тоді, спостерігаючи за людьми і життям, зазнав неймовірно важких переживань і відчуттів: “Бачив, як Козаки вішали більшовиків, а більшовики розстрілювали Козаків. У голодні місяці крав. Ненависті до революції не мав, хоч, як син офіцера і землевласника, міг мати такі ж докори та невгамовані жалі, які мали усі поміщики... Зрештою, тоді до всієї російської дійсності

---

10 Там само, с. 13.

11 Там само, с. 13.

у нас панувало злегка іронічне, навіть поблажливе ставлення. Ми знали і вірили: це тільки тут п'яне «шамбо» дорвалося до влади і шаленіє, а там, де в імлі зникають сталеві шини колій, за горами, за лісами виростає польська вітчизна, край, в якому плине молоко справедливості і мед згоди, край скляних будинків... Зупиниться репатріанський ешелон, забере польських біженців і... шукай вітру в полі! Так легше було терпіти голод, холод, тиф і воші”¹².

Вже тоді хлопець зрозумів, що підлість і шляхетність людської натури не залежать від соціального становища чи національності. Його батько врятував від смерті більшовицького комісара під час зачистки червоних 1920 року, а роком пізніше той самий комісар урятував їхню родину від заслання на Соловки.

1922 року сім'я нарешті вирушила до Польщі, але вже без батька. 4 березня Владислав Лободовський несподівано помер. У родині завжди казали: “Не пережив війни і революції”. Племінник письменника Адам Томанек у спогадах стверджував, що Владислав помер з голоду, бо офіцер царської армії був звичаєний до доброго харчування, до якісної їжі, якої мав на службі завжди вдосталь. А коли настали важкі часи голоду, то виявилось, що він не в змозі пережити фізичне виснаження. 13-річний син Юзеф мусив власноруч зробити труну і поховати батька.

З Єйська до Ростова-на-Дону сім'я допливла морем, а там після кількох тижнів очікування в жахливих умовах, заражені тифом, вони сіли у потяг для польських репатріантів. Тільки Юзик уберігся від

---

12 Там само, с. 13.

хвороби. Старша сестра Яночка померла під час по-дорожі і поховали її вже за кордоном, на польській землі. До Любліна повернулися утрюх: мати, якій вдалося пережити усі жахіття війни і революції, молодша сестра, якій було 17 років, і найменший син (13 років), тоді вже надзвичайно самостійний і до-свідчений як на свій вік.

ЮНІСТЬ

Перші роки життя Юзефа у Любліні були пов'язані з навчанням. 1924 року, після закінчення школи, він продовжив навчання у Державній Гімназії імені Геть-мана Яна Замоїського, програма якої спрямовува-лася передусім на підготовку дітей до практичного життя. Хлопець був закоханий у поезію, особливо у творчість Юліуша Словацького, був допитливим і цікавим всього нового і незвіданого. Він володів рід-кісним талантом чудового оповідача, мав неймовір-ну здатність доводити свою правоту. Ці якості зберіг упродовж всього життя.

Після закінчення Першої світової війни багато на-родів центрально-східної Європи здобули незалеж-ність. У другій половині 20-х років ХХ століття для європейських країн настала доба ейфорії свободи. До таких належала і Польща, яка відроджувала нову державність. Серед молоді панували вільнодумство, бунтарський дух, захоплення різними видами спорту, що шокували дорослих, відвідування любительських клубів, наслідування нових філософських ідей, но-вих звичок у повсякденному житті, нових суспільних

ідеалів. Кожна молода людина почувалася яскравою індивідуальністю, перед якою відкривалися сотні перспектив. Учні гімназії вільно висловлювали власні думки і погляди, особливо виділявся поміж них Ю. Лободовський. “Ми були індивідуалістами, повністю звільненими від стадних інстинктів, але це зовсім не позбавляло нас офірності і здатності до самопожертви”, – згадував про той час письменник. Тоді він відкрито афішував модні серед молодого покоління атеїзм і ліві погляди, дискутував із професорами, проте мав серед них підтримку і розуміння¹³. Для майбутнього поета, запального юнака і полеміста були звичними втечі з уроків, конфлікти з учителями, демонстративні епатажні пози і критичні оцінки навколишньої реальності.

Вже тоді, у 13 років, Лободовський почав писати поезії, за сприяння викладача полоністики Павла Гдули став редактором заснованого у гімназії літературного журналу “В Сонце” (“W Słońce”), який очолював майже до кінця навчання. Був дуже активним учасником культурного життя, актором і режисером шкільного театру, знав напам’ять драми А. Фредри і Ю. Словацького. Мав феноменальну пам’ять, проникливе і незалежне мислення, швидко схоплював суть проблеми, був дуже спостережливим, мав безліч захоплень і обдарувань. Словом, вже тоді був яскравою особистістю, вирізнявся з-поміж своїх однолітків інтелектуальними та творчими здібностями, самостійністю й незалежністю життєвих позицій.

---

13 Kalendarium życia w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 15

У сьомому класі (весною 1929 р.) хлопець несподівано перестав відвідувати уроки математики і фізики, про що згодом із гумором згадував: “Фізику, хімію і математику остаточно перестав визнавати вже у сьомому класі. Коли мама йшла в чергову розвідку, то я її попередив: «Нехай мама не дивується, якщо у мене буде незадовільно з математики. Не маю на неї часу, мушу багато читати, буду письменником, для чого мені математика?»”¹⁴.

За пропуски уроків Ю. Лободовського виключили з гімназії. Не вагаючись, він відразу пішов працювати, спочатку на пошту, а потім на телеграф. Відчув себе незалежним. Незабаром директор гімназії пошкодував про виключення і запропонував йому повернутися до навчання. Тоді Юзек (так його називали друзі) прийшов до школи у темно-синьому мундирі телеграфіста, експресивно читав свої вірші колегам по навчанню, патетично закликав їх до динаміки, руху, протесту, дії.

Тоді ж 1929 року видав свою першу збірку поезій “Сонце крізь шпаринки” (“Słońce przez szpary”). Надіслав її до Юліана Тувіма, якого обожнював, і той відповів: “У збірці забагато віршів, у віршах забагато слів, але дуже добрі («Атавізм»)”¹⁵.

1931 року Ю. Лободовський готувався до іспиту на атестат зрілості. Професор математики Богуцький розумів, що хлопець має слабкі знання з математики

---

14 Józef Łobodowski Wspomnienia Lubelskie w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 165

15 Irena Szybowska, Łobodowski. Od “Atamana Łobody” do “Seniora Lobo”, Warszawa, 2001, s. 23-24

і на екзамені письмових завдань не виконає, однак через гордість характеру, звісно ж, не погодиться їх списати. Тому він викликав Лободовського і повідомив, що на усному іспиті буде питати його тільки приклади зі зразків, всі без винятку, і більш нічого. “Так і сталося. Провів на старому цвинтарі на вулиці Ліпова кілька ночей і визубрив ці зразки на сто два”, — згадував письменник¹⁶. Цвинтар був обраний не випадково. Мати розповідала Юзефу, що під час Січневого повстання його дід переховувався від російських жандармів у родинному склепі між трунами на цьому цвинтарі. Тому хлопець вирішив бути гідним свого діда, подолати у собі страх. “Перший раз боявся жахливо, потім йшло щоразу краще. І саме ті зразки заучував, сидячи на лавці біля могили мого діда. Було це в травні, був повний місяць, на цвинтарі видно як вдень. Коло могили ріс жасмин, а в ньому безліч солов’їних гнізд. Кричали ті словейки усі ночі, як божевільні. Вже не пам’ятаю, чи то тривало три ночі, чи чотири, але вивчив ті зразки точно і екзамен закінчився на відмінно. Екзамени на атестат зрілості були складені без великих перешкод...” — писав Ю. Лободовський¹⁷.

1931 року він склав екзамени, мав дуже високі бали з польської мови, історії та з науки про тогочасну Польщу, бо любив ці предмети найбільше і знав їх набагато краще, ніж потрібно було за програмою. Решту склав на добре і задовільно. Як для учня, який

---

16 Józef Łobodowski Wspomnienia Lubelskie w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 165-166

17 Там само, с. 166

навчався лише принагідно і не вважав навчання найважливішою справою свого життя, вийшло навіть зовсім непогано.

Після закінчення гімназії Ю. Лободовський вступив на факультет права і суспільно-економічних наук Люблінського католицького університету. На початку 30-х років були вже зовсім інші суспільні настрої, ніж у 20-х. Ейфорія свободи поступово витіснялася великою економічною кризою, яка торкнулася усіх країн Європи. Поширювалися радикальні настрої, зневіра. Польща як держава ще не стала на ноги, не була економічно потужною і самостійною, села бідніли, в містах зростало безробіття. Приходило розчарування, зокрема і в парламентсько-демократичній суспільній системі, яке сприяло зростанню впливу радикальних націоналістичних, фашистських і комуністичних ідеологій. Серед молоді посилювалися бунтарські настрої, поширювалася критика приземленості, малості, реакційної мисленневої діяльності, байдужості до долі інших людей. Юнацький максималізм прагнув змінити суспільний устрій, жадав швидкої перемоги добра над злом, справедливості над брехнею, краси над потворністю. Суспільство було втягнуте в шалені й гострі дискусії щодо перспектив людської цивілізації. Ці настрої не оминули і молодого письменника.

ПОЧАТОК ЛІТЕРАТУРНОГО ШЛЯХУ

Восени 1931 року він почав співпрацювати із молодим люблінським поетом Юзефом Чеховичем у новому

часописі “Kurier Lubelski” (“Кур’єр Любельські”), а також підготував до друку дві збірки поезій “Gwiazdny psalterz” (“Зоряний псалтир”) і “O czerwonej krwi” (“Про червону кров”), які завершили початковий учнівський етап його поетичної творчості. Поезії з книги “Зоряний псалтир” продовжували мотиви першої збірки поета “Сонце крізь шпаринки”.

“Ці збірки були написані під виразним впливом Скамандритів, головно Казимежа Вежинського і Юліана Тувіма; майже ті самі мотиви, ті ж поняття, а передусім — дуже схожа атмосфера тих збірок, атмосфера захоплення біологією, силою життя, радістю життя — найхарактерніші риси, котрі вказували на те, що студіював Лободовський як поет, в школі Скамандритів”, — писав Януш Кришак¹⁸.

А в лютому 1932 року “Kurier Lubelski” вже писав про те, що збірка Лободовського “O czerwonej krwi” була конфіскована. Це викликало скандал довкола постаті поета і, безперечно, привернуло більшу увагу до його творчості. Збірка складалася з революційних творів, які закликали до бунту проти загальноприйнятої моралі та усіх авторитетів. “Це був період, коли Лободовський наближався — говорючи дуже умовно — до лівої літератури, до радикально налаштованих кіл, маємо на увазі суспільні і політичні погляди”¹⁹.

---

18 Audycja Marii Brzezińskiej z 1981 roku pt. Poeta grozy, szczęścia — Józef Łobodowski, transkrypcja i opracowanie Julita Nowicka w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 19

19 Там само, с. 21

Збірка “Про червону кров” постала під впливом “Варварських од” італійського поета, лауреата Нобелівської премії Джозуе Кардуччі та творчості російського поета Володимира Маяковського і була суголосна новітнім авангардовим тенденціям у мистецтві, які зароджувалися на початку 30-х. Вона цілковито заперечувала як поетику скамандритів, так і пошуки краківського авангарду. І якби не звинувачення прокурора та вирок Окружного Суду про конфіскацію збірки, то, напевно, вона б не стала такою популярною серед читачів. “Ендецька думка міста відразу назвала мене комуністом, підозрюючи, що на видання книжки гроші отримав від партійних Жидів, — згадував Лободовський. — «Жидокомуна» було слово, яке ліквідувало всякі сумніви...”²⁰.

Продовженням справи про конфіскацію став судовий процес проти поета, на якому його звинувачували у богохульстві та підбуренні натовпу. Захищати Ю. Лободовського у суді взялися відомі у Любліні і близькі до Ю. Чеховича та літературного середовища адвокати, що надало справі ще більшої ваги. Захист був надзвичайно успішним, бо, крім конфіскації збірки, жодних інших покарань поетові суд не виніс²¹.

Як потім згадував сам Лободовський, та конфіскація не мала жодного сенсу, бо вірші, окреслені як аморальні та революційні, повстали всього лише як відлуння лектури учня гімназії. Вірші Джозуе Кардуччі були

---

20 Józef Łobodowski Wspomnienia Lubelskie w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 168

21 Józef Zięba Żywot Józefa Łobodowskiego (1), “Relacje”, nr. 3, 1989, s. 4

рекомендовані навчальною програмою, в якій багато атеїстичних і революційних поезій. Наслідком звинувачення, висунутого прокуратурою проти поета, було його виключення з університету без права продовжувати навчання у будь-якому іншому виші Польщі: “Студент 1 року права Люблінського Католицького Університету, Юзеф Лободовський, за поширення порнографії і богохульства у виданих ним поетичних творах, конфіскованих прокурорською владою, рішенням Сенату від дня 5 лютого ц. р. був з Університету виключений”²². Ймовірно, що вирішальними для такої категоричної позиції адміністрації університету були атеїстичні погляди Лободовського, які він поспішно тоді відстоював. Усі ці обставини створили довкола його імені атмосферу сенсації. У радикальних молодіжних колах і серед інтелігенції він набув популярності саме як “конфіскований поет”, і зумів це вдало використати.

Не маючи можливості продовжувати навчання, Лободовський на якийсь час втратив певність, був позбавлений перспектив, бо саме добра освіта давала шанси на стабільне майбутнє. “Втратив ґрунт під ногами. Це було тяжким ударом і для матері одинака. Також він не усвідомлював і не цінував того, що втрачав чинник, який міг дисциплінувати його розгнuzдану натуру і незалежний розум. Студії мали б добрий вплив, бо під час навчання пізнають різні юридичні системи та аналізують різноманітні людські рефлексії, які, хоч природні, але, якщо

---

22 Kalendarium życia w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 22

не притлумлені, то призводять до наслідків, як моральних, так і юридичних. І, можливо, саме це мало найбільший вплив на особистість молодого поета. Лободовський ніколи не навчився слухати іншу думку і дивитися на явище з протилежної точки зору. Вивчення права і судова практика могли б його у цьому просвітити. Може, опанував би мистецтво дипломатії і засади прагматизму вчинків. Як людині, напевно б це стало йому у пригоді, чи було б це корисне для нього, як для поета — важко сказати”, — писала журналістка Ірена Шиповська²³.

“РОМАН” ІЗ КОМУНІЗМОМ

Молодий, запальний, безкомпромісний, бунтар і максималіст, Юзеф Лободовський, як і багато інших молодих людей із його покоління, захопився романтичними ідеями революції. Загострене почуття справедливості було добрим ґрунтом для приживлення гасел про братерство, рівність і свободу, якими оперувала більшовицька ідеологія. Хотілося швидких негайних суспільних змін, вимальовувалася перспектива збудувати рай на землі і молодий поет у неї повірив. а втрата права навчатися в університеті стала лише приводом для швидкого зближення Лободовського з люблінськими комуністами. Вони відразу розкрили йому обійми. Юзеф мав багато вільного часу, легко контактував із людьми, брав участь у різноманітних акціях у містах і селах,

---

23 Irena Szypowska, Łobodowski. Od “Atamana Łobody” do “Seniora Lobo”, Warszawa, 2001, s. 27

писав, друкував, редагував. Став ще більш знаною постаттю у своєму місті — яскравою особистістю поета-хулігана, темпераментного публіциста, ініціатора цікавих подій, громадського діяча і агітатора в середовищі робітників. Репресії викликали в нього активніший протест, ставав ще більш розлюченим і діяв наперекір.

Комуністи тішилися — молодий, талановитий, відважний і безкомпромісний, піддався сугестії, ставши чудовим агітатором. Вони сподівалися, що стихійний молодечий протест проти релігії, моралі і держави переросте в чітку партійну діяльність. Тоді Лободовського критикували зусібіч, а найбільше — представники костюлу. Він був героєм багатьох скандалів, які переповідалися на вулицях. На нього завжди звертали увагу перехожі, бо вирізнявся з натовпу особливою експресивною зовнішністю та поведінкою.

Відкритість і революційність поглядів молодого поета зумовила його захоплення постаттю і творчістю російського поета-футуриста Володимира Маяковського, динамікою і віталізмом його поезії. Присвятив йому вірш, перекладав його твори, вивчав життя та історію смерті. Книга про В. Маяковського завжди лежала у нього на столі. У літературних колах, зокрема радикальних, авангардистських, підтримували безкомпромісність Ю. Лободовського. Він вважався лідером і очільником покоління молодих літераторів, тому весною 1932 року зблизився з Об'єднанням Демократичної Молоді, що суперечило бажанню його комуністичних наставників. Редагував кілька випусків

часопису “Трибуна”, однак після публікації в одному з них провокаційного вірша “Слово про прокурора” та конфіскації випуску його співпраця з виданням і об’єднанням закінчилася.

Тоді ж Лободовський взяв участь у заснуванні Люблінського Товариства Письменників, куди ввійшли такі вже відомі тоді митці, як Юзеф Чехович, Францішка Арнштайнова, Вацлав Гралевський, Казімеж Анжей Яворський та ін. “Справа легалізації Товариства Люблінських письменників була проста. Йшлося про збір підписів, котрих мало бути, наскільки пам’ятаю, десять. Чехович знав про це, але про збір необхідної кількості підписів не подбав. Зібрав лише сім чи вісім — не пам’ятаю. Я взявся залагодити цю справу. Пішов пішки до Красниставу — трохи більше, ніж п’ятдесят кілометрів, отримав підпис Конрада Бельського, пізніше до Хелму Любельського — підпис Казімежа Анжея Яворського (КАЙ-а), і нарешті до села під Хелмом, історична місцевість Столпе, де був директором середньої школи Віт Тарновський. Повернувся пішки до Любліна, несучи з собою ті потрібні три голоси. Достатньо, щоб отримати визнання Товариства легітимним”, — згадував Ю. Лободовський²⁴.

Влітку 1932 року поет видав чергову збірку віршів під назвою “У переддень” (“W przeddzień”), яка за звичкою була відразу арештована міським старою. Однак за кілька днів Окружний суд Любліна скасував арешт. Поет тріумфував. Твори, які увійшли

---

24 Józef Łobodowski. O cyganach i katastrofistach (dokonczenie), Kultura, nr. 12, 1964, s. 31—50.

до збірки, демонстрували початкові риси переходу митця до засад катастрофізму — мотиви революції, поступу поволі змінювалися картинами занепаду, поразки і смерті.

У жовтні 1932 року Лободовського призначили відповідальним редактором щоденної газети “Kurier Lubelski”. Під впливом нового редактора наповнення часопису суттєво радикалізувалося. На сторінках цього видання він декларував свої комуністичні погляди, за що перебував під таємним наглядом служби безпеки. Але вже у листопаді поет відмовився від посади редактора і почав видавати місячник “Барикади” (“Barykady”), перший випуск якого вийшов ще 1 жовтня.

У часописі “Барикади” він друкував власні твори, поезії тодішніх люблінських митців, літературну й культурну публіцистику. За кілька радикальних і провокаційних думок, спрямованих, як завжди, проти костьолу, духовенства і тодішньої польської школи, другий випуск “Барикад” повністю був конфіскований. Суд висунув звинувачення автору статті “Курильні опіуму”, яка була підписана іменем Мар’ян Плізга. Зрозуміло, що за цим псевдонімом стояв сам письменник, однак на суді він винуватого образу римо-католицького костьолу не визнав, тому суд постановив подати у розшук невідомого редакторові автора статті. “Суд не розпочав слухання, чекаючи результату пошуків головного “злочинця”, котрим був загадковий Мар’ян Плізга. Лободовський мав, безперечно, велику втіху, коли читав ордери на арешт... свого псевдоніму, які зобов’язували всю

військову та цивільну владу затримати і привести його до найближчої в'язниці”²⁵.

Конфіскація журналу не завадила Ю. Лободовському підготувати фактично третій випуск “Барикад”, який він мав намір видати як додаток до другого числа, обравши газетний формат. “Газетний формат, відсутність обкладинки і вставок виключає палітурні роботи і надає можливість доставити випуск відразу до читачів після виходу з друкарні. Завчасно тішуся, уявляючи розчарування староства через спізнілу конфіскацію. Вже хоч би для цього варто було подумати про видання часопису. Тож видали. Щоби тупі сатрапи знали, що свистали ми на їхнє всевладдя, зрештою і так вже недовговічне” — пояснював письменник²⁶. У публіцистиці цього випуску Ю. Лободовський намагався сформулювати свою літературну та політичну програму, яка була своєрідним розвитком попередніх комуністичних лозунгів.

Упродовж всього 1933 року тривали судові тяганини довкола “Барикад”, з яких дивовижним чином поетові вдавалося викрутитися. У результаті другий випуск часопису був повністю знищений, а Лободовського звільнили від усіх судових виплат, грошову заставу в розмірі 200 злотих внесла інша особа, а позбавлення волі письменника відклали на п'ять років. “Отже, мав поет якихось небесних покровителів, які завжди стежили, аби він не зазнав занадто

---

25 Józef Zięba. *Żywot Józefa Łobodowskiego* (2), “Relacje”, nr. 4, 1989, s. 8.

26 Там само, с. 8.

великої кривди”, — писав про цю історію Юзеф Земба²⁷. У своїх вчинках письменник завжди був відвертий і щирий, тому життя і люди, які йому траплялися на шляху, часто поблажливо ставилися до його помилок чи витівок.

ВОЛИНСЬКИЙ ПЕРІОД

Восени 1933 року Ю. Лободовського мобілізували до польського війська. Це стало для нього великою несподіванкою, бо через політичні погляди письменник перебував у резервному списку. Коли прийшла повістка, його у Любліні не було. “Початок був нещасливим, бо я спізнився до Рівного на цілих два дні. Після чого дізнався від командира, що “солдат, який запізнюється, заслуговує на звання дезертира”. Після перевірки моїх політичних поглядів він вирішив, що я не можу стати офіцером резерву, — писав Лободовський. — Я скромно запитав: “То для чого мене мобілізували?”, на що отримав лаконічну відповідь: “Для того, щоб не ставили дурних запитань!” — згадував письменник²⁸.

Лободовський проходив військову службу у кадетському корпусі офіцерів запасу у Рівному. Із цим етапом життя письменника пов’язана романтична історія кохання до молодого рівненської поетки Зузани Гінчанки, якій він згодом присвятив збірку поезій “Пам’яті Суламіт”, а також нелегальна поїздка

---

27 Józef Zięba. Żywot Józefa Łobodowskiego (3), “Relacje”, nr. 5, 1989, s. 4.

28 Józef Łobodowski. Wspomnienia Lubelskie w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s.169.

до СРСР, наслідком якої став повний і остаточний розрив із комуністичними ідеалами.

До військової служби, як і до всієї тодішньої польської суспільної реальності, поет мав дуже критичне ставлення. Відомо, що армія й творчість — речі несумісні. Там він набув зовсім іншого досвіду і вражень, відчув “на власній шкурі”, що таке військова муштра, неусвідомлені автоматичні дії та зловживання владою. Його колега з тих років перебування у кадетській школі згадував, що найбільше враження справляв Лободовський на оточення своєю зовнішністю: “З першого дня я захоплювався його «прекрасною потворністю» («wspaniała brzydota»). Мав такі риси, наче неземні, важко було описати його обличчя — був у ньому якийсь натиск, якась апокаліптична іронія, може, якась погорда до цього світу, але не можна було забути тих очей, як два пекла, сповнені диявольського сміху”²⁹.

Сама вже ця зовнішність кадета дратувала офіцерів, а він, як завжди, поведився провокаційно, демонстрував байдужість до розбирання і збирання автомата, ніколи не повертався вчасно у підрозділ, спізнився навіть на власну присягу, завжди був гордий і пискатий. Командири його ненавиділи і використовували свою владу та найменшу можливість, щоб змусити Лободовського виконувати різні важкі справи на вишколах. Проте були на службі і цікаві моменти: неперевершено грав роль князя Костянтина у драмі Ю. Словацького “Кордіан”, яку готували

---

29 Kalendarium życia w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 33.

до річниці Листопадового повстання. Декламував поему Я. Лехоня “Мохнацький” і написав слова до гімну свого полку. Офіцери, які не мали з ним щоденного безпосереднього контакту, любили його і багато всього йому пробачали. Про одного зі своїх таких командирів, підпоручика Косінського, Лободовський залишив цікавий спогад: “Косінський довідався, що я часто виходжу в місто без перепустки і повертаюся без жодних перешкод. Був неймовірно цікавий, як я це роблю. Заклався зі мною на пляшку горілки, що піймає мене при першій okazji. Умовою було те, що я його маю попередити, коли знову задумаю вийти. Не спіймав. Але не визнав програшу і заклався знову. Нарешті після третьої чи четвертої програної пляшки піддався: «Більше не можу, платні мені не вистачить на ці заклади. Але розкажіть мені, як ви це робите. Слово честі офіцера, що вас не зраджу». Після цього я йому все розповів. Вартові при брамі перевіряли усіх, хто заходить і виходить з перепустками. А вартові при брамі сусіднього 45 полку бачили обрамлення на козирку моєї шапки і сприймали мене у слабкому освітленні вечора як офіцера, пропускали, віддаючи честь і нічого не питаючи. Треба було тільки пролізти під колючим дротом, який відділяв територію казарм двох полків”³⁰.

Пізньої осені 1933 року в домі поета Яна Спєвака у Рівному Лободовський познайомився з молододою поеткою екзотичної вроди Зузанною Гінчанкою, відразу назвавши її Суламіт. Зузанна народилася у Києві, але

---

30 Józef Łobodowski. Wspomnienia Lubelskie w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 171.

жила у Рівному, в домі дідуса і бабусі, які були власниками аптеки. Дівчина навчалася в гімназії, всіма справами у домі керувала бабуся, бо дідусь на той час вже був важко хворим, батько Зузанни давно помер, а мати вийшла вдруге заміж і жила в Іспанії. Після їхнього знайомства Юзеф проводив довгі години свого вільного від служби часу на другому поверсі у кімнаті дівчини. “Про що двадцятичотирирічний поет може розмовляти з прекрасною шістнадцятирічною дівчиною, якій подобаються його вірші? Час від часу лунав незадоволений голос бабці, яка виховувала Зузанну. Вона не знала добре польської мови і розмовляла з внучкою лише російською: «Саночка, што ти так долго розговаріваєш з етім солдатом?» — «Бабушка, — відповідала зазвичай Зузанна, — ми ведьом літературний розговор». Колись стара спіймала мене в коридорі. Піднесла пенсне в золотій оправі, обвела мене критичним поглядом. Випереджаючи можливий допит, я енергійно її запевнив: «Мадам, я ведь влюбльон в Саночку только платоніческі!» Бабця усміхнулася з виразною іронією. «Іш ево! Нам харашо ізвестно пра еті только платоніческі любві». Сана весело сміялася. У винагороду отримав подвійну порцію поцілунків. Але не стільки, як хотів...”, — згадував Ю. Лободовський³¹.

Умови військової служби були настільки принизливими та обтяжливими навіть для такого бунтарськи налаштованого юнака як Ю. Лободовський, що на початку 1934 року письменник хотів вкоротити собі

---

31 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 36.

віку. Існує кілька версій причини цієї спроби самогубства, однак жодна з них до сьогодні остаточно не підтверджена документами.

Дружина письменника Ядвіга Курилло пізніше у спогадах стверджувала, що причиною спроби самогубства були переслідування якогось сержанта. Останній увійшов до казарми саме в той момент, коли Лободовський спрямував на себе карабін. Сержант зміг вибити зброю, але постріл все ж пролунав. Куля не зачепила важливих органів і невідомо, чи її взагалі діставали з тіла поета. Невдалого самогубцю заарештували і він постав перед військовим судом, але завдяки втручання відомих польських письменниць Казимири Іллаковичуни й Еви Шельбург-Зарембіни, які невідкладно примчали з Варшави, був згодом звільнений із в'язниці і від військової служби на 5 років. Документи свідчать, що в ув'язненні поет перебував лише три дні. Але для нього це був переломний момент на життєвому шляху, про що згодом він сам неодноразово згадував. Військові офіцери вважали Лободовського червоним революціонером і причину спроби самогубства вбачали в його політичних поглядах.

Польська письменниця К. Іллаковичуна також залишила емоційний спогад про зустріч із Ю. Лободовським у шпиталі в Хелмі відразу після спроби самогубства:

“— Чи панові там докучали ? А може, пан належить до категоричних пацифістів?

— Але ж я нічого не мав проти тієї школи, прошу пані. Я зовсім не через пацифізм, я просто — через кохання...

Дивилася на нього ошелешена... У такому одязі, такий, без передніх зубів, зрозуміло, що кохання мало бути нещасним, бо яка ж би панна його хотіла”³². Вона узяла слова Лободовського за щире золото, бо ймовірно, мешкаючи у Варшаві, нічого не знала про романтичну Зузанну.

Вирішальний вплив на звільнення Ю. Лободовського з війська та закриття його судової справи мала саме К. Іллаковичувна, яка тоді була особистим секретарем Ю. Пілсудського. Її приїзду до Хелма передував літературний вечір у Варшаві, на якому пролунав вірш Ю. Лободовського під назвою “Пілсудський”. Вірш справив величезний вплив на усіх присутніх, а повідомлення про спробу самогубства і ув’язнення автора спонукало письменницю використати свою посаду і авторитет Маршалка Польщі, щоб допомогти молодому поетові-бунтівнику з Любліна.

Однак Яцек Тжнадель вважає, що причиною спроби самогубства були ймовірно важкі внутрішні трансформації письменника, аніж сердечні переживання. З огляду на пережиті ще в дитинстві різноманітні життєві випробування, важко повірити, що навіть знущання старших офіцерів могли спонукати його звести рахунки із життям³³. Найпевніше, події, які відбувалися в сусідньому Радянському Союзі, зокрема в Україні та на Кубані, — голод, репресії — спонукали його до глибоких роздумів над ідеєю, в яку весь цей час свято вірив.

---

32 Там само, с. 38.

33 Там само, с. 38.

1934–1935 роки стали переломними у світогляді Ю. Лободовського та його ставленні до комунізму. Він не міг прийняти головну тезу компартії щодо літературної творчості, яка вимагала цілковитої підпорядкованості. Крім цього, у березні 1935 року письменник зустрів у Любліні свого старого знайомого з Комуністичної Партії Західної України, котрий із величезним боєм розповідав про страшний голод на землі, що колись медом і молоком пливла. Незабаром після його від'їзду Лободовський дізнався, що той, повернувшись додому, заподіяв собі смерть. Ця звістка справила на письменника величезне враження і він вирішив побачити все сам. Тоді ж і задумав нелегальну мандрівку до Радянського Союзу. “1935 року визріла ідея нелегально поїхати до Радянського Союзу, щоб на власні очі побачити, як там та їхня реальність виглядає насправді. Звісно ж повернувся, повністю вилікувавшись”³⁴.

У спогадах під назвою “O cyganach i katastrofi-stach”, надрукованих в паризькому журналі “Культура” 1964 року, Ю. Лободовський писав: “Не хочу нічого прикрашати, тому варто додати, що на рішення відійти вплинули також мотиви менш привабливі. Мав 25 років. Чотири найкращі роки молодості віддав тому, що — мабуть, запатетично — називали «польською революцією». Конфіскації, ревізії, арешти, в'язниці, виключення, вироки... І водночас майже всі зароблені гроші увіпхані у пресу і дефіцитні видання, «радянському псу під хвіст», як брутально

---

34 Józef Zięba. Żywot Józefa Łobodowskiego (3), “Relacje”, nr. 5, 1989, s. 21.

під час якоїсь пиятики висловився Бронек Міхальський...”³⁵.

Восени 1935 року вийшла наступна поетична збірка Ю. Лободовського “Rozmowa z ojczyzną” (“Розмова з вітчизною”), яка демонструвала еволюцію його поезики у бік катастрофізму. Книга вийшла в серії бібліотеки люблінського літературного журналу “Дзвігари” (“Dźwigary”) обсягом 64 сторінки тиражем у 100 примірників за кошти самого автора. “Взявся за це зі знанням справи. Почав із запрошення на вечерю власника Популярної Друкарні у Любліні, що знизило йому вартість друку до 60 злотих за аркуш, папір купив сам, сам також заплатив — небагато — палітурнику Голдманові, котрий разом із двома синами оправив йому книжку. Весь тираж дуже швидко розійшовся, тож авторові повернулися кошти і ще зміг запросити друзів на вечерю до Оази...” — писав Ю. Земба. Прихильники творчості Лободовського відразу зауважили, що він змінив погляди. Зникли заклики до бунту і впевненість у перемозі революції. З’явився образ вітчизни, якого раніше не було у художньому світі митця.

“«Rozmowa z ojczyzną» — це зріле літературне явище. Вже давно не чулося такого потужного і щирого звучання. Це бунт притлумленої історичними умовами енергії — це маніфест цілого покоління. Голос покоління стає тут поезією, а поезія — документом”, — писав

---

35 Józef Łobodowski. O cyganach i katstrofistach w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 330.

про збірку Вацлав Кубацький³⁶. Збірка містила передмову від автора, де йшлося, що митець, який відчуває свою духовну єдність з ідеями пролетаріату, з лівими радикальними ідеями, не зобов'язаний писати вірші-агітки або вірші, які мали би бути такими собі поетичними “червоними прокламаціями”. Підкреслена відокремленість та індивідуальність голосу поета спричинила хвилю нищівних атак лівих критиків на збірку. Врешті польські комуністи оскаржили його в служінні націоналізму і фашизму.

У розчаруванні і відході від захоплення комуністичними ідеями Лободовський не був самотнім. Значна кількість тодішньої європейської, польської, української та російської інтелігенції виголошувала свої критичні оцінки комуністичній дійсності. Найтрагічнішим виразом такої позиції у 30-ті роки були численні самогубства українських та російських письменників.

Відхід від комунізму, а також усе, що відбувалося в радянській Україні, побачене на власні очі, спонукали письменника активніше працювати на користь української справи у Польщі. У публіцистиці він почав критикувати прорахунки польської політики щодо національних меншин, підтримував всілякі дії на покращення польсько-українських відносин, брав участь у багатьох суспільних акціях.

1936 року Лободовський видав наступну поетичну збірку під назвою “Демонот посу” (“Демонам ночі”), в якій послідовно втілилися традиції митців

---

36 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1 : życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 47.

“української школи” у польській літературі, а її автор виразно виступив прихильником цих традицій. У поезіях Ю. Лободовського з’явилися образи української природи, козацької вольниці, фольклорні мотиви, ностальгія за минувшиною.

На початку 1937 року за збірку “Демонам ночі” він отримав Нагороду Молодих Польської Академії Літератури, що утвердило його в літературних колах як провідного поета молодого покоління, представника “другої авангарди”. Це відкривало для письменника шпальти усіх найпопулярніших літературних часописів тодішньої Польщі.

Весною 1937 р. волинський воевода Генрік Юзевський запропонував Ю. Лободовському працю у тижневику “Wołyń” у Луцьку. Із часописом письменник принагідно співпрацював ще із 1933 року. На той час видання було пов’язане із політикою воеводи, у ньому переважала польсько-українська тематика. Г. Юзевський був прихильником ідей прометейського руху, який ставив за мету співпрацю пригноблених Росією народів проти зовнішнього імперського ворога. Він вважав, що Польща має шукати підтримку в українців, тому треба співпрацювати в сфері культури, освіти, державного управління. Письменник у часописі вів рубрику “Sprawy ukraińskie”, а восени 1937 року воевода запропонував йому (неофіційно) функції редактора тижневіка. Тут Лободовський друкував поезію і публіцистику, ще активніше заангажувався в польсько-український діалог³⁷.

---

37 Ludmiła Siryk. Naznaczonej Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 2002, s. 19–20.

З того досвіду перебування на Волині повстали поезії “Polesie”, “Dumy wołyńskie”, “Kisielin”, “Noc na Wołyniu”, “Duma o atamanie Petlurze” та ін. У його віршах з’явилися мотиви й образи польських поетів, пов’язаних з Волинню, зокрема Ю. Словацького, Кременця, Саломеї Бекю та ін.

Весною 1938 року Ю. Лободовський одружився з Ядвігою Лаурою Зоф’єю Курилло, якій симпатизував ще з років навчання в гімназії. Дівчина походила із пристойної польської родини, була за освітою полоністкою і її батьки дуже довго з недовірою ставилися до поета, який мав фатальну репутацію. Однак врешті-решт дали згоду на шлюб. Молоді разом приїхали до Луцька.

Той недовгий період перебування на Волині показав письменникові проблему польсько-українських відносин у міжвоєнній Польщі зсередини. Воевода був прихильником співпраці і втілення толерантного варіанту політики щодо українців. Однак звідусюди втручалися ворожі чинники: потужна радянська пропаганда, яка живила конфронтацію поляків і українців, бо у цьому була зацікавлена Росія; місцеві чиновники далеко не усі поділяли офіційну політичну лінію і замість лояльного ставлення до українців демонстрували зверхність і намагання їх сполонізувати; силами місцевих католиків, польських народовців та інших радикалістів відбувалося насильне відбирання церков у власність костьолу на Холмщині і Підляшші, свідком чого був сам Ю. Лободовський. І хоча згодом ці акції були заборонені, вони загострили ще більше і так непрості міжнаціональні взаємини.

НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Весною 1938 року волинського воєводу Г. Юзевського звинуватили в українофільстві і відкликали з посади. Ю. Лободовський із дружиною також покинув Луцьк, переїхавши до Варшави. У відголос цих подій був написаний вірш “Wiosna zdradzona” (“Зраджена весна”).

У столиці поет почав працювати на Польському Радіо. Його богемне життя після одруження поволі змінювалося — з бунтаря і хулігана Лободовський перетворився на доброго і турботливого чоловіка, відповідального, дорослого і зваженого. Поряд була любляча і мудра жінка, яка в усьому допомагала і підтримувала. Водночас у поезіях митця, як і в творчості покоління його польських ровесників, домінували передчуття незворотного трагізму й поразки, що насувалися зусібіч.

У Варшаві Ю. Лободовський часто відвідував клуб “Prometeusz” (“Прометей”), куди приходили татари, вихідці з Кавказу, українці. Там познайомився з українськими поетами, зокрема з Євгеном Маланюком і Наталією Ливицькою-Холодною. Співпрацював із часописом прометейського руху “Biuletyn Polsko-Ukraiński” (“Бюлетин Польско-Українські”), із Українським науковим інститутом у Варшаві, із двотижневиком “Myśl Polska” (“Мисль Польска”).

Тоді у поетичних колах столиці перебувала і Зузана Гінчанка, яка навчалася у Варшавському університеті. Ю. Лободовський вирішив познайомити її з редакцією бюлетеню. “Зайшов до редакції «Бюлетеню

Польсько-Українського» незвично піднесеним. «Маєте, — загорлав, — прекрасну поетку!». Маланюк відразу втаємничив Зузанну в свою теорію про жінок. Вважав, що існує два головних прототипи: Саломея (або Кармен) і Беатріче (або гомерівська Навсікая). Решта не рахується. Зузанна дуже зацікавилася тією теорією, але коли я запитав, до якого типу можна віднести її саму, то не могла визначити. «Ну, так, — я тріумфував, — бо не пасуєш ні до одного, ні до другого! Ця теорія — то ще одна мальовнича фанаберія пана Євгенія. Можеш бути горда, справила на нього велике враження!» — згадував письменник³⁸.

У квітні 1939 року в тижневику “Wiadomości Literackie” (“Вядомощі Літерацке”) Юзеф надрукував статтю, в якій передбачав у випадку початку війни з III Рейхом удар на Польшу зі сходу. Текст конфіскувала цензура. Весною цього ж року Ю. Лободовський перебував на Закарпатті з дорученням зібрати матеріал для брошури після проведення на цій території польської диверсійної операції “Лом”. За кілька днів після повернення письменник подав підготовлений матеріал, однак до початку війни брошура так і не вийшла.

У кінці серпня він був призваний до польського війська. “Коли прощався з матір’ю 28 серпня, то вона запитала мене, чи буде війна. Відповів, що все йде до того. «Пережила три війни, — відповіла, — наступної вже не переживу». Пережила і померла за тридцять років після її закінчення. Дочекалася правнуків. Знаючи, що про моє повернення довго ще не можна

---

38 Józef Łobodowski. Zuzanna Ginczanka w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 301.

буде навіть говорити, а може навіть ніколи за життя не повернуся, хотів піти до краю нелегально, ще під час війни і по її закінченню. Завжди щось ставало на перешкоді. Може і краще вийшло, бо якби потрапив до рук гестапо чи безпеки, напевно вже б не жив”³⁹.

Найбільше Ю. Лободовському залишилися у пам’яті перші дні війни: “Першого вранці — одразу вибухи бомб. Всі на площу, безліч мундирів, батогів, обмоток, білизни — кожен собі вибирав, що хотів на Боже мій! Одяглися і до складів за зброєю. Карабіни отримали без ременів, амуніцію — так — і звичайну, і протитанкову, гранати — ні, автоматичну зброю — ні, каски — ні. Газові маски, речові мішки, а все решта — де? “Далі, там, куди підете” — “А... куди підемо?” — “Невідомо”. Пізнього вечора першого йдемо на Гданський вокзал”⁴⁰.

Полк, в якому служив письменник, був відкомандирований до словацького кордону на південь Польщі. Там брав участь у боях із німецькою армією, разом із батальйоном відступав до самого Львова. Зупинилися в Дублянах, брали участь у боях поблизу Брюхович. “Було так. Львів атакувала з півночі добірنا Перша Гірська Баварська Дивізія. Закінчився у них бензин і стали на місці в оточенні. Десята бригада атакувала їх з фронту, з правого і лівого боку різні підрозділи, а відступ був під безперервним вогнем важкої артилерії з Високого Замку — так, що

---

39 Józef Łobodowski. Wspomnienia Lubelskie w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 166.

40 Rozmowa z Józefem Łobodowskim, rozmawia Irena Szypowska, Poezja, nr. 6, 1988, s. 24.

не могли ворухнутися і вже наступного дня (та молевовська битва розпочалася п'ятнадцятого) літаки скидали їм контейнери з амуніцією та їжею. Мішки з амуніцією були важкі, то падали на їхні позиції, а мішки з їжею вітер здував до нас, то ми їли німецький обід: прекрасне м'ясо з консервів, шоколад й іспанські мандарини”, — згадував письменник⁴¹. Після вторгнення радянських військ на територію Польщі зі сходу польські військові підрозділи перетнули угорський кордон, де були розброєні та інтерновані.

Спочатку письменник перебував разом з іншими вояками у таборі Топольце, а потім в інших місцях, з яких йому вдалося втекти і дістатися до Парижа. У Франції розшукав таких, як сам, поляків і почав активну літературну та патріотичну діяльність у польських часописах, які виходили у Франції. В лютому 1940 року Ю. Лободовський був заарештований французькою поліцією і потрапив до в'язниці. Польська журналістка І. Шиповська стверджувала, що був заарештований через те, що мав при собі листівки, написані українською мовою і призначені для розповсюдження на території Польщі⁴².

Однак, згідно з оповіддю Генріка Ліпко, який також у час війни перебував у Франції і зустрів Ю. Лободовського у Греноблі на його авторському вечорі, арешт був випадковістю. За його словами (а саме ця версія арешту була поширена серед поляків), поет

---

41 Irena Szypowska, Rozmowa z Józefem Łobodowskim w : Józef Łobodowski, tom 1 : życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, "Scriptores", nr. 35, 2009, s. 370.

42 Rozmowa z Józefem Łobodowskim, rozmawia Irena Szypowska, Poezja, nr. 6, 1988, s. 15.

повертався додому дуже пізно після вечері і, не знаючи ще добре міста, заблуdivся. Щоб прочитати назву вулиці, він запалив сірника. А тоді у Франції через постійні бомбардування діяв наказ затемнення міста і заборона запалювати вночі будь-яке світло. За порушення наказу його заарештували, а оскільки в середовищі польської еміграції він ще багатьма сприймався як комуніст, то представники польського еміграційного уряду не поспішали його звільнити. Поет пробув у в'язниці аж до вересня 1940 року. Після звільнення потрапив у табір польських військових, які демобілізувалися, в Нотр-Дам де Ліврон поблизу Тулузи. Там певний час видавав місячник “Wróćimy” (“Вруціми”).

1941 року на сторінках цього видання у статті “Pieniąctwo wielkości” (№ 6) Юзеф писав про союз 1920 року, укладений між Петлюрою та Пілсудським, про його історичне значення та вплив на масову свідомість. Стефанія Косовська, яка тоді працювала у польському Міністерстві інформації в Парижі і добре знала письменника, згадувала: “Хотів нелегально повернутися на батьківщину, щоб використати свої волинські зв'язки, нав'язати стосунки з українцями і запобігти можливим заворушенням. <...> Згода на це залежала від генералів Сікорського і Соснковського і справа швидко потонула в амбітних інтригах їхніх політичних радників”⁴³. Ю. Лободовський завжди намагався не тільки виголошувати ідею співпраці, але й діяти.

---

43 Stefania Kossowska. Przyjaciele i znajomi. Jerzy Giedroyc, Józef Łobodowski i Zofia Kozarynowa, “Rzeczpospolita + Plus – Minus”, 1968, № 161, 11–16 VII.

На авторському вечорі у Греноблі письменник презентував нову поетичну збірку під назвою “Z dymem rożarów” (“З димом пожеж”, Ніца, 1941), яка віддзеркалювала досвід початку війни і ймовірно була написана у в’язниці. Кошти, зібрані за збірку, письменник планував витратити на переїзд через Піренеї, Іспанію та Португалію до Англії, де зосередилася польська армія. Незабаром Ю. Лободовський разом із товаришем, Збігневом Кубінським, вирушив через французо-іспанський кордон, однак їхній похід виявився невдалим. Вони були заарештовані іспанською поліцією, відправлені до табору у Фігейрас, де перебували аж до лютого 1943 року.

Умови в іспанській в’язниці були жахливі: тиснява, воші, заразні хвороби, відсутність білизни, гідка їжа. “Нам, тобто мені і Збігневу Кубінському, молодому закопанчикові, який вирушив разом зі мною до Іспанії, щоб не зламатися, треба було практикувати сувору духовну гімнастику, забивати голод і холод постійними психічними зусиллями. Кубінський вивчав цілими днями іноземні мови — а я строчив вірші”⁴⁴. У в’язниці Лободовський вивчив іспанську мову, а після звільнення залишився назавжди в Іспанії. “Якби хотів отримати громадянство, то мав би кращі умови життя. Однак сказав, що цього ніколи не робитиме”, — згадувала Ядвіга Островська з Мадриду⁴⁵.

---

44 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1 : życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 69.

45 Ludmiła Siryk. Naznaczony Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 2002, s. 21.

Усі ці роки письменник не міг повернутися до Польщі через політичні погляди. В роки війни був у списку прихильників комуністів і йому загрозувала смертна кара від німців. Після війни був у списку антикомуністів, ворогів радянської влади і супротивників ПНР. Після виходу з в'язниці Ю. Лободовський залишився у Мадриді, почав писати іспанською мовою. 1945 року видав книгу “Po nuestra libertad y vuestra”, а 1946 в Мадриді — “Literaturas esclavas”. Наступного, 1947 року, в Лондоні вийшла збірка поезій “Modlitwa na wojnę” (“Молитва на війну”), до якої ввійшли поезії, написані в іспанській в'язниці.

ЕМІГРАЦІЯ

По закінченні війни до Іспанії приїхали навчатися або працювати багато колишніх польських військових, які виявилися відрізнаними від батьківщини. З їхньої ініціативи почала працювати польська редакція Радіо Мадрид. Ю. Лободовський брав участь у її заснуванні і готував там свої програми. Серед його мадридського оточення були спортсмен і теоретик спорту Казімеж Тилько, лікар і художник Міро Соколовський, дочка політика Лінка Бабецька та ін. Після перших виступів Ю. Лободовського на іспанському радіо у Польщі заборонили друкувати його твори, а відповідальність поклали на його дружину, яка працювала в одній із гімназій Любліна. Їй, згідно з радянськими звичаями, поставили умову: якщо хоче працювати — мусить змінити прізвище.

1950 року рішенням окружного суду Любліна шлюб був розірваний, але письменник до кінця життя вважав себе одруженим.

Крім роботи на радіо, Лободовський писав публіцистику та багато часу приділяв літературній творчості. 1954 року в Парижі видав дві поетичні збірки: “Uczta zadżumionych” (“Бенкет зачумлених”) і “Złota Hramota” (“Золота Грамота”). Перша містила сатири і фразки та була видана коштом автора. У книзі “Золота Грамота” були зібрані вірші і поеми, присвячені українській тематиці, які Лободовський написав фактично впродовж усього свого життя. У цих творах поет просував ідеї приязні і зближення двох сусідніх, але дуже посварених народів. Розвивав традиції польських романтиків — представників української школи. Оспівував козацтво, красу українських степів, природу і меланхолійність Волині й Полісся.

Ю. Лободовський постійно утримував тісні контакти з польською еміграцією в Парижі, Лондоні та США. Свої художні твори і публіцистику друкував у польських еміграційних виданнях “Wiadomości” Мечислава Гриджевського (вів рубрику “Worek Judaszów”), “Orzeł Biały” і “Tydzień Polski” (вів рубрику під псевдонімом Szperacz) у Лондоні, “Kultura” і “Zeszyty Historyczne” Єжи Гедройца у Парижі. Розглядав актуальні питання історії східної Європи, міжнародних відносин, польсько-українських взаємин тощо.

Від середини 50-х років Лободовський почав писати прозу. 1955 року в Лондоні видав перший том трилогії, яка була вибудована на спогадах і враженнях із дитинства, з революційних часів на Кавказі,

з досвіду життя серед кубанських козаків. Він називався “Komysze” (“Комиші”). Другий том вийшов 1958 року під назвою “W stancy” (“У станиці”), а третій – 1961 року під назвою “Droga powrotna” (“Дорога назад”). “Не були вони на сто відсотків автобіографічні, але, скажімо, на п’ятдесят”, – згадував письменник⁴⁶.

За чотири роки, 1965, письменник розпочав публікувати у Лондоні тетралогію під назвою “Żywot Józefa Zakrewskiego” (“Життя Юзефа Закревського”). Перший том називався “Czerwona wiosna” (“Червона весна”) (1965), другий том – “Terminato-rzy rewolucji” (“Термінатори революції”) (1966), третій том – “Nożyce Dalili” (“Ножиці Далілі”) (1968) і четвертий том – “Rzeka graniczna” (“Межова ріка”) (1970). У цьому циклі прози поет змалював свої спогади про бурхливі роки люблінської молодості. Однак критики відзначали, що у прозі він не міг дорівнятися Лободовському-поету.

Одночасно з прозою видав поетичні збірки: “Kasydy i gazele” (“Касиди і газелі” Лондон 1961), “Jarzmo kau-dyńskie” (“Каудинське ярмо”, Лондон, 1969), “W połowie wędrówki” (“На півдорозі”, Лондон, 1972), “Dwie książki” (“Дві книжки”, Париж, 1984), “Mare Nostrum” (“Наше море”, Бруклін, 1987), “Pamięci Sulamity” (“Пам’яті Суламіт”, Торонто, 1987), “Rachunek sumienia” (“Рахунок сумління”, Париж, 1967), “Dytyramby patetyczne” (“Дифірамби патетичні”, Лондон, 1988). Це був найплідніший і найактивніший період його творчості. Крім художніх творів, Ю. Лободовський друкував публіцистику,

---

46 Irena Szybowska. Rozmowa z Józefem Łobodowskim w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 373.

фельетони, рецензії. Багато перекладав з іспанської, російської та української мов. Підготував до друку антологію іспанської поезії, двотомну антологію української поезії (від “Слова о полку Ігоревім” до сучасності), антологію білоруської поезії та антологію російської поезії. Планував видати книгу “Droga do Tobozo” (“Шлях до Тобозо”), куди входили поезії про Іспанію та історичний роман XVI століття про громадянську війну в Перу. Ю. Лободовський також писав і друкував свої спогади в еміграційній пресі. Всього на чужині письменник опублікував 17 книг — вісім поетичних збірок, а решта — проза, публіцистика, віршовані сатири.

Життя в еміграції було надзвичайно важким морально, складним психологічно і фінансово. Жив виключно з літературної праці, поезії, статей, перекладів. У своїх люблінських спогадах Ю. Лободовський писав: “Чи міг би я коли-небудь повірити, що літнім досвідченим письменником буду заробляти значно менше, ніж в молоді роки?! Просив знайомих у Мадриді, щоб після смерті мене спалили в крематорії і прах переслали до Любліна. Хочу, щоб мене поховали біля ніг моєї матері на люблінському цвинтарі. І це жодна сентиментальна фанаберія...”⁴⁷.

Ім’я письменника було заборонене в Польщі, як і його твори. Комуністичні критики про нього писали: “Той екскоммуніст, фальшивий нащадок отаманів (народився у Білорусії), у мріях син поміщика (його

---

47 Józef Łobodowski. Wspomnienia Lubelskie w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 166.

батько був чиновником), є лише колишнім санаційним агентом і фашистом” (1956 рік, стаття “Отаман, землевласник чи просто фашист” Анжея Кусьневіча)⁴⁸. Така оцінка побутувала в польському суспільстві майже до кінця життя митця. Водночас і сам письменник не хотів, щоб його твори друкувалися в комуністичній Польщі, бо вважав це зрадою своїх переконань. Лише зрідка за життя його ім'я з'являлося в літературному просторі тодішньої Польщі. Одного разу в 70-х роках Мар'ян Чухновський опублікував вибрані поезії Лободовського, після чого митець був незадоволений, що згодився на співпрацю з виданнями комуністичної Польщі. У Любліні 1981 року в музеї Ю. Чеховича був організований вечір поезії Ю. Лободовського. Письменник навіть мав намір приїхати на нього, але згодом передумав. Цю подію описував у своїх спогадах Ю. Земба. Він надіслав афішу, запрошення та інформацію про перебіг літературного вечора письменникові в Іспанію. Як стверджував Ю. Земба, поет був дуже втішений і надіслав лист у відповідь, в якому писав, що вечір його поезії в Любліні був для нього приємною несподіванкою. Відзначав також проблеми з виданнями часописів та художніх творів, як і загалом стан польської еміграції, говорив про свої творчі плани⁴⁹.

Перебуваючи в еміграції, Ю. Лободовський часто бував в Італії і Швейцарії, Канаді та США, проте з політичних міркувань не міг відвідати Польщу.

---

48 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 75.

49 Там само, с. 75.

Спілкувався з вузьким колом поляків в Іспанії, які називали його “Lobo”, що іспанською означало “вовк”⁵⁰. Може, тому що самотній, а може, тому що завжди незалежний і вільний. Також спілкувався з представниками української еміграції.

Після Другої світової війни з 1967 р. у Лондоні діяло Українсько-Польське Товариство (190 членів — 115 поляків і 75 українців), яке часто організовувало авторські вечори і конференції. Це була площина обміну думками між представниками української та польської еміграції з метою покращення взаємин і налагодження співпраці. На заходах Товариства часто виступали Мар'ян Кукель, Казімеж Вежинський, Казімеж Трембіцький та ін. Про діяльність Товариства передавали інформацію в Україну та Польщу.

У березні 1973 року було організовано авторський вечір “Україна і Польща в поезії Юзефа Лободовського”, на якому поет декламував свої вірші та поезії українських і польських авторів⁵¹.

Після того вечора Костянтин Зеленко — голова Українсько-Польського Товариства в Лондоні писав про Ю. Лободовського: “Є насправді надзвичайною постаттю в історії польсько-українських стосунків, котра також має особливе, у наш час провідне місце в зусиллях обох народів до встановлення стосунків

---

50 Ludmiła Siryk. Naznaczonej Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 2002, s. 21–22.

51 Новий етап українсько-польських взаємин. Розмова Костянтина Зеленка з Казімежом Трембіцьким, Сучасність, 1975, № 5, с. 72 (72–81). Режим доступу: http://shron2.chtyvo.org.ua/Suchasnist/1975_N05_173.pdf.

між ними на засадах активної і творчої співпраці та справжнього порозуміння”⁵².

У жовтні 1977 року Лободовський виступив із доповіддю про польсько-українські літературні зв'язки на конференції в Університеті імені Макмастера в місті Гамільтон (Канада). Після цього українська еміграція організувала письменникові авторський вечір, у якому брали участь і представники польської еміграції. Він читав свої вірші, переконливо говорив про необхідність порозуміння і співпраці.

У листопаді 1977 року його авторський вечір відбувся в Українському Інституті Літератури в Нью-Йорку. Ю. Лободовський також читав вірші і говорив про польсько-українські стосунки. На початку грудня поет виступив в Українському Національному Домі у Нью-Йорку з промовою “Польсько-Українська співпраця та її значення”, в якій сказав: “В еміграційних польсько-українських осередках щоразу лунають голоси, що треба забути минуле, наче перекреслити його і почати все спочатку, але я не думаю, що це слушні думки, передусім тому, що це неможливо зреалізувати. Жоден народ про своє минуле не може забути, а той, який забуває про своє минуле — стає народом поза історією. Про минуле не можна забувати, але, пам'ятаючи про те минуле, треба вміти відділити зерно від полови, треба відділити те, що було добре, від злого і вчитися, щоб не повторювати тих злих дій”⁵³.

---

52 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1 : życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 77.

53 Там само, с. 78.

Життя письменника у Мадриді було спокійне і відносно стабільне саме завдяки тому, що багато років турботливим другом та його опікуном залишався Казімеж Тилько. У кав'ярні “Hermanos Portillo” Ю. Лободовський мав свій столик, за яким, мабуть, написав усе, що опублікував на еміграції. “Мав свій столик за колоною і лежали на тому столику різні книги, шашки, газети. Сидів там цілими днями і писав, працював. Все, що тоді написав, то саме в тому барі. Не заважало йому те, що приходили люди подивитися по телевізору бої биків або якісь матчі. Не заважало йому те, що було чутно голоси з-за барної стійки, де кельнери мили філіжанки і келихи. Саме там просиджував цілими днями, і туди приходили ті, хто хотів з ним porozмовляти”, — розповідала Ірена Шиповська після зустрічі з письменником у Мадриді⁵⁴.

Поет фактично став членом сім'ї К. Тилько, розділяючи з ними свої турботи і тривоги. У його помешканні довгий час Лободовський мав маленьку, просту, по-спартанськи облаштовану кімнатку, де зберігав свої рукописи, де усамітнювався від життєвих бур. Вузьке ліжко під стіною, шафа, мініатюрний столик, закладений газетами і паперами, стара друкарська машинка.

Особливо важливою була опіка Казімежа Тилька і його дружини Амелії під час важкої хвороби письменника. 1952 року Лободовський захворів на сухоти. Завдяки допомозі його приятелів вдалося дістати хороші ліки з Франції (стрептоміцин і його

---

54 Irena Szypowska Historia mówiona w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 378.

похідні), яких тоді ще не було в Іспанії. “Маю зізнатися, що в себе вдома зробив Юзюві десь 1200 уколів”, — згадував Казімеж Тилько. Поволі його стан здоров'я поліпшувався. Однак 1954 року силами поляків письменникові мусили зробити операцію на легенях, яка тривала майже 7 годин. Після операції Ю. Лободовський перебував під опікою Казімежа і його дружини Амелії до 1956 року, завдяки їм вийшов із важкої хвороби⁵⁵.

Ю. Лободовський дуже любив і цінував працю на радіо. Тішився з того, що міг звертатися до поляків, вірив, що попри глушіння комуністичною владою, його почують у Польщі. Це була перша польська вільна радіостанція на еміграції після другої війни. Однак до початку 70-х років політика Іспанії щодо радянської Польщі почала змінюватися і це вплинуло на долю радіостанції. 1975 року польське радіо у Мадриді припинило своє мовлення. Після його закриття письменник отримував мізерну пенсію і мав щоразу більші фінансові труднощі. Не припиняв писати, мав завжди нові творчі плани, мріяв про суспільні зміни у Польщі, сподівався відвідати своїх рідних у Любліні.

18 квітня 1988 року Юзеф Лободовський помер в Іспанії у віці 79 років під час лекції про творчість Юліуша Словацького. Прощатися з поетом з'їхалася уся еміграційна Польща. Від української громади приїхав професор Теодор Барабаш Сенів. Згідно із заповітом після кремації його прах нелегально

---

55 Kazimierz Tylko-Dobrzański *Moje wspomnienia o Józefie Łobodowskim* w: *Śladami pisarza. Józef Łobodowski w Polsce i w Hiszpanii*, Lublin, 2016, Wydawnictwo UMCS, s. 233–245.

перевезли до Любліна і поховали у родинній могилі. Спочатку урна з прахом письменника була переправлена ксьондзем Вальореком до Лондона, а потім до Любліна. Урочисте поховання організував у жовтні 1988 року той самий Люблінський католицький університет, який колись, понад 50 років тому, позбавив його можливості бути студентом. “Найбільше враження на мене справило те, що, коли усі стали над гробом, несподівано з’явилося кілька молодих людей, які розгорнули транспарант із написом “Незалежна Асоціація Студентів”, (конспіративна, нелегальна). І це була для мене символічна мить. Все це неважливе, ці всі ректори, біскупи, професори, бозна хто, це все шеренга тих, хто хотів зламати Лободовського. Але на цвинтар до того гробу прийшла непокірна молодь, і в останню мить зовсім несподівано розгорнула свій транспарант. Це майбутнє, подумала тоді, це такі ж бунтівники, як він, молоді бунтарі надалі існують, його послідовники, і для них традиція Лободовського важлива. Це було чудово”, — згадувала І. Шиповська⁵⁶.

Після смерті Юзеф Лободовський повернувся до свого рідного міста, міста юності і перших поетичних пошуків. Він був похований згідно із заповітом, в могилі матері та діда на цвинтарі по вулиці Ліпова.

**РОЗДІЛ 2. "ЕТИЧНИЙ ДЕКАЛОГ"
МИТЦЯ: ХАРАКТЕР, СВІТОГЛЯД,
ДУХОВНА ЕВОЛЮЦІЯ**

ПЕРШІ ВИПРОБУВАННЯ ДОЛІ

Юзефу Лободовському випав важкий життєвий шлях. Із ранніх років і до літнього віку він жив у складних психологічних і матеріальних умовах, пройшов непрості випробування на незламність характеру та переконань.

Поет походив зі шляхетської інтелігентної родини, де панували давні християнські родинні традиції. Отримав добре виховання в сім'ї, а у спадок від своїх предків дістав запальний, непокірний і бунтівний характер. З дитячих років у хлопця спостерігалися виняткові розумові здібності, неймовірна пам'ять, жадоба до читання і пізнання всього нового. Старша сестра згадувала: "Оскільки між нами було чотири роки різниці (а в Росії, щоб йти до першого класу гімназії, то треба було мати десять років), то я тоді була вже в третьому класі і готувала його до першого класу. То було таке покірне хлоп'я, таке кохане — і так сидів навпроти мене, мав такі великі очі, сиво-сапфірові, і вдивлявся у мене так з обожненням. А я, як сувора навчителька, пам'ятаю, завжди при собі мала лінійку і стукала тою лінійкою. Колись із величезним подивом відкрила для себе, що той хлопець знає більше від мене з літератури і з усього іншого, взагалі, що він знає! Виявилося, що він чудово все знає — колись мала проблему з підготовкою до уроків, а він прийшов і підказав мені. Бо той хлопчина завжди читав. Ми тоді мали сільське житло. Там була дуже гарна бібліотека, і він там читав усі ті книжки. Він російську історію і не тільки

російську, але й інших країн — це все прекрасно знав ще малим хлопчакom”⁵⁷.

Страшні події революції та громадянської війни на Кубані вже у підлітковому віці кинули хлопця на дно суспільного життя. Тоді відкрилася перед ним уся палітра соціальних станів, від вуличних жебраків до державних чиновників. Необхідність здобувати хоч якісь засоби для виживання родини вже в ті роки сформувала у ньому твердість, силу волі і вміння пристосовуватися до різних життєвих ситуацій. Продаючи нелегально самогон і тютюн на вулицях Єйська, хлопець відкрив для себе важливу життєву істину — як серед люмпену, так і серед багатих та успішних, як на вулиці, так і в розкішних помешканнях зустрічаються і шляхетні люди, і підлі.

Страшні сцени масових репресій і вбивств, побачені на північному Кавказі, ще довго ятрили душу і переслідували його. Про російську революцію та громадянську війну на Кубані Ю. Лободовський згадував: “Після повернення з Кавказу перед очима стояли страшні сцени, був свідком езекуцій з одного і з іншого боку: Козаки вішали червоних, потім червоні розстрілювали білих і Козаків. Ночами снилися закривавлені трупи, боявся ввійти сам до темної кімнати”⁵⁸.

---

57 Wypowiedź Wandy Tomankowej w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 437.

58 Józef Łobodowski. Wspomnienia lubelskie w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 166.

Той перший життєвий досвід, який показав хлопцеві слабкість і вразливість людської долі, незахищеність людського життя, масштаби насильства і сили зла, ймовірно й спонукав майбутнього письменника до пошуків суспільного ідеалу, якому присвятив себе, до пошуків того шляху, який би вивів людство на дорогу добра і справедливості. Тому всі наступні роки свого динамічного життя Ю. Лободовський провів у постійній інтелектуальній праці, засвоєнні досвіду різних верств, культур, народів та ідеологій, їхньому аналізі. Мав загострене почуття справедливості. З кожної ідеї, концепції чи теорії, яку пізнавав письменник, намагався почерпнути позитивний здобуток, який міг бути використаний у реальному житті. Завжди був мислителем і пошукувачем.

Для цього мав природні здібності: феноменальну пам'ять, аналітичний розум, працездатність, фізичну й психічну витривалість. Продемонстрував їх вже в роки навчання в гімназії, коли був редактором часопису, режисером шкільного театру і актором, який знав усі ролі напам'ять, а ставили "Дами і гусари" Фредри і "Мазепу" Словацького. "Весь текст тієї драми пам'ятав до кінця життя і міг цитувати щомиті. Завжди мав феноменальну пам'ять, проникливий і незалежний розум, швидко читав і відразу схоплював суть справи, був спостережливим, мав широку палітру зацікавлень і можливостей. "Був кимось", як то кажуть. Рано став індивідуальністю. Все це зумовлювало те, що, попри проблеми, яких додавав школі, вчителі і директор любили його, намагалися допомогти закінчити навчання й отримати

атестат. Не полегшував їм цього,” — писала І. Шиповська⁵⁹.

Умови життя майбутнього письменника склалися так, що з дитинства і юності він завжди перебував у такому часопросторі, де перехрещувалися шляхи різних культур і народів. Від початків пізнання світу й усвідомлення себе у ньому був занурений, крім польського, ще й в інші культурні середовища. Початкову освіту отримував у родинному колі в Москві. Тоді мати навчала його рідної польської мови та російської. Можливо, із того першого досвіду читання виніс захоплення російською літературою, бо усе життя любив російських поетів своєї доби — С. Єсеніна, В. Маяковського, О. Мандельштама, Б. Пастернака та ін. Пізніше перекладав їхні твори польською.

Роки перебування на Кубані, спілкування з кубанськими козаками, пізнання їхньої культури і традицій привнесли у світ Ю. Лободовського український обшар, Україну, якій згодом присвятив ліричні поетичні строфи, гострі публіцистичні рядки. Спонукала до цього ще й родинна історія про українське (козацьке) коріння батька, яка розповідала, що якийсь далекий прапрадід був козаком Лободою, відзначився у битві під Хотином, після чого отримав шляхетський герб і одружився з полькою, що й повело родину на шлях колонізації. “Отож я, як школяр, довідавшись про це, — згадував Ю. Лободовський, — запитав мого батька про походження. А він відповів:

---

59 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 15.

“Послухай, це ж тільки спогад, бо упродовж двохсот кількадесяти років твої діди одружувалися з польками, то який відсоток української крові може текти у твоїх жилах? Пів відсотка, один відсоток? Але пам’ятай про те, і то неодмінно, щоб дійшло до порозуміння між двома народами”⁶⁰.

Вже тоді в юнацькому віці в характері майбутнього письменника яскраво виявилось співіснування (подекуди змагання) двох зовсім різних стихій — природності та вишуканості. Ця подвійність природи митця вперше заявила про себе у його дебютній поетичній збірці, яку видав ще учнем гімназії. Аналізуючи один із віршів тієї збірки, в якому викладені рефлексії молоді жінки, І. Шиповська писала: “Цей вірш — один із перших, які вийшли з-під пера Лободовського — відбивають суть особистості: культура і природа ніколи не могли у ньому гармонійно співіснувати, дикість визирала з-під ввічливості і вихованості, додаючи проблем і ускладнюючи усталені стосунки з людьми. Проте глибоке відчуття зв’язку з природою зміцнювало вітальні сили й оберігало від нігілізму. Так було завжди, до кінця його днів”⁶¹.

Буйність характеру, стихійність природи, спротив всіляким обмеженням особистої свободи поєднувалися у поета з прагненнями змінювати світ, будувати нове суспільство, боротися за справедливість і добро. Зрештою, це були тренди доби.

---

60 Irena Szypowska, Rozmowa z Józefem Łobodowskim w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 373.

61 Irena Szypowska Łobodowski. Od “Atamana Łobody” do “Seniora Lobo”, Warszawa, 2001, s. 23–24.

Після завершення Першої світової війни політична карта Європи суттєво змінилася. Повстало багато молодих незалежних держав, які мали шанс збудувати своє майбутнє на засадах національної ідеї та демократії. Серед них була і Польща. У 20-ті роки ейфорія свободи і світлих мрій домінувала. Час затребував нових перспективних ідеологій, якими тоді й стали націоналізм, соціалізм, комунізм тощо. Вони задекларували ідеї могутньої держави, суспільства братерства, рівності і справедливості, особистої та громадянської свободи. Молодь охоче підхоплювала їх, бо вони найбільше імпонували юначому максималізму.

БУНТАРСЬКІ ВИТІВКИ Й ЗЛАМИ

У житті Ю. Лободовського найбільш яскравими і плідними щодо світоглядних пошуків стали 30-ті роки. Після закінчення гімназії та втрати можливості продовжити студії став подекуди героєм люблінських вулиць і літературної богеми. 30-ті були періодом значної радикалізації молоді в Польщі, як і в інших країнах Європи. Це відбилося певним чином і на поведінці люблінської молоді. Тоді Лободовський увірвався у поетичний світ Любліна як невідома комета. Привніс свій революційний незламний дух, неординарний талант, впертість, завзятість і стихійність. Поет своєю творчістю та поведінкою збурював увесь тодішній істеблішмент.

“Йшов на всю ширину Краківського Передмістя якийсь величезний дратівливий, як мені здавалося, дикий і кудлатий. Люди поступалися йому дорогою”, —

згадувала його тоді учениця гімназії, а згодом поетка Анна Каменська, коли одного разу її увагу звернули на голосного молодого чоловіка. “Оповідач і самозванець” — називав Лободовського Зигмунт Мікульський⁶².

“Отаман Лобода” називали письменника приятелі, а друзів та оточення, яке супроводжувало поета вулицями та кав'ярнями Любліна, називали “Ватагою Отамана Лободи”. “Низького зросту, кремезний, міцної статури, з профілем боксера, хоч трохи асиметричний, поєднував у собі риси інтелектуала і темперамент хулігана. У ньому наче жило дві людини — поета під'юджував авантюрист. Його зацікавлення були однаково глибокими в мистецтві, суспільних проблемах, політиці й спорті”, — згадував про нього ровесник Вацлав Гралевський. 1963 року вийшла книга В. Гралевського “Огністі кола” (“Ogniste koła”), в якій він присвятив Лободовському розділ під назвою “Wataha atamana Łobodi” (“Ватага отамана Лободи”)⁶³.

Атмосфера скандалу, хвилювання, захоплення, пильності (з боку поліції) супроводжувала “отамана Лободу”, коли він читав свої підривні поезії і провокував вчинками, які виходили за межі загальноприйнятого. “Я завжди з погордою ставився до тиші осілих міщан”, — згадував про свою молодість письменник⁶⁴.

Вацлав Мрозовський у своїй книзі “Циганерія” (“Cyganeria”) багато місця присвятив люблінському

---

62 Irena Szypowska. Łobodowski. Od “Atamana Łobody” do “Seniora Lobo”, Warszawa, 2001, s. 27–30.

63 Waclaw Gralowski. Ogniste koła, Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1963, s. 175.

64 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 24.

поетові. Тут він наводить як власні враження від зустрічей, так і спогади очевидців. Серед виразних рис характеру та захоплень відзначає його увагу до жінок, яка часто була безуспішною, деякий авантюризм і шаленість, вміння гарно й виразно говорити, досконалу дикцію. Ззовні Лободовський видавався низького росту, але міцної статури. Його часто по-боювалося оточення через непередбачуваність поведінки⁶⁵.

Із легендарних історій люблінського періоду були відомі всім бої отамана Лободи з професійними боксерами на аренах кінотеатру “Corso”. Про ці події, що шокували місто, згадували як його друзі, так і племінник — відомий журналіст Адам Томанек. Завжди програвав, бо був аматором, закінчувалося все зламаним носом, але був сміливий і впевнений у собі, жадав атмосфери сенсації.

Ватага молоді люблінської циганерії заснувала неформальну групу, яку назвали символічно і промовисто “Ложа Великої Посмішки”. Назва показувала ставлення її учасників до навколишньої дійсності. Ініціатором й неформальним очільником її був Ю. Чехович, якого Лободовський також (як і інші молоді люблінські поети) вважав своїм учителем. Однак Великим Майстром Ложі все ж став поет Генрік Гулевич, вже відомий тоді за межами Любліна. “Ніколи ватага не становила ані ідейної, ані мистецької цілості, була об’єднанням випадкових людей, споріднених темпераментом і циганськими

---

65 Waclaw Mrozowski. *Cyganeria*, Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1963, s. 9.

зацікавленнями, і водночас без сумніву талановитих”⁶⁶.

Лободовський дуже шанував талант, інтелект і опіку Ю. Чеховича, проте не міг бути його послідовником чи учнем у повному сенсі цього слова, бо завжди і в усьому мав свій власний погляд. Він високо цінував досвід і поради Чеховича, його рекомендації щодо читання, підтримку у літературних дебютах, навіть подекуди фінансову допомогу, проте не міг цілковито й беззаперечно прийняти його літературні смаки, його критику скамандритів. Був завжди критичним в оцінках усіх літераторів, сам здатний був відзначити заслуги і побачити недоліки.

На початку 30-х років Ю. Лободовський серйозно захопився лівою ідеологією. Зблизився з люблінськими комуністами. У той час ліві погляди мали авторитет серед численної польської молоді. Заімпонували йому комуністи своїми гаслами про свободу, рівність і братерство. Чув багато про деякі позитивні процеси в радянській Росії та Україні. Не без впливу пропаганди мав дуже перебільшені уявлення про ту реальність. На той час був атеїстом і бунтарем. Ці риси привабили комуністів. Крім цього, був освіченим, начитаним й активним. Письменник брав участь в багатьох публічних акціях, багато писав, друкував, редагував і видавав часописи лівого спрямування. Ставав відомою у Любліні і за його межами постаттю, яскравою літературною особистістю поета-хулігана, темпераментного публіциста

---

66 Waclaw Gralowski. Wataha Atamana Łobodi w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, "Scriptores", nr. 35, 2009, s. 214.

й агітатора. “Та мішанина ідейного і кабацько-хуліганського життя давала вихід двом натурам Лободовського. Часто до його нічних авантур вкрадався тон суспільних маніфестацій, а часом навпаки, в його полемічних виступах з’являлася схильність вдарити нижче пояса”, — писав В. Гралевський⁶⁷.

Репресії завжди викликали у Лободовського ще більшу затятість. Позбавлення можливості навчатися в університеті через критику католицької релігії спонукало його до ще різкішої критики суспільного устрою загалом. Перебуваючи на посаді головного редактора газети “Kurier Lubelski”, часто друкував статті, де висловлював свою прихильність комуністичній ідеології. В жовтні 1932 року один із випусків газети конфіскували за статтю “Dnieprostroi symbolem” (“Символ Дніпробудів”) Ю. Лободовського.

Свою прихильність комуністичній ідеології висловлював у публіцистиці на сторінках двотижневика молоді демократії “Трибуна” і літературного місячника “Барикади”. У цьому був репрезентантом певної частини молодого літературного покоління. У третьому випуску часопису в статті “Рахунок сумління” пояснював свої тодішні погляди так: “Ще рік тому мої поетичні і публіцистичні виступи були векселями без покриття. Сперечався задля своєї незалежності і погорди до сучасного устрою і суспільства. Нюхаючи трупний запах його розкладання, умів видобути негацію і протест, але не знав, в який

---

67 Waclaw Gralowski. Wataha Atamana Łobodi w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 214.

бік повернутися і в що повірити. Це був період ідейного еkleктизму і пошуків... Наступні місяці — це остаточне визначення в напрямі класовості і початок видання “Барикад”. Це лише історія і хронологія. Логіка додає: відбулася економічна і культурна катастрофа у світі. Всі за неї відповідають і всі зобов’язані творити нові конструкції, щоб після винесення сміття почати будувати майбутнє. Людина, яка на основі факту існування в суспільстві є громадянином, а за фахом — літератором, має подвійний обов’язок реагувати на життєві явища. Як у суспільно-політичній площині, так і в площині літературно-мистецькій. Свідомі цього я і мої товариші”⁶⁸.

Безкомпромісність молодого Лободовського мала підтримку в літературному середовищі і в радикальних колах інтелігенції, бо була суголосна викликам часу. Це переконувало його в слушності й актуальності публіцистичних виступів, в їхній дієвості. Поступово ставав лідером й очільником літературної молоді. Був ініціатором різних задумів, які відважно втілював у життя. Підбурював міщанський світ Любліна і був готовий збурити весь світ. Не вагаючись критикував Костьол, Маршалка Пілсудського та владу. Агітував за симпатію до комуністичного Сходу. “Вже цього було достатньо, щоб проти Лободовського могли виступити всі об’єднані політичні сили, що лиш могли бути в Любліні. Тільки Жиди поважали його і ставилися до нього з симпатією, хоч мали щодо нього багато застережень, бо не дозволяв бездумно

---

68 Józef Zięba. Żywot Józefa Łobodowskiego (3), “Relacje”, nr. 5, 1989, s. 8.

повести за собою і власні дороги ставив вище над усіма іншими пропонованими втоптаними стежками”, — писав А. Л. Гзелла⁶⁹.

Його критика тодішньої Польщі іноді була занадто різкою: “Польща сьогодні має три європейські рекорди — народження дітей, середню кількість смертних вироків і третій найсумніший — величезний відсоток загального національного доходу йде на релігійні цілі. Але вже час закінчити із цією розвагою — релігія є очевидним апаратом духовної неволі, а клер став ще одним додатковим інструментом до опанування мас. Школа, казарми, в’язниці, слідчі органи — це інституції, де готують дисциплінований і послухний людський матеріал на робітників, патріотів і гарматне м’ясо, а костюл є тим надземним куполом, який доповнює будівлю нашої цивілізації, наче даючи божу санкцію починанням нишпорок, цензорів й інших шефів безпеки”⁷⁰.

Своєю громадянською позицією і публічною поведінкою Лободовський ставав символом своєї революційної доби, яка прагнула змін і трансформацій. Був з нею єдиним цілим, глибоко переживав усі суспільні процеси. Слідом за суспільною революцією бачив культурну, як заporуку побудови нового суспільства. А з іншого боку — у його поезіях щоразу більше з’являлися мотиви і відчуття внутрішнього дискомфорту, неможливості існування в тому світі,

---

69 Alojzy Leszek Gzella. Pod znakiem Łobody. Z dziejów prasy lubelskiej, “Kurier Lubelski”, 13 maja 1981, s. 4.

70 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 28.

відчуття його занепаду і катастрофи, його неймовірної недосконалості. Крім цього, близькі Ю. Лободовському члени його родини згодом згадували, що письменник мав дар передбачення. Навіть іноді мимоволі кинуті ним думки й оцінки, здавалося, парадоксальні, потім здійснювалися.

Перебуваючи на військовій службі у Рівному в 1933–1934 роках, якось Ю. Лободовський випадково зустрів на вулиці міста польського поета Яна Спєвака, що часто приїжджав туди до свого батька. Згодом останній згадував про цю зустріч: “Одного дня побачив на вулиці Юзка. Спочатку не впізнав його. В мундирі? Нещодавно зустрічав його у Северина. Чому у Рівному? Та ж видовжена щелепа, та ж хода боксера. Зрадів зустрічі. З того часу, він як тільки міг, то тікав з казарми разом із колегами до нас. Петляли, щоб не натрапити на “канарок” (патрулі в синіх мундирах. — С. К.). Підхорунжівка не розбещувала. Приходили до нас, як з іншого світу. На білій скатертині чекали смачні страви і холодні напої... Лободовський був уже відомим поетом, видавав книжки величезних віршів, живий потік фраз творив влучні строфи і патетичну “куряву”. Вірші підходили для декламування і в ті роки впливали сугестивно. Славився п’яними подвигами, малювався на постать есенінсько-козацьку... Прибігав із колегами, щоб відійти від кошмару підхорунжівки і хамства підофіцерів, які придумували різні способи принижень інтелігентної молоді. Часто приходив туди із прекрасною молодією поеткою Зузанною Гінчанкою”⁷¹.

---

71 Там само, с. 35.

Ніколи нікому цілковито не підпорядкувався. На першому етапі своєї творчості виступив як революційний поет і редактор лівих літературних часописів (“Барикади”, “Дзвігари”). Прославився як учасник епатажних авторських вечорів, герой голосних конфіскацій перших поетичних збірок і судових процесів із цього приводу. Проте митець завжди аналізував все, що відбувалося навколо нього. “Лободовський досить швидко і глибоко переосмислив свій «альянс» із комунізмом та його «культурою», який його тривожив, (ніколи зрештою не репрезентував лінії КПП). Маючи радикальні суспільні погляди (представлені в особливій поезиці його рядків), звинувачував комуністів і криптокомуністів у фальші та дволиконості. Бо та суспільна тональність, а навіть, без сумніву, настрої лівої революційності у Лободовського не служили якійсь конкретній програмі, пов’язаній із топографією політичних партій тих років, а швидше мали показувати драматизм і трагізм конфлікту людської екзистенції, вплутаної в темні диктати історії. Лободовський також не поділяв обов’язкового в комуністичних колах ентузіазму щодо так званої батьківщини міжнародного пролетаріату. Нелегальний перехід кордону до СРСР контрабандним шляхом у 1935 році, саме для перевірки відповідності ідеї і практики, з гідним молодості ризиком, доповнив його знання”, — писав Яцек Тжнадель⁷².

Доречно, але надто різко критикувала тоді Лободовського відома люблінська поетка Фр. Арнштайнова, яку він згодом яро захищав у пресі від нападів

---

72 Jacek Trznadel. O Józefie Łobodowskim, “Arka”, 1994, nr. 2, s. 105.

і критики польських націоналістів. Про це він згадував: “Любила мене, хоч часто критикувала: «Пан як шовкова хустинка, яку використовують для миття брудної підлоги!» Можливо...”⁷³.

Саме на час військової служби припадає перший значний перелом у світогляді письменника. Дехто із очевидців пов’язує з цим його спробу самогубства. Сам письменник також стверджував, що його кількадедне перебування у в’язниці після спроби самогубства було визначальним у подальшому житті. “Хто знає, чи спроба самогубства на початку 1934 року під час служби в офіцерській школі не пов’язана швидше з важкими внутрішніми трансформаціями, ніж із сердечними переживаннями, про які пишуть деякі джерела. Беручи до уваги міцний характер поета, важко визнати, що був це крок відчаю через постійне цькування курсантів сержантами”, — писав Я. Тжнадель⁷⁴.

Вже в середині 30-х років Ю. Лободовський активно співпрацював із варшавськими часописами “Państwo Pracy” (“Паньство Праци”) і “Pion” (“Пйон”), де друкував публіцистичні статті, в яких висловлював прихильність до лівої ідеології, однак мав на неї власний погляд. Пропагував глибокі суспільні реформи під гаслами незалежності та соціалістичних ідеалів. Відкрито заявляв про прихильність до ідей Ю. Пілсудського, які також були соціалістичного

---

73 Józef Łobodowski. Cztery Lubliny w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 178.

74 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 38.

кшталту. Виступав за автономію мистецтва, неприпустимість спрощення змісту задля доступності масам, неприпустимість його підпорядкування партійним цілям. Писав про необхідність розвивати офіційну державну політику в сфері культури для швидкого “оздоровлення” держави, яка тільки-но виходила з кризи. Вже тоді в його словах звучала тривога і неспокій.

У березні 1934 року, після звільнення з війська і відкладення його служби на п'ять років, письменник поїхав до Варшави, де разом із друзями-поетами святкував свою свободу. Тоді, захоплений духом пророцтва, він майже жартома сказав: “Без мене не може бути війни, тому війна почнеться найраніше в 1939 році” (йшлося про термін 5 років, після якого він міг бути мобілізований, жарт виявився трагічним пророцтвом. — С. К.)⁷⁵.

Після поїздки до Радянського Союзу критикував політичні ідеології (комуністичну і націоналістичну) за зневаження гуманістичних цінностей. Середина 30-х років стала переломною у світогляді письменника. Втратив віру у правдивість комуністичних ідей, в які до того часу вірив і які пропагував. Упевненість у собі та своїх поглядах почала замінюватися тривогою та песимізмом. Тісна співпраця з Ю. Чеховичем і вільненськими жагаристами відкривала перед ним катастрофічну візію світу, яка проявила себе у поезії нової поетичної збірки “Розмова з вітчизною” (“Rozmowa z ojczyzną”, 1935).

---

75 Irena Szypowska. Łobodowski. Od “Atamana Łobody” do “Seniora Lobo”, Warszawa, 2001, s. 52-53.

У відповідь на закиди лівої критики та звинуваченнях у зраді своїх поглядів Ю. Лободовський написав статтю “Smutne porachunki” (“Сумні обрахунки”), яку надрукував на першій шпальті найпопулярнішого тоді в Польщі літературного тижневика “Wiadomości Literackie” у жовтні 1935 р. Тут він вперше виголосив засади власного етичного декалогу, який сповідував усе життя. Письменник визнав, що змінив свої погляди, і з іронією писав про це: “Шкодную, що так пізно їх змінив. Ви хочете незламних лицарів. Незламних авторів! Не мислить, не роздумує, не має сумнівів. Оце патент на героїзм. Сноходи спокійно ходять по карнизу, бо не бачать прірви. Як шкода, що я — не снохода...”⁷⁶.

Тоді він почав критикувати комуністичні ідеї за зневаження етичних засад, за насильство над свободою особистості в ім'я доктрини, за відсутність совісті і моральний терор, за трактування будь-якої критики чи іншої думки як контрреволюції. “Не бачу ніде стягів, під якими можна було б покласти голову, не чую слів команди. Чую вереск торговиська, де купа спритників змагаються в любові до пролетаріату. Немає у Польщі шеренг, до яких міг би приєднатися...”, — писав Лободовський. Він стверджував, що революція — передусім повернення гідності кожній особистості. Завершив свої міркування словами: “Не зраджую гасел свободи. Йду від людей, які здегенерували соціалізм”.

---

76 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 48.

Роздуми на тему свободи особистості і творчості поет продовжив у статті “Uzurpatorzy wolności” (“Узурпатори свободи”) (“Wiadomości Literackie” липень 1936 р.), в якій відзначав дегенерацію культури і літератури в Сове­тах, виступав за примат свободи думки і моральних наказів над партійними. Писав про те, що свобода національної культури в Сове­тах — це фольклористичне видовище, якщо йдеться про маленькі народи. Якщо ж про великі — то знищують мільйони, коли вони не хочуть коритися партійній диктатурі. Лободовський підкреслював особливо жорстоку політику комуністів до України: “Зовсім інша Україна. Тут вже населення налічується мільйонами, тут туга за правдивою свободою і незалежністю може підважити фундамент соціалістичної вітчизни. Тому й тягнуться українські табори крізь степи Сибіру, якого безтурботний поляк зумів вже назвати краєм без проклять, і на безшелесних шинах суне від села до села чорний ворон ДПУ”⁷⁷.

Ю. Лободовський дозрівав і ставав абсолютно самостійним мислителем і діячем. Одного разу його запросили на засідання комуністичної партії Польщі, де йшлося про заснування нового часопису. Один із присутніх старих комуністів сказав, що не можна ухвалювати рішення, допоки у Харкові не відбудеться з’їзд пролетарських письменників і на ньому не знайдено рішення. “Я зірвався і сказав: «А що нас обходить, що вони там вирішать? Що знає Ромен Ролан про життя люблінського робітника чи селянина, а навіть Ілля Еренбург, що він знає?» Я відразу ж

---

77 Там само, с. 52.

був звинувачений у націоналістичних ухилах. Від цього й розпочалося, то був поворотний пункт, це мені підтвердило всі мої попередні підозри” — згадував Лободовський⁷⁸.

Задекларований письменником відхід від комунізму гаряче обговорювався у польській пресі. Одні називали його зрадником, інші індивідуалістом. Однак багато хто вважав його крок героїчним, гідним доказом незалежності поезії і митця. Остаточною крапкою у цьому процесі була Люблінська Політична Шопка Ю. Лободовського, яку він написав у 1937 році, і де визнав повний розрив із минулим.

КУЛЬТУРНЕ ПОГРАНИЧЧЯ

У час перебування на Волині Ю. Лободовський під впливом природного і культурного середовища, в яке знову потрапив, ще більше захопився польським романтизмом, представниками “української школи” у польській літературі, яких читав і шанував ще з років навчання у гімназії. 1938 року в тижневику “Волинь” (№ 4) він надрукував статтю “Nawiązujemy do romantyzmu” (“Посиляємося на романтизм”), в якій писав про виняткову особистість, не розчине-ну у натовпі, захоплену і пристрасну. Розглядав зв’язок особистості з історією, показував, що у діяльності окремих постатей втілюються головні тенденції національних історичних процесів.

Можливо, саме тоді Лободовський як мислитель і митець став у повному сенсі людиною культурного

---

78 Там само, с. 44.

пограниччя. Із його поетичних та публіцистичних творів вимальовувалася самостійна концепція культури пограничних територій, окраїн (польською — kresy). Це було усвідомлення специфічної культури, що формувалася під впливом традицій багатьох національних культур, чиї представники жили віддавна на цих землях і вважали їх своєю батьківщиною. Цій тематиці були присвячені статті “Na łamach kultury” (“На сторінках культури”) (“Wołyń”, 1937, nr 2), “Od Słowackiego do Samczuka” (“Від Словацького до Самчука”) (“Biuletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, nr 20), “O swobodę rozwoju kulturalnego” (“Про свободу культурного розвитку”) (“Wołyń”, 1938, nr. 13) та ін. Ю. Лободовський вказував на духовну спорідненість митців різних національностей, які були пов’язані з Волинню. Він вказував на українські культурні чинники, які живили творчість польських митців з цих земель, підкреслював багатство і різноманіття полікультурних регіонів, їхній культуротворчий потенціал. У заглибленні в традиції й досвід мирного співжиття на цих землях різних народів, вивчення їхньої історії, письменник бачив відповіді на актуальні питання польсько-українських взаємин.

Він залишив цікаві спогади про тодішнього волинського воєводу Генріка Юзевського, які водночас дуже багато промовляють для нас про самого Ю. Лободовського. Поет згадував: “Був важким для сімейного життя (Генрік Юзевський. — С. К.), свавільним, не сприймав спротиву. Рятувало його почуття гумору. Якось я сказав йому, що маю поїхати на кілька днів до Любліна: «Але пан мусить повернутися до понеділкового засідання Редакційного

Комітету. Є важливі справи для обговорення». Обіцяв урочисто, що вчасно приїду. Поїзд прибув за півгодини до визначеного засідання. Але якраз почалася відлига, сніг розтанув, візники не встигли замінити полози на колеса. Останній відрізок складала камінна дорога і сани несамовито скакали. Тому приїхав на засідання з незначним запізненням. У передпокої віддаю служниці пальто і тут же перед тим, як переступити поріг, чую невдоволений голос Юзевського: «А Лободовський — свиня, обіцяв, що приїде, а не приїхав!» Відповідаю: «Лободовський приїхав, тільки внаслідок відлиги з невеликим запізненням. Чи пан міністр не вважає, що треба би було за старопольським звичаєм залізти під стіл і відгавкати?» Юзевський почервонів, запала прикра мовчанка. Але йому відразу відпустило. Засміявся, опустив голову під стіл і заволав: «Гав, гав, ну то що, пан задоволений?» Присутні дихнули з полегшенням. Хтось із них мені згодом сказав: «Але й панові вдалося. Думав, що Юзевський пана заб'є...»⁷⁹. Запальність і полемічність були незмінними рисами характеру Лободовського. Проте він володів надзвичайним почуттям гумору, за допомогою якого часто виходив із багатьох складних життєвих ситуацій.

Культурне пограниччя, міжкультурність — одна із найпримітніших рис творчої постаті Ю. Лободовського, його світогляду, яка значно вирізняє його з-поміж інших митців тієї доби. Письменника тривожила історична доля України і її окупація радянською Росією. Ю. Лободовський визнавав, що польська війна

---

79 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, "Scriptores", nr. 35, 2009, s. 60–61.

з Німеччиною не могла стати українською війною, а вразливі сторони українсько-польських взаємин міжвоєнтя проявили себе в час Другої світової війни. У своїх оцінках письменник був відкритим, безкомпромісним і констатував провини у конфлікті з обох боків. Розуміння двох протилежних позицій давало можливість сягнути вищого щабля свідомості — подолати особисті обмеження й упередження. Буття на культурному пограниччі — це можливість буття на засадах інтересів обох сторін. “Поет досягнув цю найважчу форму «кресової» свідомості — втілення подвійності, коли інтереси розділені, коли прагнення порозуміння панує над стадною ненавистю”, — писала польська дослідниця творчості Ю. Лободовського Ядвіга Савіцька⁸⁰.

Культурне пограниччя давало можливість бачити проблеми з різних боків і в усіх аспектах. Упродовж усього творчого шляху Лободовський був інспірований суспільно-культурними зв'язками польського народу зі своїми найближчими східними сусідами — слов'янськими і кавказькими народами. Особливо актуальними були для письменника польсько-українські взаємини. Ю. Лободовський вірив у духовний зв'язок між народами, пов'язаними із ягеллонською традицією — традицією ефективного плідного співжиття кількох народів у межах однієї держави на засадах партнерства і співпраці. Завжди відкидав радикальний націоналізм. У час перебування в Луцьку співпрацював із Влодзімежом Бончковським, який тоді

---

80 Sawicka Jadwiga. Hellada scytyjska. Ukraina w poezji Józefa Łobodowskiego, “Więź”, 1988, № 11–12, s. 141–154.

редагував часопис “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, зблизився із польським прометейським рухом. Йому імпонувала ідея політичної і культурної співпраці поляків та українців перед лицем військової загрози як з боку Німеччини, так і з боку Росії. Вбачав у цьому головну мету, яка об'єднає два сусідні народи перед зовнішніми ворогами. Тому і став прихильником польського прометейського руху.

Про свою співпрацю із В. Бончковським письменник розповідав, що на початках редактору заборонили друкувати публіцистику Ю. Лободовського через скандальні історії в армії, конфіскації його часописів та поетичних збірок. Поезії та переклади друкував із його прізвищем, а статті запропонував письменнику підписувати псевдонімом. Так з'явився Стефан Курилло, псевдо взяте від дівочого прізвища дружини. Більшість публіцистики Лободовського на сторінках бюлетеню було підписано цим псевдонімом. Це дало дуже цікавий результат – той військовий, якому не подобалися статті Лободовського, вітав Бончковського за дуже цікаві статті С. Курилла і запитував, де він знайшов такого чудового публіциста⁸¹.

Ю. Лободовському також імпонувала постать Г. Юзевського, хоч він розумів, що його праця у тижневику “Волинь” не принесе йому ані кар'єрного зростання, ані великих матеріальних статків. Однак йому імпонувала політика воеводи щодо українців та бачення розвитку польсько-українських взаємин.

---

81 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 57.

Тодішній волинський воєвода намагався діяти так, щоб у Польщі представник кожної непольської народності почувався завжди як на рідній землі. Г. Юзевський підтримував українське шкільництво та українську пресу, хотів заснувати у Луцьку український університет, цікавився українською культурою. Натомість Ю. Лободовський у своїх статтях постійно підкреслював, що шлях, який пропонують польські ендеки (народовці) у вирішенні українського питання (шлях колонізації українців на землях, що входили до II Речі Посполитої), це шлях до втрати будь-яких можливостей впливу на сході Європи у змаганнях з імперською Росією.

Письменник постійно виступав за надання можливостей вільного культурного розвитку українцям у Польщі та їхнє входження в європейський культурний простір. Писав про те, що польська культура пограничних територій формувалася під впливом українських традицій, як й українська під впливом польських, звертався до романтичних традицій XIX ст., підкреслював необхідність повернення до минулого, до усвідомлення помилок і відпрацювання провин з обох сторін. Був упевнений, що за цих умов згода і порозуміння можливі та необхідні.

Ю. Лободовський усвідомлював загрозу російської експансії на захід, про загрозу з боку милітаризованої гітлерівської Німеччини тоді вже писали усі. У своїх поглядах був безкомпромісним. Мріяв про справжнє братерство двох народів і двох незалежних держав, бачив для цього раціональні підвалини і духовні традиції. Був своєрідним місіонером у цій

справі, бо вважав, що письменник має змінювати світ, робити його кращим, а людей досконалішими.

ДОСВІД ЕМІГРАЦІЇ

Участь у військових подіях Другої світової війни, досвід французької та іспанської в'язниць відкрили Ю. Лободовському інший аспект історії та темний бік облич відомих йому політичних опонентів. Цей важкий, сповнений нових випробувань етап дав йому новий неоціненний досвід пізнання людської натури. Про ці випадкові відкриття письменник згадував у публікації “Про циганів і катастрофістів”: “Прийшов вересень 1939 року, поразка і окупація. Різні «символи» стали у конфронтацію з реальністю. У приблизно той самий час, коли Гестапо – послухно виконуючи прохання НКВД – транспортувало до Львова меблі з варшавського помешкання товаришки Василевської (Ванда Василевська – комуністична опонентка митця у дискусіях на сторінках польської преси др. пол. 30-х років. – С. К.), Павел Мусял був убитий на катовицькому ринку сокирою гітлерівського ката. Історія – то велика іроністка і любить вносити такі несподівані правки”⁸².

У ще несподіваніших умовах і ситуації зустрів письменник комуністичних агентів та побачив методи їхнього камуфляжу, перебуваючи в іспанській в'язниці. Якось у камеру, де перебував Лободовський, потрапили двоє марксистів – угорець і німець

---

82 Józef Łobodowski. O cyganach i katastrofistach w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 338.

з австрійським громадянством. За кілька тижнів до директора в'язниці прийшов братчик із ближнього монастиря з кошиком вишуканих продуктів: білий хліб, ковбаса, сири, фрукти. Відтоді каталонські монахи постійно підгодовували марксистів, які виявилися друзями особистого секретаря якогось архикатолицького політика однієї з країн Центральної Європи. Комуністичний спрут проникав в усі щілини, в які тільки міг.

Фальшивість свідчень і спогадів про польських комуністичних письменників, опублікованих за часів ПНР, описав Ю. Лободовський у своїй книзі спогадів, виданій на еміграції, "W połowie wędrówki" ("На півдорозі"). «Є там наприклад <...> розмова утрюх: я, Броневський, Борейша (Борейша то псевдонім, справжнє прізвище Голдберг). Згадали про двох поетів-комуністів: Вандурського і Станде, котрі в Києві були звинувачені у шпигунстві на користь Польщі і страчені. Броневський мені відповідає: «Це неправда, вони не були шпигунами». Тоді я його запитую: «Пане Владиславе, чому пан цього не оголосить?» На це відповідає Борейша: «Певних речей повідомляти не можна, бо якщо чинять проти партії, то треба промовчати». Я йому на це: «Якщо партія зацікавлена приховати злочин, то я на таку партію...» і промовив непристойне слово. Цього в жодному спогаді про Броневського, природно, в країні немає...»⁸³.

Побачене, пережите й передумане Ю. Лободовським у 40-ві лише підтвердило правильність його

---

83 Irena Szypowska. Rozmowa z Józefem Łobodowskim w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, "Scriptores", nr. 35, 2009, s. 371.

світоглядної еволюції, яку пройшов у середині 30-х. Новий досвід тільки підтверджував переконання письменника у фальшивості усіх політичних доктрин, в яких людські вартості не стояли на порядку денному.

Польський критик Лешек Гзелла після смерті письменника на основі зібраних спогадів знайомих і друзів уже в незалежній Польщі писав про Ю. Лободовського так: “Був агресивним публіцистом. Полемічність входила в його творчий характер і приватне життя. І його поезія також мала публіцистичний характер <...>. Мав ідеальні задатки інтелектуально-го тореадора. Виявилися вони в суспільній і поетичній діяльності: в 1933–1939 роках у Любліні, над спокійними плінними водами Бистриці, як і значно пізніше, після війни, в його публіцистичній праці на радіо над бурхливими водами річки Ярама в Мадриді”⁸⁴.

Живим несфальшованим постає Юзеф Лободовський у спогадах Ядвіги Островської, яка приїхала до Мадрида 1963 року, познайомилася з письменником і спілкувалася з ним до самої смерті. Він приходив на всі події і зустрічі польської еміграції, де співвітчизники називали його Лобо. Любив розповідати, а його любили слухати, головував на більшості вечірок. “Бар був місцем його праці, — згадувала Я. Островська — Там просиджував весь день. Бар був поблизу будинку, в якому жила родина Тильків.

---

84 Gzella Leszek. Boje i rozboje Józefa Łobodowskiego na łamach prasy lubelskiej. Józef Łobodowski rzecznik dialogu polsko-ukraińskiego (pod redakcją Ludmiły Siryk i Jerzego Świącha), Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2000, s. 79.

Не було такого дня, щоб не приходив до них. Хрестив їх найстаршого сина. Дружина пана Казімежа, іспанка, мала дуже добре серце й опікувалася ним. Їм завдячував багато чим. Лободовський був часом важким, але пані Тилько з ангельським терпінням турбувалася про його одяг, чисту білизну. Оточувала його сімейною і родинною опікою”⁸⁵.

Письменник постійно жив у фінансовій скруті, бо отримував лише мізерну пенсію з радіо та часом гонорари за свої твори. Міг значно покращити своє матеріальне становище, отримавши іспанське громадянство і відповідно більше прав. Однак ніколи до кінця життя на це не погодився. Родина Казімежа Тилько замінила йому ту сім’ю, яку він залишив у далекому передвоєнному Любліні. Можливо, й не переїхав жити нікуди в інше місто через теплі і приязні стосунки з Тильками.

“Я захоплювалася його неймовірними здібностями, талантом, незвичайною пам’яттю — згадувала Я. Островська. — Якщо хтось не пам’ятав якоїсь історичної події, то треба було йти тільки до нього. Був як енциклопедія. Крім того, я його любила і поважала. Приймала його важкий характер. Не любив, коли хтось мав іншу думку. Бував часом гарячковим. Гострим словом міг вколоти. Таке бувало навіть на зібраннях у ксьондза. Бували там такі люди, яких напевно любив, але гострив на них свого язика”⁸⁶.

---

85 Rozmowa Józefa Zięby z Jadwigą Ostrowską w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, „Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 422–423.

86 Там само, с. 423.

Відома польська журналістка Стефанія Косовська, яка працювала в редакції лондонського видання “Wiadomości” та в радіосекції BBC і радіо “Вільна Європа”, у своїх спогадах описала думки еміграційної громади поляків про письменника. Вона писала, що своєю зовнішністю і поведінкою Лободовський не викликав симпатії, був високого росту і міцної статури, однак не можна було його не любити⁸⁷.

Про Юзефа Лободовського залишив свої спогади і Костянтин Зеленко, голова Польсько-українського товариства у Лондоні, приятні стосунки якого з польським письменником тривали понад двадцять років. Завдяки зусиллям Зеленка та українських і польських емігрантів у Лондоні 1973 року відбувся вечір поезії Ю. Лободовського, де звучали твори двома мовами. Одна із книг поета, подарована К. Зеленку, має промовисту присвяту: “Костянтину Зеленку потискаю руку з надією, що це рукостискання проляже від Вісли до Дніпра” — і свідчить про незмінні пріоритети польського письменника⁸⁸. У своїх спогадах український громадський діяч і публіцист відзначав багатокультурність Ю. Лободовського, заангажованість Україною, його високу політичну та історичну культуру. “Якщо говорити про внесок Лободовського у формування польсько-українських відносин, то з його доброї волі, всебічного інтелектуального

---

87 Kossowska Stefania. Przyjaciele i znajomi. Jerzy Giedroyc, Józef Łobodowski i Zofia Kozarynowa, “Rzeczpospolita + Plus - Minus”, 1968, № 161, s. 11-16 VII.

88 Zelenko Kostiantyn. Wspomnienie o Józefie Łobodowskim w: Józef Łobodowski rzecznik dialogu polsko-ukraińskiego, Pod redakcją Ludmiły Siryk i Jerzego Świącha, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2000, s. 152.

і чуттєвого заангажування впливала його доброзичливість до українського народу, вбрана у шати поезії прихильність, повага і щирість його намірів і починань”, — писав К. Зеленко⁸⁹.

Описуючи співпрацю Ю. Лободовського із паризькою “Культурою”, український публіцист підкреслював його провідну роль у польсько-українських справах. Вважав особливою заслугою Лободовського те, що він, єдиний із польських письменників, усе життя популяризував українську культуру, здобутки українського народу різними способами на сторінках різних видань доносив до польського та європейського читачів.

1973 року К. Зеленко спільно із Ю. Лободовським на радіо “Вільна Європа” виголосили свої позиції щодо перспектив польсько-українських взаємин, де з обох боків йшлося про необхідність розбудови нових мостів розуміння і порозуміння. Тоді Лободовський сказав: “Ділить нас багато чого, але єднає спільна мета: не допустити, аби нас усіх поглинуло російсько-радянське багно”⁹⁰.

У комуністичній Польщі влада спочатку спотворювала образ Лободовського, представляючи його фашистом і злочинцем. У спогадах тих, хто пам’ятав письменника, акцентували на негативних рисах і вчинках, упускаючи його здобутки і талант. А потім намагалися і зовсім знищити пам’ять про нього.

Перші спогади про Ю. Лободовського почали друкуватися на його батьківщині у Любліні у 60-ті роки

---

89 Там само, с. 152.

90 Там само, с. 152.

XX ст. Співвітчизники поета після Другої світової війни за часів ПНР найчастіше оцінювали його творчість негативно, щоб не суперечити волі комуністичної влади, яка заборонила ім'я і творчість письменника через його критичні виступи на радіо Мадрид.

Серед позитивних оцінок варто назвати виступ Вацлава Іванюка, який розглядав поетичну мову митця⁹¹, та Марії Данилевич-Зелінської, яка аналізувала вірші Лободовського, тематично пов'язані з Україною⁹².

Спогади про Ю. Лободовського, опубліковані за часів комуністичної Польщі, здебільшого були необ'єктивними, оскільки тодішня офіційна літературна критика підтримувала створення негативного образу еміграційного письменника. Якщо іноді його згадували ровесники, оповідаючи про літературний процес міжвоєнної Польщі, то часто називали просто Юзек або поет Й.

Одного разу Ю. Лободовський натрапив в одному з польських літературних видань на переклад роману Бориса Пастернака: “Дивлюся — що за чорт?! — тож це мое! Передрук з еміграційного видання польського перекладу «Доктора Живаго». Перегортаю сторінки в пошуках перекладача, є! — “З російської переклав Й. Л... Ну, як же тут не радіти!”⁹³. І звісно ж, жодної можливості захистити свої авторські права.

---

91 Iwaniuk Waclaw Notatnik paryski, “Kultura”, 1963, № 12.

92 Danilewicz-Zelińska Maria. Szkice o literaturze emigracyjnej, Paryż, 1978, s. 255–259.

93 Józef Łobodowski O cyganach i katastrofistach w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnieni, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 355.

Однією із перших, хто розшукав його в Іспанії і записав спогади ще за комуністичних часів, була вже згадувана польська журналістка Ірена Шиповська. Вперше прибувши до Мадрида, вона вирішила розшукати його у польському костьолі. “Перед входом до костьолу придивлялася до людей, які там збиралися. Звернула увагу на пана: середнього зросту, дещо занедбаний, але видавався цікавим, якимось іншим, відрізнявся від решти поляків, які туди прийшли. Вони всі були старанно виголені, гарно одягнені, елегантні, а він дещо інший, наче занедбаний. І так мені видалося, що то і є хтось трохи з певного погляду вищий від них, певним чином недосяжний. Підійшла до нього і запитую: «Майстре, чи пан є Юзефом Лободовським?» — «Аа, так», — відповів дуже молодим сильним голосом і відразу якимось так зрадів”⁹⁴.

Зі спогадів Ірени Шиповської постає образ спокійного, врівноваженого, багатого життєвим досвідом письменника, який залишився яскравою особистістю, вирізняючись з-поміж інших польських емігрантів як зовні, так і внутрішньо. Вочевидь, йому бракувало інтелектуального спілкування, любив згадувати і розповідати про літературу: “Були це дуже приємні, дуже приємні миті. Просиджували ми, разом попиваючи червоне вино, бо тільки цей напій він вважав гідним пиття. Був трохи незадоволений, коли я замовляла філіжанку кави. Було таке враження, що відбувалося все так, наче у варшавських передвоєнних літературних кав’ярнях, де зустрічалися

---

94 Irena Szypowska. Historia Mówiona w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 378.

письменники і художники. Розмовляли про життя, про політику, але також і про літературу, і саме такими були ті наші розмови. Я, звісно, здебільшого слухала. Він розповідав, але мав у моїй особі вдячну слухачку, таку, яка розуміла, про що він каже. Тож розмовляли ми про Тувіма, про Гінчанку, про Чеховича, Галчинського, про російських письменників і їхню трагічну долю, про тодішню літературну пресу, оповідав також свою історію”⁹⁵.

Життєві випробування додали досвіду і розважливості, мудрості, масштабів і перспектив у баченні суспільних явищ. Однак не змінили людську сутність Ю. Лободовського, не зламали його духовної постави та індивідуальності. Як завжди, йшов своєю власною дорогою, як завжди, був сам по собі. Ніколи не служив якомусь ідолові, нікому взагалі. “Мав натуру анархіста”, — згадувала І. Шиповська⁹⁶.

До кінця життя залишався надзвичайно цікавою особистістю, особливою. Virізнявся з натовпу, не міг нікому підпорядковуватися. Був великим індивідуалістом. “Сказала б також, що в його особистості видно було антиномію між природою і культурою, це виникало навіть з його творчості, бо постійно тривала суперечка між «дикістю», яка єднає людину з природою і додає їй життєдайних сил та культурою, яка накидає їй корсет, і історією, яка цілковито знищує. Був великим ерудитом. Мав чудову пам’ять, прекрасно оповідав і мав до останніх днів феноменальний

---

95 Там само, с. 378.

96 Irena Szypowska. Historia Mówiona w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 379.

голос, міцний і виразний. Ніхто краще за нього не читав його віршів”, — розповідала журналістка⁹⁷.

Талант оповідача зберігся в письменника до кінця життя. Любив розповідати людям різні історії і це стало в пригоді, коли працював на радіо. Тоді звертався до усіх поляків, які могли його почути. Його гучний голос усі відразу впізнавали.

До кінця життя в душі залишився таким же романтиком, яким був у 30-ті роки. Коли мав гроші, то купував собі моделі кораблів, які колекціонував. Міг легко, не задумуючись, придбати дорогий подарунок комусь зі своїх близьких чи друзів або заплатити за таксі. Ніколи не вмів витратити гроші розсудливо, бо ніколи гроші не мали для нього великого значення.

Сила і винятковість особистості Ю. Лободовського були такими очевидними, що всі довкола завжди це визнавали, починаючи від гімназійних років і закінчуючи еміграцією. Характер, а також і життєві обставини зумовили його самотність. Після 1939 року ніколи більше не зустрівся зі своєю родиною — дружиною, матір'ю, сестрою. Більше ніколи не одружився. “...Ніколи не зізнався в тому, що відчувається нещасливим, що його щось турбує, що йому щось болить. Ні! Завжди був здоровий, сильний, міцний, добре розумів, що відбувається і чого він особисто прагне. Не думаю, що можна було б сказати, що був оптимістом. Був реалістом, а це безперечно щось зовсім інше”⁹⁸.

**РОЗДІЛ 3. ЛІТЕРАТУРНА
ТВОРЧІСТЬ**

Юзеф Лободовський передусім поет. Вірші почав писати ще у віці 12–13 років, а 1929 року видав свою першу збірку поезій “Сонце крізь шпаринки”, яку вважав учнівською і пізніше ніколи про неї не згадував. Дослідниця творчості письменника І. Шиповська відзначала, що у творі “*Idziesz przez miejskie ogrody...*”, який ввійшов до цієї першої поетичної книги, вже тоді, на початку творчого шляху, відобразилася сутність особистості митця — подвійність його натури, в якій завжди змагалися між собою культура і природа: “Цей вірш — один із перших, які вийшли з-під пера Лободовського — вдало відображає суть його особистості: культура і природа ніколи не могли у ньому поєднатися гармонійно, дикість визирала з-за ввічливості та чемності...”⁹⁹.

На початку 30-х років Лободовський почав співпрацювати із люблінським поетом Ю. Чеховичем, зокрема з осені 1931 року у редакції нового часопису “*Kurier Lubelski*”. Тоді ж підготував до друку дві наступні збірки поезій “Зоряний псалтир” і “Про червону кров”, які завершили початковий учнівський етап поетичної творчості. Поезії з книги “Зоряний псалтир” продовжували мотиви першої збірки поета “Сонце крізь шпаринки”. У цих двох перших книгах Лободовського більшість дослідників відзначають виразний вплив скамандритів (одна з найпопулярніших у тодішній Польщі літературна група

---

99 *Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 16.*

і часопис “Скамандр”), мотиви віталізму, захоплення силою і радістю життя.

Третя збірка “Про червону кров” вийшла тиражем 250 примірників і відрізнялася від двох перших. У ній відчутний вплив лівої літератури, простежується наближення Лободовського до радикально налаштованих суспільно-політичних кіл. Це були революційні та атеїстичні поезії, в яких звучав бунт проти старої моралі та усіх авторитетів. Вони були написані як відгук на твори В. Маяковського та Джозуе Кардуччі, закликали до дії, до змін, до знищення старої суспільної системи. Ця поетична збірка була заборонена польською владою.

Наступна книга поезій під назвою “У переддень” (“W przeddzień”) вийшла влітку 1932 року і була продовженням мотивів попередньої, в ній звучали революційні гасла і заклики до радикальних суспільних перетворень. На звороті обкладинки автор зазначав, що збірка видана “в обмеженій кількості сто примірників, винятково для знайомих і друзів”¹⁰⁰. Більшість його перших поетичних збірок міжвоєнного періоду виходили тиражем 100–150 примірників. У творах, які ввійшли до збірки “У переддень”, поет змальовує недосконалий, сповнений суперечностей світ, який конче треба знищити. Водночас назрівання змін, визволення з ланцюгів старого світу поєднувалося у поета з песимістичним передчуттям катастрофи.

У поезіях щоразу яскравіше проступає роздвоєність ліричного “я” автора, який тісно пов’язаний

---

100 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 26.

з довколишнім світом, захоплений його красою, і водночас відчуває катастрофічність буття, непристосованість до життя в наявній реальності. Щодразу яскравіше постають мотиви загибелі, занепаду, поразки і катастрофи, які стосуються і кожної людини, і світу в цілому.

Одним із навідоміших з цієї збірки став вірш “Піلسудський” (1931), який був прочитаний на літературному вечорі молодих поетів у Варшаві в березні 1934 року. Тоді свої поезії читали поети авангардисти, серед яких були Чеслав Мілош, Вацлав Загурський, Юзеф Чехович, Юліан Пшибось та ін. Як уже відзначалося, Ю. Лободовського не було у Варшаві, бо він після спроби самогубства перебував у госпіталі, а потім у в'язниці. Його вірш прочитав актор Генрік Ладоша і твір справив на присутніх найбільше враження. В поезії звучали інтенції молодого покоління, яке прагнуло збудувати незалежну державу на засадах справедливості, і цей ідеал був пов'язаний в їхньому уявленні з постаттю Ю. Пілсудського, що став символом недавньої боротьби за незалежну Польщу:

Za Belwederu oknami wicher nie ucichł,
spadek duchów umarłych siwą głowę obarcza —
towarzyszu Piłsudski,
w przeddzień polskiej rewolucji
krwią wasze imię wypisujemy na tarczach.

У вірші звучав неспокій, невдоволеність реальністю і прагнення продовжити боротьбу за справедливе суспільство. Письменник згодом включив цю

поезію до своєї наступної збірки “Розмова з вітчизною”. Вже тоді, на початку 30-х років, молодий поет Чеслав Мілош у статті “Люблін живе” (“Lublin żyje”), надрукованій у літературному журналі “Pion”, писав: “Лободовський — це винятково серйозний письменник. — На тлі загального захоплення фальшивою наївністю (поет що дурніший, то кращий, бо більш «стихийний»), ця людина охриплим від агітаторського крику голосом говорить до нас зворушливо і переконливо”¹⁰¹.

Поезія Ю. Лободовського 30-х років яскраво і послідовно передає його світоглядну еволюцію і пошуки суспільного ідеалу. 1935 року він написав вірш “Do starego towarzysza” (“До старого товариша”), який став відгуком на самогубство одного з його товаришів — комуніста із західної України. Твір зображує той переломний момент у житті митця, коли він під впливом подій у радянській Україні розчаровувався у комуністичних ідеалах, переживав етап важких внутрішніх трансформацій:

Tylko ty pode mną groźnym cieniem trwasz —
jak mam cię dzisiaj nazwać, stary towarzyszu! —
żyliśmy dniem wróżonym, a dzień ów nie przyszedł,
stopom ziemia uciekła, przed mrokiem na twarz
padły forpoczty jutra. Teraz ostry profil
twój świeci, martwo leżą spracowane ręce —
umilkliśmy. Zostały te zatrute strofy
i świat nie wywalczony. I śmierć. I nic więcej...

---

101 cz. m. Lublin żyje, “Pion”, 1932, nr. 12, grudzień, s. 65.

Вірш передає біль втрати і розчарування молодого поета в комуністичних ідеях, стан розгубленості і безнадії, песимізму, які цілком могли стати приводом для спроби самогубства як Ю. Лободовського, так і його давнього приятеля, якому присвячено цей твір.

КАТАСТРОФІЗМ КІНЦЯ 30-Х РОКІВ

Послідовно і ще виразніше песимістичний світогляд і катастрофічний образ світу втілилися у наступній поетичній збірці Ю. Лободовського “Rozmowa z ojczyzną” (“Розмова з вітчизною”), яка вийшла восени 1935 року тиражем сто примірників та обсягом 64 сторінки. У ній цілковито зник революційний пафос, заклики до бунту, вперше з’явився ліричний образ вітчизни, якого раніше взагалі не було у художньому світі митця. Книга демонструвала ідейну еволюцію автора від лівих поглядів до глибшого філософського усвідомлення буття і тому викликала жорстку критику польських комуністів, які звинувачували письменника в неврастенії та анархізмі. Твори, які ввійшли до збірки, відкривали яскраву ідивідуальність Лободовського, його оригінальність як поета, його внутрішню потребу повної творчої свободи.

1936 року Лободовський видав наступну поетичну збірку “Демонот посу” (“Демонам ночі”), яка, за словами І. Шиповської, ознаменувала “пошуки духовної батьківщини”¹⁰². У ній постають образи буйних

---

102 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 52.

українських степів, мотиви народних піснеспівів і співців, козаччини і одночасно смерті, голоду, пожеж, сповнені передчуття загибелі і катастрофи. Ще яскравіше вимальовується роздвоєність ліричного “я” митця — поетизація і романтизація краси природи, минувшини, давніх традицій і водночас їх апокаліптичне забарвлення передчуттями трагедії.

На початку 1937 року поет за останні дві збірки поезій отримав Нагороду Молодих Польської Академії Літератури. Ця подія підтвердила винятковість таланту і творчої особистості, зміцнила його авторитет у літературних колах.

Тимон Терлецький 1937 року в рецензії на дві останні поетичні збірки Лободовського писав: “Усі людські справи, передовсім ті, які найбільше хвилюють поета: боротьба за існування — розгортаються на тлі великого патетичного пейзажного обрамлення, під високим небом, на відкритому в далечінь степу, відбуваються на тлі і в тісному зв’язку з природою, неначе при її органному акомпанементі. Із захопленням поет повторює мотиви, які підкреслюють просторовість історичної сцени: вітер, сонячне світло, зорі, також невпинно і постійно акцентує зміну часу доби, зазначає циклічність, поворотність, невпинний коловорот тих справ...”¹⁰³.

На початку 1938 року після відкликання Г. Юзевського з Луцька Лободовський також поїхав з Волині. Під впливом цих подій він написав знаковий вірш “Wiosna zdradzona” (“Зраджена весна”).

---

103 Tymon Terlecki. Poezje Cezarego Baryki. Rzecz o Łobodowskim, “Tygodnik Ilustrowany”, 1937, nr. 16, s. 311–312.

У ньому йшлося про весну 1920 року, коли С. Петлюра і Ю. Пілсудський уклали військовий союз для боротьби з більшовиками. Лободовський вважав цю подію поворотною, бо вона поклала початок зовсім іншої історії польсько-українських взаємин. Він був переконаний, що Г. Юзевський (як і усі інші прихильники польського прометейського руху) діяв у руслі ідеї співпраці і порозуміння, а ті, що його відкликали і звинуватили в укранофільстві, зрадили ідею примирення і позбавили її перспективи. Вірш був надрукований у тижневику “Волинь” (1938, № 17), він сповнений песимізму і розчарування, однак залишається надзвичайно актуальним за своїм змістом і дотепер.

Історичним тлом роздумів автора є героїзм учасників військового походу проти більшовиків 1920 року, який, попри поразку, давав надію, був весною в історії польсько-українських відносин:

Maj uroczny czeremchami chlustał,
rozrzucając je po jarugach i bałkach.
Jasne oczy młodego żołnierza
rozkaz wodza czarował i wiódł...
Ukraińskich wiatrów gorzałką
przepalały się spragnione usta
i waliły zbrojne szwadrony
na Taraszcę, na Kijów, na wschód.

Однак політичні наступники в польських урядах 30-х років і їхні дії щодо українців та інших національних меншин у II Речі Посполитій поет розцінював

як зраду польських державних інтересів, а відкриття волинського воєводи вважав втратою останнього плацдарму у можливості порозуміння. Стан своїх думок і почуттів автор передав такими словами:

Pokrywa się mgłą, gasną oczy niedawnym latom,
to, co wczoraj do życia się rwało,
dziś uwiędły pokrywa liść.
Noc żałobna nad nami,
zarzuciła nas ciemnym brokatem,
i nie wiemy, opadnięci przez żałość,
gdzie i dokąd po bezdrożach iść.

Звинувачення Г. Юзевського в українофільстві і відкриття його з Волині Лободовський називав зрадою великої ідеї порозуміння, яку заклали С. Петлюра і Ю. Пілсудський. Дрібні партійні й політичні упередження витіснили з порядку денного важливу стратегічну ціль співпраці із сусідніми народами проти зовнішнього ворога, яким тоді була радянська Росія. Поет був переконаний, що це матиме трагічні наслідки і для Польщі, і для України:

I umiera wiosna zdradzona,
zagubiona w kłótniach i przetargach,
i konając, przystaje w strzemiach,
szuka wzrokiem zagubionych met...
Ale niebem ciemne chmury płyną,
cichnie w mroku rozżalona warga,
tylko wichher gra nad Ukrainą,
jak zakłęty czarodziejski flet.

У цьому творі можна відстежити такі риси поетичного стилю митця, які вже у 30-ті роки відзначали польські критики, це — “песимістичний настрій”¹⁰⁴, “епічний пафос”¹⁰⁵ і “мистецтво патетичної несподіванки”¹⁰⁶.

Передчуттями поразки, загибелі і катастрофи проникнуті поезії Ю. Лободовського кінця 30-х років, написані напередодні війни. Він добре розумів зовнішньополітичну ситуацію, відчував вселюдські тенденції і настрої. У вірші “Noc nad Warszawą” (“Ніч над Варшавою”) 1939 року він писав:

Pustka się rozwarła,
przerażeniem śmiertelnym napływa do gardła,
obsiadła wszystkie drogi, zaludniła miasta.
I w tej pustce pieśń nasza nad mrokiem wyrasta,
niesłychana, żałobna, widnieje z daleka,
jak dłoń zasypanego w zawiei człowieka...

Напередодні війни письменник подав до друку свою нову поетичну збірку “Złota Hramota” (“Золота Грамота”), яка через початок воєнних дій тоді не вийшла, а була видана лише 1954 року на еміграції.

Враження від перших років війни знайшли свій відбиток у книзі поезій “Z dymem pożarów” (“З димом пожеж”), яка вийшла в Ніці 1941 року. У передмові

---

104 Napierski Stefan. Rozmowa z Łobodowskim, “Kurier Literacko-Naukowy”, 1935, № 37.

105 Starost Miroslaw. Józef Łobodowski — poeta przełomu, “Myśl Polska”, 1937, № 1.

106 Szybowska Irena. Józef Łobodowski, “Słowo Powszechnie”, 1990, № 216, s. 6.

під назвою “Кілька слів від автора” Ю. Лободовський писав: “Вірші, зібрані у книзі «З димом пожеж», були написані восени 1939-го, взимку і весною 1940 року. Майже усі з’явилися в Парижі, частину опублікував у грудні, січні і лютому у польських паризьких часописах «Głos Polski» і «Słowo». Форма багатьох поезій відрізняється від раніше написаного (першого варіанту. — С. К.), бо рукописи свого часу були загублені, тому текст мусив відновлювати з пам’яті, яка неодноразово підводила. Після “Розмови з вітчизною”, виданої 1935 року в Любліні, і “Демонів ночі”, виданих 1936 року у Варшаві і відзначених Нагородою Молодих Польської Академії Літератури за 1937 рік, це третя чергова поетична книга автора”. Як видно з передмови, свої перші чотири збірки Лободовський взагалі не згадував, не враховував і не вважав вартісними з літературної точки зору, називаючи їх “гріхами молодості”¹⁰⁷.

Частина поезій збірки “З димом пожеж” показують географію перших воєнних дій, в яких брав участь письменник на півдні Польщі, в околицях Львова, біля угорського кордону:

Jeszcze dech pod mundurem,
niby serce schwytanego wróbla,
jeszcze wargą zdrętwiała odezwać się sili...
Idą widma skrwawione
spod Chabówki, Krakowca, spod Dublan,
wyrównują dwuszereg i pytają:
— Coście z nami zrobili? (“Dublany”).

---

107 Irena Szypowska Rozmowa z Józefem Łobodowskim w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 367.

Ліричний герой відчуває невгамовний біль, бачить картини спалених сіл і міст, поля бою, всіяні вбитими, переживає почуття повного внутрішнього спустошення і зневіри:

Artyleryjskich koni ciężki kłus,
Piechota biegła polem, tabory szły naprzemian,
gdy żołnierz padł na ściernię, u spieczonych ust
dyszała czarna polska ziemia.
Hałas motorów wieczorami cichł,
biły po rękach mokre liście jeżyn,
na szosie i po rowach wśród strzaskanych szprych
leżeli martwi kanonierzy.
Wszed koń zziąjany w bystry San
i chciwą wargę w zimnej wodzie topił,
za nim kikuty białych ścian,
stopami zanurzone w popiół.
Takieś, żołnierzu, krajem szedł,
takim go, dni wrześniowe, znacie –
i naszeptywał mu żałobny wiatru flet
jego ostatni, cichy pacierz (“Dublany”).

У цих творах ще гостріше, ніж у попередніх збірках, звучать мотиви безнадії, поразки, катастрофи і смерті. Книга сповнена почуття ностальгії за передвоєнним життям, раз по раз з'являються образи Варшави, Любліна, матері, коханої дружини, розкішної рідної природи. Щоразу частіше у поетичних рядках Лободовського звучать звороти й інтонації молитви:

Ziemię, na której były nam kołyski,
ale nie wiemy, czy trumna postanie,
gdy noc głęboka i świt nasz niebliski,
powróć nam, Panie... (“Na śmierć poety”).

ТВОРЧИСТЬ В ЕМІГРАЦІЇ

Після війни вже у Мадриді Ю. Лободовський видав 1945 року книгу “Por nuestra libertad y vuestra”, а 1946-го — “Literaturas eslavas” іспанською мовою.

1947 року у Лондоні вийшла поетична збірка “Mолitwa на wojnę” (“Молитва на війну”), більшість творів якої були написані в іспанській в’язниці, і поема “Swiatosławowi Hordyńskiemu” (“Святославу Гординському”).

1954 року в Парижі побачили світ дві збірки: “Uczta zadżumionych” (“Бенкет зачумлених”) і “Złota Hramota” (“Золота Грамота”), яку Лободовський не встиг видати перед війною. До збірки “Бенкет зачумлених” ввійшли сатири і фразки (короткі жартівливі вірші) і вона була видана коштом автора.

У збірці “Золота Грамота” зібрані вірші і поеми на українську тематику, написані починаючи від 30-х років. Провідна ідея книги — порозуміння і зближення двох сусідніх народів. Мотиви й образи цих поезій дають підстави називати письменника продовжувачем традицій української школи у польській літературі, бо він оспівав красу української природи, романтизував українську історію, козаччину, український фольклор і спільні польсько-українські

історичні епізоди. Готуючи збірку до друку у 50-тих роках, поет усвідомлював і визнавав, що художній рівень деяких творів поступається публіцистичному пафосу, однак залишив усе так, як збирався опублікувати їх ще перед війною. Про цю свою книгу Лободовський згодом казав: “Деякі критики стверджують, що вона є пізнім продовженням української школи, важливого напрямку у польській романтичній поезії, репрезентованого такими іменами, як Мальчевський, Гоцинський, Залеський, але передусім Юліуш Словацький. Вірші, які увійшли до збірки написані перед війною, під час війни і в повоєнні роки... Прямим відсиланням до поезії Словацького є вірш “Pani Salomea”, присвячений матері великого кременецького поета...”¹⁰⁸.

Останній еміграційний період творчості виявився пліднішим. Тоді вийшли друком такі книги: “Pieśń o Ukrainie” (“Пісня про Україну”, Париж, 1959), “Kasydy i gazele” (“Касиди й газелі”, Лондон, 1961), “Jarmo kaudyńskie” (“Каудинське ярмо”, Лондон, 1969), “W połowie wędrówki” (“На півдорозі”, Лондон, 1972), “Dwie książki” (“Дві книжки”, Париж, 1984), поема “Труптык o zamordowanym Kościele” (“Триптих про замучену Церкву”), “Mare Nostrum” (“Наше море”, 1987), “Pamięci Sulamity” (“Пам’яті Суляміти”, Торонто, 1987), “Rachunek sumienia” (“Рахунок сумління”, Париж, 1987), “Dytyramby patetyczne” (“Дифірамби патетичні”, Лондон, 1988).

Два засадничі часопростори, які наповнюють художній світ творів Ю. Лободовського еміграційного

---

108 Florian Śmieja. Józef Łobodowski o sobie i swojej poezji w: Józef Łobodowski tom 1 : życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 431.

періоду, — це Іспанія та Україна. Іспанію письменник називав “тиглем культур”¹⁰⁹, з якого він вдало черпав нові ідеї, мотиви і образи.

Про свою збірку “Касиди і газелі” Лободовський казав: “Окремий і дуже інтенсивний напрям у моїй творчості становить східна тематика: арабська, а також перська й азербайджанська. Проживаючи стільки років в Іспанії, я натрапив на середньовічну поезію аль-Андалузії, тобто лірику іспанських арабів. Видана 1961 року збірка “Касиди і газелі” повстала на мотиви саме цієї поезії. Наприклад “Газель білим віршем”. Це еротична поезія, образи якої взяті від тих середньовічних арабів...”¹¹⁰.

Морські пейзажі, картини життя і праці в рибальському порту відтворені в циклі “Mare Nostrum”, у цей період поет також присвячує свою лірику іспанському поетові Ф. Г. Лорці, художникам Ель Греко і Гойя.

У пізній творчості він дедалі частіше звертається до польських фольклорних мотивів і традицій, зокрема у поемі “Pochwała szorstkiej mowy” (“Похвала шорсткій мові”), яка увійшла до збірки “На півдорозі”. Надалі письменник важко переживає трагедію повоєнної Європи, її поділ, і зокрема трагедію комуністичної Польщі. Цій тематиці присвячений вірш “Еуропа 1971” (“Європа 1971”) і поема “Ballada lubelska”

---

109 Jadwiga Sawicka. *Osobna droga w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 436.*

110 Florian Śmieja. *Józef Łobodowski o sobie i swojej poezji w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 432.*

(“Люблінська балада”). Незмінними мотивами поезії Ю. Лободовського залишається сум за втраченою батьківщиною і родиною, роздуми над прожитим: “Zadymka”, “Modlitwa”, “Poległemu”, “Gromniczna” тощо.

Проте всеохопною домінантою у житті та творчості письменника завжди залишалася тема свободи. Вона була органічним виразом його подекуди стихійної непокірної натури, його вічних пошуків суспільного й духовного ідеалу, його яскравої та неповторної індивідуальності. Ця тема знайшла свій відбиток в усіх мотивах його поезії та найбільше — у творах, присвячених Україні.

ПОЕЗІЯ ПРО УКРАЇНУ

Тема України пронизує усю літературну творчість Ю. Лободовського. Як уже зазначалося, витoki українофільства письменника біографічні — походження, дитинство на Кубані, погляди батька, освіта й захоплення історією і культурою України та інших слов'янських народів. Заангажованість українською тематикою є спільною рисою багатьох польських письменників — представників “української школи”, до якої відносять і Ю. Лободовського. В усіх цих митців біографічний фактор був одним із визначальних.

Під час роботи у тижневику “Волинь” Ю. Лободовський ще глибше пізнав історію, культуру, характери і ментальність українців, відчув полікультурну природу Волині та одвічні засади духовного співіснування різних народів на цій землі. З того досвіду перебування на Волині з'явилися поеми “Polesie” (“Полісся”),

“Dumy wołyńskie” (“Думи волинські”), “Kisielin” (“Киселин”), “Wrota Kijowskie” (“Брама Київська”), “Duma o atamanie Petlurze” (“Дума про отамана Петлюру”), “Noc na Wołyniu” (“Ніч на Волині”), “Sen nosy wołyńskiej” (“Сон волинської ночі”), які пізніше увійшли до поетичної збірки “Золота Грамота”. Крім цього, українській тематиці присвячується поема “Святославу Гординському” (1947) та збірка “Пісня про Україну” (1959). У них оспівана чарівлива краса української природи, дивовижні герої української міфології, спільні епізоди польської та української історії.

Збірка “Золота Грамота” супроводжується передмовою автора, в якій він описує історію її появи та мету. Тому наводимо текст цілком:

“Вірші, об’єднані у цій збірці, з’явилися впродовж кільканадцяти років, більша частина у передвоєнні роки і під час війни. Багато з них були надруковані у варшавських і регіональних часописах; деякі не могли бути надруковані через цензуру. Особливо хочу підкреслити дати появи таких віршів, як «Na Czarnym Szlaku» («На Чорному Шляху»), «Epitaphium generałowi Tarnawskiemu» («Епітафія генералові Тарнавському»), «Do Jerzego Kosacza» («До Юрія Косача»). Всі три написані до весни 1939-го; лише останній з названих був надрукований («Скамандр», травень або червень того ж року).

У процесі впорядкування збірки мені забракло низки творів, не опублікованих або опублікованих в часописах, яких не можна відшукати на еміграції. Я мусив їх реконструювати з такої ненадійної пам’яті,

звідси й неминучі розбіжності з первісними текстами («Кременець», «Мій заповіт», «Думи волинські», «Брама Київська» тощо). Кілька віршів раніше були надруковані у збірках «Розмова з вітчизною», «Демонам ночі» і «З димом пожеж»; їх передрук зумовлює тематика. Доповню цю статистику: з тридцяти п'яти поезій дев'ятнадцять написані від 1934-го до початку війни; одинадцять під час війни; дві після війни і решта три — «Думи волинські», «Слово про коней», «Річниці травневі» — в різні періоди. Надруковані двадцять шість повністю і чотири — скорочено. Книга, в якій зібрані вірші, як вже казав, з різних періодів, з ранньої молодості теж, не може бути зрівноваженою художньо. Усвідомлюю, що немало надрукованих тут творів є слабкими поетично, але не хотів від них відмовлятися, бо мені залежало на тому, щоб в «Золотій Грамоті» не забракло жодної сторінки, навіть поспіхом написаної пером більше публіциста, ніж поета. Бо вважаю, не без певної гордості, що це документ боротьби не тільки особистої, тому як документ заслуговує на те, щоб зберегти його в цілості.

Три поезії мають присвяти. «Зраджена весна» присвячена Генріку Юзевському, з котрим я познайомився ближче під час своєї журналістської і публіцистичної праці на Волині, і котрий, всупереч неминучим помилкам і прорахункам, залишився вірним весні 1920-го року; «Думу про отамана Петлюру» присвятив Феліксові Захорі Ібянському, який першим познайомив мене зі сходознавчими колами передвоєнної Варшави; «Скитську Елладу» захоче прийняти український поет Євген Маланюк, під впливом якого

постав цей вірш. Ще дві поеми повинні мати присвяти, але оскільки зацікавлені особи живуть у краю, то мусив викреслити їхні імена, відкладаючи цей жест приязні на кращі часи.

До збірки також увійшли мої переклади віршів декількох українських поетів. Обмежився перекладами тільки тих творів, котрі відповідають тематиці і проблематиці «Золотої Грамоти». Така можливість безпосереднього підтвердження, що моє наполегливе звертання до перерваних і забутих традицій «української школи» не розвивалося у цілковитій порожнечі, є для мене найбільшою сатисфакцією. Дуже давно хтось написав, з перебільшенням мабуть, похвалу, що моя поезія — це один із останніх наявних ще прогонів мосту, прокладеного над прірвою між двома народами. Думаю, що допоки хоча би поети зустрічаються на сторінках книг, та прірва, незважаючи ні на що, не остаточна. Мадрид, у березні 1954”¹¹¹.

Україна була для Лободовського бездонним джерелом поетичного натхнення, міфічним раєм земним, давнім щасливим краєм, землею обітованою. Край розкішної природи і козацької вольниці, який зла історія уярмила і знедолила.

Першу частину збірки становить поезія “Pochwała Ukrainy” (“Похвала Україні”), в якій щирими проникливими словами автор передає всю палітру своїх почуттів:

---

111 Józef Łobodowski. Złota Hramota, Paryż, Instytut Literacki, 1954, s. 7–8.

Tobie śpiewam, o, Ukraino, ciebie pochwalam
w pieśniach, co szumią urocznie, morskim podobnie
falom,
nutą stęsknioną, dźwięcznym słowem, wezbrany
rytmem.

У творі постає багатогранний образ України, яку прославляє поет.

Він оспівує красу природи: “oddechy twoich wiatrów smagłe i wonne”, “jarzysz się w srebrze gwiazd, jak bizantyński obraz”, “księżyc gardziołka słowików w srebrzyste flety zmieni”, “o świcie będziesz zieleńsza od winnej Burgundii, bardziej łunna od Andegawenii”, “do jakiej cię porównam błogosławieńszej ziemi”; мови й пісні: “na usta się kładzie pyszny twej mowy złotogłów”, “płyną pieśni dźwięczniejsze, niż miedź horacjańska”, “słysze głosy, co się wrywają w twych pieśni interwale skrzydłami archanielskimi”; людей: “dziewka spóźniona przebiegnie, stepowa Gracja”, “oczy harde, jak sokół, ma każdy młodzieniec”.

Багатства української землі передає епітетами “miodna i mleczna, buraczana i pszenna”. Однак розкішні образи цих краєвидів обрамлені у поезії в сумні й трагічні історичні алюзії: “miłość twoja niedobra uwodzi synów człowieczych w niepokójburzy i w wichry”, “sama sierota płacząca, dla własnych dzieci macosza, żołnierka pchana kolbami w dziedzińcu obcych koszar”.

Свою присвяту українській землі поет називає “ten niespokojny i rytmem krwi wykołysany heksametr” і першу її частину завершує словами:

Ojczyzna moja najpierwsza,
ojczyzno powrotna, bądź zdrowa!

У наступних своїх рядках автор згадує давню міфічну унію, в якій колись щасливо жили сусідні народи, і прагне її відродити хоч би у поетичній візії, завершуючи твір такими рядками:

Ale Ty, Ukraino, me serdeczne karty,
co chciały być odezwą i uniwersałem,
a ulatują z wiatrem, jak gołębie białe,
jeszcze kiedyś w szczęśliwszych dniach
przyszłości twojej
odczytasz, jak się czyta modlitwę przed bojem,
i uznasz za swojego, czy później czy wcześniej,
poetę, co był Lachem, a słaWił cię w pieśni.

До другої частини збірки “Золота Грамота” ввійшли поезії “Замість інвокації”, “Думи волинські”, “Полісся”, “Киселин”, “Ніч на Волині”, “Чорний сон”, “Срібна земля”.

У творі “Замість інвокації” Ю. Лободовський пише про свій духовний і кровний зв'язок з українською землею, з якої походили його предки:

Nie ma rady na głoś, którym ziemia wieczorna
wzdycha,
ni sposobu na cień, co na wszystkich kładzie się
pracach.
Tu, gdzie wsiąkał mych ojców znojny pot i krew
niedaremna,

skierowuje znużony swój wzrok;
tu mnie nocne przywołują szepty,
bym nie zaparł się, nie zdradził, nie wydał,
bym pamiętał, w życiowych zaplątanych bojach,
że to ona, nad wszystko przemożna a inna,
nigdy niedość krwią opłacona,
moja, moja,
rozśpiewana ziemia ukraińska!

Поєма “Думи волинські” — це своєрідна рефлексія чарівного волинського часопростору. У ній ліричний герой мандрує загадковим світом, де зустрічає міфічних істот — лісового Діда, мавок, русалок, які прокидаються і бавляться в нічному місячному світлі серед розкішної волинської природи. У тому напівказковому світі зрідка з'являються атрибути реального світу — білі стіни хат, липові вулики, червоно-чорні візерунки на сорочках. Він пише: “A przeto jestem, jak w długiej podróży wybierający się z powrotem dziedzic”.

Думки ліричного героя іноді переходять в історіософські алюзії, його переповнюють почуття щастя і повноти буття у світі, який віддавна близький і зрозумілий:

Tak się pieśń wydobywa z rozruchów i burz,
ten sam wiatr mnie porywa, ten żywioł mnie
przyniósł,
najwdzięczniejsza z mych służb,
najśpiewniejsza z mych wróżb
o zielonym, szumiącym Wołyniu.

Więc do wtóru tych słów i na głośny mój śpiew,
co jak płomień nad dach się wyślizgnął,
odpowiadasz i marszczysz sokołą swą brew
moja bliższa i dalsza ojczyzna!

Поєма “Полісся” наповнена сумними і трагічними мотивами й картинами: “głodne dzieci”, “kobięcy płacz”, “beznadziejne dni i noce”, “wiecznej nędzy proch” тощо. Постає образ землі, на якій серед багатї природи споконвічно важко працювали люди, їх переслідували голод, злидні, страждання і вороги. Вимальовується песимістична візія земного життя людини — мешканця білоруського та українського Полісся:

Gdzie poleszucka pieśń w tęsknotę znów porasta
do wtóru rwących wewnątrz ziemi łopat,
i trudem znużonego, zgarbionego chłopca
idą do góry młode, białe miasta...

У вірші “Киселин” змальований розкішний і загадковий волинський пейзаж. Ліричний герой блукає забутими стежками, вдихає запахи, вслухається в звуки і вдивляється в мальовничі краєвиди, наче наближаючись до таємниць земного буття:

“Tam chodziłem i drogi deptałem zarosłe,
odgadując wśród prochna ślady poprzedników.
Pielgrzymia laska stawiała się wiosłem
i nieraz mi na usta rozwarte do krzyku
dłoń kładła się tajemna...”

У поемі “Ніч на Волині” постає сумна і тривожна картина настання ночі, з якою приходять злі передчуття, страхи і загрози. Паралельно до стану природи змальовує поет стан ліричного героя, який самотньо копає могилу побратимові:

Pada ziemia z szelestem.
Cicho dzwoni łopatka i bagnet.
Tutaj oprze się kolba, tam zimna zwroci się lufa.
Gdzież są ręce braterskie co zrozumia,
gdy mówić zapragnę,
gdzież są ręce braterskie,
którym serce huczące zaufa?

Розгорнута метафора ночі має у цьому тексті кілька семантичних площин: перша — це стан природи — у цьому разі змальована темна і тривожна ніч; друга — це стан душі ліричного героя — втрата друга, смерть і самотність; третю семантичну площину метафори ночі формують історичні ремінісценції, які нагадують найчорніші сторінки історії України від нищівних набігів орд Тимура і Батия до Чигирина та Київського походу.

Таким же песимістичним і переповненим гнітючими кольорами й відчуттями є вірш “Чорний сон”. Тут поет знову звертається до трагічної минувшини, і, як страшний сон, постає перед ним картина татарського набігу: “jęk tatarskich cięciw”, “kwitnie zatruty madrygan”, “bandury strzaskanej granie”, “rumak, co jeźdźca bez głowy nad siną Rosią niósł”. “Zradliwa noc scytyjska”, — підсумовує автор і свій катастрофічний

образ завершує рядками безнадії, з яких зрозуміло, що в тих історичних реаліях порятунку не було:

I już zapada mój kurhan na dno lepkiego łu,
płoną chmury w oddali czarnogrywe.
Ziemia niebu u kolan: “Hospody pomyśl!”
I chór niebios odpowiada: “Na pohybel!”

Завершує другу частину збірки поема “Срібна земля”, ліричний герой якої здійснює художній екскурс в минуле Закарпаття, до часів Анни Ярославни, боротьби з татарською навалою і Довбуша. Історичні ремінісценції вкраплені в пейзажні образи і сцени. Весь текст просякнутий почуттями смутку, поразки, розчарування і безнадії:

Oto jest szlak skazanych na zagładę plemion,
co skarżą się na zgon swój głosem takim cichym,
jak płacz żołnierza.

Ziemió, moja ziemió,
cóż ci zostało z zeszłorocznej pychy?!
I pochyliłem się nad zmierzchającą Cisą
w hełm strzaskany zaczerpnąć nurtu tamtej wiosny.
Szły drobne kręgi ku zmaconym rysom,
obraz zatarty, a taki niedawny. —
I drżał na mętnej fali smutny i żalósny
gotycki uśmiech Anny Jarosławny”.

До третьої частини збірки “Золота Грамота” увійшли твори “Пісня про голод”, “Земля цвинтарна”, “Кінь отамана Лободи”, “Слово про коней”, “Гуляйполе”,

“На смерть повішених українців”, “На чорному шляху”, “Еллада скитська”, “Чорне море”.

У поемі “Пісня про голод” Ю. Лободовський зобразив спогади дитинства з років життя на Кубані, зокрема період революції та громадянської війни, коли в час більшовицької навали палали козацькі станиці, люди вмирали з голоду та ешелонами відправлялися на Сибір:

“Na torze bredził wagon nabyty męką ciał.
O chlebie, pachnącym chlebie
zawodził głos harmonii —
u ślepych szyb trzepotały płatki dzieciennych dłoni.
Pukały do twardych serc Jezusem i Marią.
Znów świt wyplątywał drzewa z mroku odwisłych
fałd,
zorza spłynęła krwią.
Dzień się wyzwolił i starł ją”.

Своєрідним художнім осмисленням складної історичної долі України, зумовленої її географічним положенням — на межі двох цивілізацій, західної та східної, є твір “Земля цвинтарна”. У ньому звучать мотиви, близькі до історіософської лірики Є. Маланюка. Ю. Лободовський показує, що величні українські степи зі сходу і півдня завжди були відкритими і легкими для здобичі ворожих кочових племен. Завойовники приносили руйнівну ментальність і культуру, історично ця земля була приречена на перманентні інвазії:

Czy Pieczyngom dzikim, czy Chozarom
otwierały się bujne stepy na oścież...
Nie przebłagasz pieśni swym czarem,
aby sznur z gardzieli ci zdjęto.

Роздуми поета над трагічними сторінками української історії продовжилися у вірші “Гуляйполе”. Криваві епізоди гайдамачини, Базару і Крут автор порівняв із часами слави і розквіту Київської Русі. І хоч вірш завершується загальною оптимістичними рядками —

Cóż że mrok,
gdy z obłoków wywikłał się uśmiech,
idącego świtania początek, —

однак він сповнений гнітючих почуттів і фарб.
У поезії “Кінь отамана Лободи” автор звертається до свого предка, далекого прапрадіда:

Chwała-ż ci, atamanie,
i twoim żyłastym rękom
— Słysz mnie:
z daleka wołam —
twego dziedzictwa wnuk...

Поет прославляє силу, хоробрість, волю і незалежний характер свого пращура, а його кінь символізує вічну свободу. Автор протиставляє отамана і його коня сучасному світові, який називає “гніjąсy świat niewolników ciała i ducha”.

Міфології і символіці коней також присвячена чудова велика поема “Слово про коней”. Це символічна кінська теогонія. Поет на початку розповідає, як на землі з’явилися коні і як вони жили у світі до появи людей:

Wykołysane wichrów i żywiołów mową
chodziło stado w słońcu i bujnej młodości.
Nigdy nie zapomnianą wonią czeremchową
oddychały zarośla.

W rozrzutnym rozroście
kipiało czarnej ziemi zjuszzone mrowisko;
nim jedne pędy zwiędły, już się na nich świeża
rodziła zieleń.
I tak było wszystko...

Потім Лободовський змальовує ідилію співжиття коней із людьми серед розкішної природи, коли коні лише допомагали в праці і люди мали з ними духовний зв’язок. У свою розповідь письменник вплітає спогади з дитинства, проведеного на Кубані:

A potem, sprytnie myśląc srogiej siostry czujność,
uciekałem przed lekcją i, za grzywę bujną
uchwyciwszy rękami, na grzbiet gniadej klaczy
wskakiwałem, już świadom tej sztuki kozackiej.
Z dzikim krzykiem pędziłem na łagodnym koniu,
co nigdy, dziecko czując, zbyt ostro nie poniosł...
Wieczorem, gdy do stołu zasiadali gwarni
domownicy, wślizgnąwszy się w otchłań spiżarni,
cukier z worka zgrzebnego pchałem po kieszeniach

i smugą fijołkową oliwnego cienia
przekradałem się cicho do pachnącej stajni.
Tam rozmawiać ze sobą byliśmy zwyczajni,
tam ci odczytywałem me najpierwsze pisma,
a tyś wilgotną wargą przyniesiony przysmak
z mej dłoni wybierała i, na szyi twojej
uwieszony, zwierzałem dzienne niepokoje...

Картини гармонійного зрозумілого співжиття і праці людей із кіньми змінюються страшними описами воєнних баталій і мученицьких смертей коней, в яких завинили люди. Автор використовує жахливі натуралістичні деталі, щоб показати подробиці загибелі коней, яких підступно вбиває людська рука:

Wam, konie kare i gniade, głosami aniołów rżące,
które się dziś przechadzacie po gwiazdnej
niebieskiej łące,
wam, fosgenem potrute we Flandrii,
konające na żelaznych zasiekach,
coście padły od kul i z nikczemnej ręki człowieka,
któreście nad Wereszycą potonęły w mokradłach,
i wam, rozstrzelane z czołgów,
zanim myśl powiew śmierci odgadła...

Вільні, горді і добрі тварини були підло уярмлені і вбиті людиною.

Поєма “Слово про коней” сповнена болу, смутку, страждання. Це пісня любові, слави і вдячності, яку складає автор коням, і пісня-вирок вбивчій людській натурі.

У віршах “На смерть повішених українців” і “На чорному шляху” поет продовжує історіософські роздуми про долю України, її народу, вірних синів, які борються за її волю і гинуть від руки жорстоких і підступних ворогів зі сходу та заходу. Історія української землі — це постійна боротьба за свою ідентичність проти перманентних експансій на “чорному шляху”, який пролягає між сходом і заходом, з’єднує дві протилежні цивілізації і культури:

I germańskie żelazo i arkan Azjaty
śnią się strofom zdławionym przez mgłę naszych lat,
i w hulaszczej beztrosce, w oparach pijatyk
stoi kraj od żołnierza starego do dziecka...
Tak im gra, uwodząca i gorzka jak czad,
nieucichła, zła pieśń połowiecka.

Поезії “Еллада скитська” і “Чорне море” відсилають читача до джерел європейської цивілізації, до давньої Еллади і показують органічний зв’язок слов’янської, і, зокрема, української культури, з давньою античною. За допомогою історичних алюзій, міфологічних зіставлень автор показує, що українці, як і всі європейські народи, черпали і розвивали свою культуру зі спільного джерела — античної цивілізації. Поет в античних сюжетах і образах знаходить аналогії із сучасним світом, з історією нового часу, вибудовує історичні та культурологічні паралелі. Не випадково вірш “Еллада скитська” присвячений Є. Маланюкові. Історіософські та культурологічні погляди Ю. Лободовського багато в чому

збігалися з ідеями та тезами культурологічної концепції українського поета.

У четвертій частині збірки вміщені твори, які повстали як відголос на епізоди спільної польсько-української історії або були подіями, спрямованими на розвиток польсько-українського порозуміння. Це “Зраджена весна”, “Брама Київська”, “Травневі річниці”, “Дума про отамана Петлюру”, “Дочка отамана”, “Тарас Шевченко”, “Українським поетам”, “До Юрія Косача”, “Епітафія генералові Тарнавському”.

У цих поезіях Ю. Лободовський роздумує над недавньою спільною історією, зокрема над союзом 1920 року та перебігом Київського походу. Поет малює страшні картини України, роздертої руїною війни, поділеної і розграбованої Москвою:

Ukraino, co mlekiem i miodem spłynęłaś cała!
Ukraino pszenna, chleborodna!
Otoś Moskwie biały chleb oddała,
sama stoisz obdarta i głodna!..;
...I nad Dnieprem moskiewski się rozsiadł
październik,
a nad Dniestrzem lacki listopad.
 (“Брама Київська”)

Поет художньо осмислює поразку спільного антибільшовицького походу. Узагальнюючи досвід страшної історії, він пише про необхідність порозуміння через взаємне вибачення спільних кривд. Автор усвідомлює допущені помилки і застерігає, що, йдучи шляхом помсти, народи стають на шлях братовбивчої війни:

Nawzajem podeptani od tych samych wrogów,
ani nam wspólna zguba we łbach nie wytrzeźwi,
więc z nożem bratobójczym stajemy na progu...;
Nic oszalałym w zemście nie pomaga,
ni klęska ni nieszczęście...;
I wystawimy na targ nasze zbrodnie,
czubiąc się o to, która z nich jest większa...
(“Брама Київська”)

Лободовський пише про простий шлях для обох народів — єднання і співпраця, як про єдиний, що дасть мир, щастя і процвітання:

Oto znowu mi grają stepy rozśpiewane,
spotykają się marszałek z hetmanem,
droga jest prosta i nikt z niej nie zbacza.
Wiatr czarne chmury znad skroni przegonił,
idziemy — serce przy sercu, dłoń w dłoni —
minione winy nawzajem przebaczać.
(“Брама Київська”)

Вірш “Тарас Шевченко” — це поетична інтерпретація мотивів із життя і творчості Великого Кобзаря. Цей твір, а також вірші “Українським поетам” і “До Юрія Косача”, присвячені українським митцям, з якими Ю. Лободовського єднають спільні любов та біль за Україну, спільна доля жити у вигнанні.

П'яту частину збірки “Золота Грамота” становлять вірші і поеми “Кременець”, “Смерть Словацького”, “Мій заповіт”, “Пані Саломея”, “Видіння”, “Крипта на Вавелі”, “Похорони”. У них поет згадує свою

втрачену вітчизну, землі та краєвиди, які також були близькими і рідними серцю Ю. Словацького, де по-стали його ніжні і ліричні рядки. Ці українські землі так само дорогі серцю Лободовського, бо цих митців об'єднує любов до України і ментальність людини культурного пограниччя:

Dawna ojczyzno nasza, matko Ukraino!
Ukrzyżowana i w strzępy rozdarta.
Otom me słowa rozstawiał na wartach,
aby nikogo spośród was nie minął
ten wicher, co nieraz chmielem zapienił się w głowach,
gniewem odezwał się i buntem głuchym,
a kiedy indziej karmazyny i kozuchy
wspólną procesją wiódł do Poczajowa.
Bom pragnął, aby znowu w wasze dwory
wchodziły stepów pieśni. Byście złotym miodem
pili za starą hetmańską ugodę
i lacki upór, do myśli nieskory,
ku krwią nieodkupionym wywiedli kurhanom.
A czasy takie jeżeli nastaną,
że znowu do waszego proga w imię Boże
lud prosty przyjdzie i w drzwi zakołacze,
ta pieśń nie będzie lamentem ni płaczem,
ale jak zbrojny nad tłumem prororzec...
("Testament mój")

Поряд із ностальгічними нотами у цих поезіях звучать роздуми автора над швидкоплинністю людського життя, циклічністю історії, над важливістю історичної пам'яті народу та сповідування ним духовних

цінностей. На народ, який не пам'ятає своєї історії і не вчиться на її помилках, неминуче чекає поразка і розплата.

Шостий розділ збірки вміщує поему “Золота Грамота” і вірш “Послання”. Ці твори служать своєрідним апофеозом всієї поетичної книги. У них поет підсумував усе, написане раніше. Тут звучать заклики і послання до нащадків. У поемі “Золота Грамота” він передусім звертається за допомогою до Божої сили:

W imię potrzeby rycerskiej i męstwa
odpuść nikczemnym bratobójczym czynom,
wielkim tchnem odkupienia, płomieniem zwycięstwa
wstań ponad Polszcza i nad Ukrainą,
objaw się w chmurach łyskającą twarzą,
uchwyć dłonią za włosy wylękłe i dyktuj.
Niech nas nawiedzą i ogniem porażą
złote litery Twojego werdyktu!

Автор відчував обов'язок написати ті слова в надії, що їх прочитають хоч би нащадки. У час неволи шансів бути почутим на батьківщині він мав надто мало:

Naleciała horda mongolska,
jak szarańcza obsiadła,
nadcignął chan tatarski, świątynie złupił,
poszedł jęk i rozpacz po narodzie,
zrównały się w niewoli Ukraina i Polska
i jak głupi
teraz radzą po szkodzie.

Поет закликає поляків та українців до примирення і порозуміння, допоки нові кочівники не напали і не знищили наші землі остаточно:

Ziemia leśna i wodna, zagubiona wśród pól,
złota od słońca zachodów,
wysrebrzona od wiosennych świtań,
czas podzielić raz jeszcze biały chleb i miód i sól,
nim cię znowu przemierzają i zdepczą
zbliżających się jeźdźców kopyta.

Вірш “Послання” підсумовує роздуми Ю. Лободовського над історичною долею Польщі та України. Справу порозуміння між народами поет називає найбільш гідною справою свого життя (“najdumniejsza sprawa”). Він констатує, що сучасники його не почули, але поет сподівається, що його слова почують нащадки:

Przesłanie

Tak nas upiory nie na próżno straszą.
Zwalił się z konia jeździec, zanim zbroi dopiął.
I naszą wolność, tak jak waszą
znów zasypuje jeszcze ciepły popiół.

Nie słyszał głosu przestróg nikt – bo któżby...
Na placu stanął mówca, wkoło było pusto
i śmierć, idąca śladem ciemnej wróżby,
obydwie ręce uniosła ku ustom.

Ale naprzekór kodeksom z żelaza,
co nawisły jak chmura nad zdeptanym krajem,
warga żałobna sili się przekazać,
że pieśń umiera, lecz się nie poddaje.

Niech więc uderza w krzyk naprzeciw Fatum
i niech te gorzkie słowa, których fałsz nie zbrukał,
rzucone ponad głowy mrocznym latom,
usłyszysz serce szczęśliwszego wnuka.

A kiedy wiatr epicki zwycięskim wyprawom
śpiew upojenia wsączy w żyły,
zaświadcż przed światem, najdumniejsza sprawo,
że moje pieśni ciebie nie zdradziły.

Завершується збірка кількома перекладами поетичних творів Лободовського українською мовою, виконаними Святославом Гординським (“Похвала Україні”, “Кінь отамана Лободи”), Леонідом Полтавою (“Ніч на Волині”) і Ярем Славутичем (“Епітафія полеглим коням”).

Про збірку “Золота Грамота” Ю. Лободовського було дуже багато захоплених відгуків як серед українців, так і серед поляків. Юрій Косач у польському часописі “Wiadomości” писав, що в ній поет тісно пов’язаний з українською поезією поромантичної доби (Т. Шевченком, Лесею Українкою, Павлом Тичиною тощо) і виявив особливе ставлення до України¹¹². Про образ України в поезії Лободовського

---

112 Jurij Kosacz. Dumy ukraińskie Łobodowskiego, “Wiadomości”, 1955, № 459, s. 3.

писали Ядвіґа Савіцька¹¹³ і Павел Кжечуновіч, який порівнював образ України у поетичній збірці “Золота Грамота” з поезією Яна Лехоня¹¹⁴.

ПРОЗА І ПЕРЕКЛАДИ

Поезію та публіцистику Ю. Лободовський почав писати майже одночасно. У цих царинах він завжди був яскравим і неповторним. І лише у 50-тих роках він спробував себе як прозаїк.

Упродовж 1955–1970 років у Лондоні Лободовський видав трилогію “Komysze”: “Komysze” (“Комиші”, 1955), “W stanicu” (“В станиці”, 1958), “Droga powrotna” (“Дорога назад”, 1961) і тетралогію “Dzieje Józefa Zakrewskiego” (“Історія Юзефа Закревського”): “Czerwona wiosna” (“Червона весна”, 1965), “Terminatorzy rewolucji” (“Термінатори революції”, 1966), “Nożyce Dalili” (“Ножиці Далілі”, 1968) і “Rzeka graniczna” (“Межова ріка”, 1970).

Трилогія “Комиші” написана зі спогадів дитинства, проведеного на Кавказі серед кубанських козаків. У тетралогії “Історія Юзефа Закревського” письменник використав спогади зі свого життя у міжвоєнному Любліні. Ю. Земба вважає, що за художніми характеристиками проза Лободовського не може дорівнятися до його поезії¹¹⁵.

113 Jadwiga Sawicka. Hellada scytyjska. Ukraina w poezji Józefa Łobodowskiego, “Więź”, nr. 11–12, 1988, s. 141–154.

114 Paweł Krzczunowicz “za wolność ukraińską i naszą”. Obraz Ukrainy w “Złotej Hramocie” Józefa Łobodowskiego, “Ruch Literacki”, 1992, № 1–2, s. 59–72.

115 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr 35, 2009, s. 74.

Письменник залишив у спадок також величезний перекладацький доробок. Його полікультурна сутність виявилася в досконалому володінні багатьма іноземними мовами і в численних перекладах української, російської, білоруської, іспанської поезії.

Переклади творів української літератури — класиків і сучасників (Т. Шевченко, Леся Українка, М. Рильський, П. Тичина, Н. Лівицька-Холодна, Є. Маланюк й ін.) друкував Ю. Лободовський у польських літературних часописах міжвоєнного періоду “Kamena”, “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, “Wołyń”, “Skamander”, “Wiadomości Literackie” і видавав окремими книгами.

З осені 1933 року від першого числа письменник співпрацював із поетичним місячником “Камена”, редактором якого був польський поет і перекладач — К. А. Яворський. Для нього перекладав українську і російську поезію.

1934 року отримав замовлення від Українського наукового інституту в Варшаві на переклад поезій Тараса Шевченка. Книга вийшла 1936 року в 75-річчя смерті українського поета. До неї увійшов 21 твір у перекладі Ю. Лободовського¹¹⁶.

1935 року у Поетичній Бібліотеці часопису “Dziwigay”, який вже на той час припинив своє існування, поет видав книгу перекладів російських авторів під назвою “U przyjaciół” (“У приятелів”). До книги увійшли твори Лермонтова, Блока, Єсеніна і Маяковського. У передмові Ю. Лободовський зазначав, що до книги увійшли твори, найближчі йому чуттєво,

---

116 Ludmiła Siryk. Naznaczonej Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 2002, s. 21.

і що через обмаль фінансування мусив вилучити з книги твори Некрасова, Волошина, Гумільова, Пушкіна, Брюсова і Пастернака¹¹⁷. Про російських письменників, яких він перекладав, казав: “Тих усіх, хто став офірою системи. Рилеєва, повішеного за участь у декабристському повстанні 1825 року, Пушкіна, Лермонтова і багатьох інших. Тих, що або загинули, або мусили писати нещиро, або зараз перебувають у Радянському Союзі цілком забуті, як напр. Соловійов — чудовий поет і філософ, Микола Гумільов, розстріляний 1921 року, чиї вірші студенти переписують собі в зошитах, Ключев, який помер у концентраційному таборі, а перед смертю написав віршований лист Сталіну, що закінчувався словами «дай жить и умереть позволь», а Сталін був такий великодушний, що дозволив йому померти, нарешті Анна Ахматова, котра насправді померла своєю смертю, але на довгий час була приречена на недрук. Усього набереться до шести томів”¹¹⁸.

Письменник був переконаний, що вирішальну роль у міжнаціональних взаєминах має культурна співпраця, і з неї починається порозуміння. Ю. Лободовський низку своїх рецензій, статей і кореспонденцій присвятив питанням духовної спорідненості української і польської культур. Вперше детально розглянув це у своїй публікації “*Od Słowackiego*

---

117 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 50.

118 Roman Sansel Poezja się uratuje w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 376.

do Samczuka” (“Від Словацького до Самчука”), надрукованій на шпальтах тижневика “Biuletyn Polsko-Ukraiński” 1938 року, де показав близькість ідей, почуттів, мотивів та образів у творчості польських і українських письменників — вихідців із Волині.

Одну зі своїх літературно-критичних статей він присвятив творчості Лесі Українки, де висвітлив винятковість творчої особистості української поетеси. Називалася вона “Twórczość Łeśi Ukrainki (W dwudziestopięciolecie śmierci — 1913–1938)” (“Творчість Лесі Українки (у двадцятип’ятиліття смерті (1913–1938)”) і була опублікована у тому ж тижневiku 1938 року. Тут автор подав загальну характеристику життєвого та творчого шляху Лесі Українки, проаналізував ностальгічні мотиви і мотив національної зради в історичних творах поетки. Одним із найкращих її творів він вважав драму “Бояриня”, уривок з якої переклав польською мовою. Про тематичну еволюцію доробку Лесі Українки Лободовський писав: “Поезія Лесі Українки є маніфестацією мистецтва з одного боку естетично автономного, з другого боку не відстороненого від суспільної проблематики, яке уміло її гармонійно поєднувати в єдину досконалу цілісність. Відхід у бік казкової фантастики, поетичного міфу, історизму, який спостерігається в останній період її життя, був безперечно наслідком певних розчарувань, спричинених досвідом першої російської революції. І в цьому так, як і завжди, і всюди, Леся Українка залишалася в згоді

зі змінами, які відбувалися серед найбільш вартісної частини передової верстви її народу”¹¹⁹.

1939 року була подана до друку чотиритомна антологія української поезії у перекладах Ю. Лободовського (твори П. Тичини, Є. Маланюка, О. Ольжича та інших авторів), але через війну вона так і не побачила світ.

Після Другої світової війни митець друкувався у польських еміграційних часописах “Wiadomości”, “Kultura”, “Zeszyty Historyczne” та ін.

У кінці свого життя в інтерв’ю І. Шиповській письменник розповідав: “Незабаром у Канаді вийде двотомна антологія перекладів українських поетів. У Польщі справді вийшла антологія української літератури, але вона відрізняється від тієї, яку я готую. Росіяни, а за ними і польські автори тої підбірки вважають, що середньовічна київська література належить до російської літератури. У мене українська поезія починається від “Слова о полку Ігоревім”, яке з’явилося на межі дванадцятого і тринадцятого століть, коли ще не було ані Росії, ані російської мови. У тій антології також немає дуже вартісної еміграційної поезії міжвоєнної і повоєнної, а в мене є. Більшість із тих поетів уже померли, але поет ніколи не вмирає цілком, якщо залишаються після нього гарні вірші. Тому це буде перша повна антологія української поезії польською мовою”¹²⁰.

---

119 Józef Łobodowski. Twórczość Łesi Ukrainki (W dwudziestopięciolecie śmierci — 1913–1938), “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, nr. 32, s. 346.

120 Irena Szypowska. Rozmowa z Józefem Łobodowskim w: Józef Łobodowski, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, “Scriptores”, nr. 35, 2009, s. 367.

Показовим в опрацюванні української поезії був підбір текстів, в якому вияскравлюються погляди і зацікавлення письменника. У творах, які він перекладав з української літератури, переважала історіософська тематика, питання національної ідентичності, патріотизму, спільної польсько-української історії тощо.

Також Ю. Лободовський присвятив українській літературі багато своїх літературно-критичних текстів, у яких писав про класиків мистецтва слова, про нові імена в літературному процесі України, рецензував нові книги, говорив про спільні витoki і шляхи розвитку сусідніх літератур, особливо української та польської, про духовну спорідненість їхніх представників.

У післявоєнний еміграційний період життя Ю. Лободовський перекладав українських авторів — П. Тичину, М. Зерова, М. Рильського, П. Филиповича, Ю. Клена, Є. Маланюка, Б. Кравціва, І. Багряного, О. Телігу, С. Гординського та ін. Поет опублікував понад 20 перекладів поезій тільки самого Є. Маланюка, більшість — на сторінках паризького місячника “Kultura”. Він написав багато статей та нарисів про українську літературу, яку знав і любив. Серед них: “Współcześni poeci ukraińscy” (“Сучасні українські поети”), надрукована в місячнику “Kultura” (1950, № 7–8); “Scylle i Charybdy poezji ukraińskiej” (“Сцилли і Харибди української поезії”, “Kultura”, № 5 і 6, 1954); “Poezja Jewhena Małaniuka” (“Поезія Євгена Маланюка”, “Kultura”, № 10, 1955); “Ostatnia wiosna” (“Остання весна”, “Kultura”, № 7 і 8, 1959); “Młody las na obczyźnie. Młoda poezja ukraińska” (“Молодий ліс на чужині. Молода

українська поезія”), надрукована в часописі “Kultura” (1960, № 10), а також спогади “Po śmierci Małaniuka” (“Після смерті Маланюка”, “Kultura”, № 10, 1968).

Проживаючи в Іспанії, він видав там працю з історії української літератури, яка була першою критичною розвідкою про українську літературу в цій країні. Важко знайти ще одного письменника, який би доклав стільки творчої праці для популяризації української культури у світі, як Юзеф Лободовський.

**РОЗДІЛ 4. ЖУРНАЛІСТИКА
І ПУБЛІЦИСТИКА**

ПРАЦЯ У ПРЕСІ Й НА РАДІО

Все своє свідоме життя Ю. Лободовський був журналістом. Від часу навчання в гімназії і до останніх років мав потребу звертатися до людей, писати для них, пояснювати явища і процеси суспільного життя, застерігати, вчити й виховувати. Покликання журналіста було у нього в крові. Де б не жив письменник, він завжди виступав на сторінках газет і журналів або на радіо. Був темпераментним і безкопромисним публіцистом, незмінно порушував складні і дражливі питання, на які подекуди не було однозначної відповіді. Своїми аргументами часто провокував супротивників, завжди відповідав на їхні закиди логічно, аргументовано й обґрунтовано.

Найкраще Лободовський почувався тоді, коли міг видавати власний часопис. Здебільшого сам його наповнював, друкуючи матеріали під псевдонімами або підписуючи власним іменем. Завжди дошукувався і вмів знайти авторів і ті тексти, яких потребував. Він був надзвичай освіченим, і тому передусім — добрим редактором.

Перший досвід журналіста і редактора здобув ще у шкільному віці. З 1928 до 1931 року був редактором шкільного видання “В Сонце”, тематика якого охоплювала питання науки, літератури і мистецтва.

Весною 1932 року став головним редактором двотижневика молоді демократії “Трибуна”. Вже у першому випуску цього видання анонсував свою збірку “Зоряний псалтир”, як черговий доробок автора конфіскованої раніше збірки “Про червону кров”. Сам факт

виступу автора конфіскованої збірки у якості редактора нового часопису привертав більшу увагу публіки. Лободовський свідомо радикалізував свої виступи, привертаючи увагу цензури і прокурора, але, відповідно, й читачів. Кілька випусків видання, які підготував поет як головний редактор, були визнані Товариством Демократичної Молоді занадто радикальними. Випуск, в якому він надрукував вірш “Слово про прокурора”, був конфіскований. Через це мусив покинути посаду головного редактора, але ще деякий час співпрацював із часописом.

У жовтні 1932 року письменник почав видавати місячник “Барикади”. Перший випуск видання був повністю літературним. У ньому друкувалися поезії польських авторів Ю. Чеховича, Ю. Лободовського, М. Чухновського, М. Пехала, Г. Тимофеева, К. Бельського, а також переклади А. Рембо і С. Єсеніна. Публіцистика першого випуску “Трибуни” також стосувалася питань літератури і культури, автором якої був переважно сам редактор. Він підписував тексти і псевдонімами, і власним іменем. Видання мало шанси стати трибуною нещодавно заснованого Товариства люблінських письменників, якби не припинило своє існування.

Під впливом новітніх світових авангардних тенденцій і трендів, зокрема творчості й авторитету Ю. Чеховича, Лободовський затосовував у часописі своерідний правопис — не вживав великих літер і знаків пунктуації.

Тоді, 1932 року письменник поєднував працю над власним періодичним виданням із роботою

у щоденній газеті Ю. Чеховича “Кур’єр Любельські”. В ній опублікував кілька своїх поезій і перекладів. З-поміж іншого він мав у цій газеті постійну рубрику “Zgrzyty lubelskie”, у якій підписував свої тексти псевдонімом “Paragraf”. Це були короткі фейлетони на різноманітну тематику, від театру, літератури до зовнішнього вигляду вулиць і вітрин магазинів. Ці тексти Лободовського надавали газеті специфічного емоційного забарвлення, бо були іронічними, гострими й викривальними.

Деякий час Лободовський навіть парцював головним редактором газети “Кур’єр Любельські”. Тоді він значно радикалізував її наповнення комуністичною ідеологією, часопис почав швидко втрачати популярність серед читачів і здобув неприязнь польської влади, що викликало невдоволення видавця. Тому Ю. Лободовський мусив відмовитися від посади редактора.

У листопаді цього ж року він готував другий випуск “Трибуни”, який мав стати ще радикальнішим і провокаційнішим за змістом, ніж попередній. Головними об’єктами критики були варшавські письменники, польське шкільництво та панівна система виховання дітей, релігія і католицька церква. Автори публіцистики (переважно сам — редактор, представлений різними псевдонімами) закликали поєднати суспільну революцію з культурною, розглядали роль інтелігенції та її стосунок до революції, відзначали шкідливий вплив релігії та Костьолу на маси, критикували державу за рекордну кількість винесених смертних вироків і за витрати значного

відсотка сукупного національного доходу на релігію. Висловлювання на адресу влади, церкви і держави були потрактовані цензором як занадто радикальні і весь тираж другого випуску “Барикад” був конфіскований.

Відразу після конфіскації другого Лободовський почав працювати над третім випуском, який планував видати як додаток у газетному форматі обсягом у чотири сторінки. Його зміст також був авторства самого редактора, який використав, як завжди, кілька псевдонімів. У текстах звучали традиційні для цього етапу життя письменника ліві радикальні гасла про економічне визволення людини праці, друкувалося кілька поезій митця. До цього випуску також була увійшла стаття “Рахунок сумління”, в якій Ю. Лободовський виклав свої суспільно-політичні погляди, підтвердив прихильність до комуністичної ідеології та сформулював завдання, які, на його думку, стояли перед письменниками і громадянами у літературно-мистецькій і політично-устроєвій площинах.

Третій випуск (додаток) “Барикад” також був конфіскований. Розпочалися судові процеси влади Любліна проти Ю. Лободовського не лише як редактора часопису, але й як автора статей. Його звинувачували в закликах до насильницької зміни державного устрою, у спричиненні громадського неспокою, у зневаженні державних символів, у публічних закликах до солдатів не виконувати накази під час війни. Завдяки підтримці друга, поета і мецената Конрада Бельського письменникові чудом вдалося

уникнути в'язниці (виконання вироку було відкладене на 5 років) і великих судових стягнень.

Журналістсько-редакторська діяльність Ю. Лободовського перервалася військовою службою, однак після повернення з війська 1934 року він відразу почав працювати над підготовкою першого випуску наступного часопису “Дзвігари”, який вийшов у листопаді. Випуск був підписаний до друку Казимежом Вуйціком, проте всім було зрозуміло, що фактичним редактором був Лободовський, але через наявність судових справ і вироків він не міг зазначити себе редактором. У першому випуску, крім люблінських поетів, з'явилися твори вільненських жагаристів (молодих поетів з Вільно, які входили до літературної групи “Жагари”) Єжи Загурського, Чеслава Мілоша і Єжи Путраментта. Тут також друкувалися переклади і публіцистика на літературні та суспільні теми, автором якої за традицією був сам Лободовський, але підписував новими і старими псевдонімами.

Другий випуск часопису вийшов у грудні 1934 року, а третій — у січні 1935-го. Часопис міг стати загальнопольським виданням, мав для цього потенціал, був ідеологічно більш поміркованим як порівняти з попередніми часописами Ю. Лободовського і не був конфіскований владою. Попри це, на третьому випуску він припинив своє існування через фінансові проблеми — без сторонньої підтримки і дотацій у тодішніх умовах утримувати періодичне видання було неможливо. Усі тогочасні люблінські періодичні видання були короткотривалими з багатьох причин — через брак коштів, контроль цензури, жорстку

конкуренцію на ринку преси серед уже наявних видань. Всі часописи Ю. Лободовський видавав власним коштом.

Свою журналістсько-редакторську працю письменник продовжив у 1937–1938 роках у суспільно-політично-економічному тижневику “Волинь” в Луцьку, спочатку співробітником редакції, а потім і неофіційно — редактором. Він вів рубрику “Українські справи”. Крім поезій, перекладів і публіцистики, писав до тижневика фрашки (коротенькі жартівливі і сатиричні вірші), які підписував псевдонімом “Pszonka”.

На сторінках тижневика Ю. Лободовський опублікував кілька дуже змістовних та ідейно важливих статей на теми культурного розвитку тодішньої Польщі, співіснування представників різних націй у межах однієї держави, польсько-українських взаємин. Серед них “Rozdroża kulturalne” (“Культурні роздоріжжя”), “O swobodę rozwoju kulturalnego” (“Про свободу культурного розвитку”), “Trzeba odrobić stare grzechy” (Треба відпрацювати старі гріхи), “Pomniejszyciele narodu” (“Поменшувачі нації”) тощо.

У цей же період до початку Другої світової війни Ю. Лободовський активно співпрацював із численними варшавськими виданнями: “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, “Myśl Polska”, “Wiadomości Literackie” та ін.

У 1940–1941 роках, під час перебування у французькому таборі для польських військових поблизу Тулузи письменник брав участь у виданні місячника “Wrósimy”. На сторінках часопису друкував поезії, фрашки на теми таборового життя, огляди подій на фронті, статті політичного змісту. Використовував

вже відомий з міжвоєнного періоду псевдонім Стефан Курилло, яким підписував статті на актуальну політичну тематику. В надрукованій у таборовому виданні публіцистиці Ю. Лободовський розвивав близькі та наболілі теми, які в контексті початку війни ще більш актуалізувалися. У третьому випуску місячника “Wróciemy” надрукував статтю “Prometeusz skowany” (“Закутий Прометей”), в якій послідовно розвивав ідеї польського прометеїзму. Зокрема продовжував відомі з публіцистики міжвоєнної думки про дві найбільші загрози для Польщі зі сходу та заходу – Росію та Німеччину. Події останніх років лише підтвердили цю думку. В контексті протистояння з Росією говорив про ще більшу необхідність об’єднатися з усіма народами, які прагнуть звільнитися з-під російського гніту, а передусім підкреслював необхідність співпраці з українцями. Стаття викликала невдоволення влади табору і конфлікт, внаслідок якого Ю. Лободовський утік з табору і ще деякий час упродовж 1941 року видавав часопис підпільно, допоки не вирішив перейти кордон і через Іспанію спробувати дістатися до Англії¹²¹.

Після закінчення війни його журналістсько-редакторська діяльність упродовж 1948–1975 років проходила у польській редакції радіо Мадрид. Одночасно співпрацював із Польським Літературним Інститутом у Парижі, друкуючи поезію, переклади і публіцистику в його часописах “Kultura” і “Zeszyty Historyczne”, також друкувався у лондонських польських

---

121 Paweł Libera., Józef Łobodowski o Ukrainie i stosunkach polsko-ukraińskich w: Józef Łobodowski Przeciw upiorom przeszłości. Myśli o Polsce i Ukrainie, 2015, Wydawnictwo Test, s. 32–33.

еміграційних виданнях “Wiadomości” (мав свою рубрику “Worek Judaszów”), “Orzeł Biały” і “Tydzień Polski” (вів власну рубрику під псевдонімом Szperacz).

Українська тематика залишалася для Ю. Лободовського справою серця і честі. Порушував її час від часу навіть у своїх програмах на радіо Мадрид, у своїх виступах на радіо Вільна Європа. Наприклад 1974 року дві двадцятихвилинні програми присвятив українським поетам. Ці програми були не тільки культурними акціями, але й мали стати жестом доброї волі щодо порозуміння з українцями¹²².

Серед ідейно найважливіших публіцистичних текстів Ю. Лободовського еміграційного періоду, надрукованих у паризькій “Культурі”, варто зазначити статті “Przeciw upirom przeszłości” (“Проти упирів минулого”) (1952), “Białe plamy na mapie” (“Білі плями на карті”) (1956), “Bielmo na oku” (“Більмо на оці”) (1968), “Znamienna paraść” (“Характерний напад”) (1968), “Czy potrzebny konflikt” (“Чи потрібен конфлікт”) (1969), “Falszywa diagnoza” (“Фальшивий діагноз”) (1977), які стосувалися питання польсько-українських стосунків. Багато письменник писав про українську культуру, і зокрема літературу. Це статті “Współcześni poeci ukraińscy” (“Сучасні українські поети”) (1950), “Ukraińska literatura emigracyjna” (“Українська еміграційна література”) (1952), “Dwie antologie” (“Дві антології”) (1960) тощо.

1977 року на сторінках журналу “Культура” було опубліковано текст славнозвісної “Декларації в українській справі”, яку з-поміж інших підписав і Юзеф

---

122 Там само, с. 47.

Лободовський. У ній йшлося про три найважливіші речі: українців, уярмлених радянською Росією; інші національні меншини, які прагнуть до самовизначення; російський народ, пригноблений радянським імперіалізмом. Розглядаючи українську справу, автори декларації відзначали трагічну ситуацію переслідування українського народу російською царською владою, потім радянською системою, не оминаючи також кривд, заподіяних польським імперіалізмом¹²³. У підсумку автори стверджували, що доля українців і поляків історично пов'язана, тому вони мають співпрацювати у своїй боротьбі за свободу і незалежність. Декларацію підписало 14 осіб, серед яких було 5 поляків, зокрема і Ю. Лободовський. Після польсько-українського конфлікту часів Другої світової війни ця декларація стала поворотним пунктом у розвитку відносин між двома народами.

На сторінках польського еміграційного тижневика "Orzeł Biały", який виходив у Лондоні, Ю. Лободовський друкував публіцистику глибшого історіософського і культурологічного характеру. Він писав про загрози європейській культурі і цивілізації з боку СРСР. У своїх роздумах виступав продовжувачем ідей прометейського руху, але робив висновки не тільки щодо долі України та Польщі, а й щодо всіх європейських країн, яким загрожувала комуністична експансія. Письменник також критикував ставлення могутніх західних держав до радянської дійсності, зазначаючи, що воно є по суті аморальним і може призвести до політичної поразки і занепаду всієї

---

123 Deklaracja w sprawie ukraińskiej, "Kultura", 1977, nr. 5. s. 66-67.

європейської цивілізації. Такі думки висловив у статтях “Zachód jest ciężko chory” (“Захід важко хворий”) (1973), “Kassandra jest niepopularna” (“Кассандра непопулярна”) (1974), “Dobrodzieje Związku Sowieckiego” (“Добродії Радянського Союзу”) (1975), “O właściwe proporcje” (“Про правильні пропорції”) (1977), “Marnowane szanse” (“Втрачені можливості”) (1978), “Między Warszawą a Kijowem” (“Між Варшавою та Києвом”) (1978) та ін.¹²⁴

У цьому часописі також багато писав про польську культуру, еміграцію, про Іспанію в контексті тодішньої міжнародної політики та міжнародних відносин, порушував багато актуальних політичних проблем.

КОНЦЕПЦІЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВЗАЄМИН

Україна — одна із провідних тем у публіцистичній творчості Юзефа Лободовського. У його виступах на шпальтах періодичних видань різнобічно висвітлені питання польсько-українських зв'язків, які розглядалися в аспекті духовного поступу тогочасної Польщі та у контексті її геополітичних перспектив. Поміж проблем міжнаціональних взаємин, до яких постійно звертався письменник, значне місце у його публіцистиці також мало і єврейське питання.

Вперше він написав про необхідність згоди між поляками та українцями ще 1932 року в статті “Серця за барикадою”, яка була опублікована на сторінках люблінського видання “Трибуна” (1932, № 1). “Це

---

124 Bogusław Bakuła. Publicystyka Józefa Łobodowskiego w “Orle Białym”. Szkic problematyki w: Między literaturą a polityką. O Józefie Łobodowskim, Lublin, 2012, s. 51–67.

був мій перший виступ, у якому закликав до згоди між Поляками і Українцями. Звісно, що ця стаття викликала тільки обурення з польського боку”, — згадував письменник¹²⁵. У ній Лободовський виклав головні тези свого бачення проблеми польсько-українських відносин і їхньої перспективи. Ці свої ідеї у всій подальшій творчості лише розвивав і вдосконалював. Як на двадцятирічного юнака, то думки були надзвичайно глибокими й пророчими. Він писав просто й відверто, використовував прямі визначення і не приховував жодних деталей.

Перша теза Лободовського полягала в тому, що барикада непорозуміння між поляками й українцями катастрофічно збільшується і тому цей процес неодмінно треба зупинити: “Між польським суспільством і кількома мільйонами русинів із Поділля і Волині виросла барикада непорозуміння і неприязні, за якою б’ються ненависні серця братнього народу. У більшості ми схильні всю відповідальність за цей стан справ покласти на совість русинів. Тоді згадуємо Хмельницького і гайдамаків, смерть Потоцького і УНДО, напади на державні органи і паліїв, без кінця твердимо про польськість Львова, співаємо про землю і краплини крові і трактуємо усіх Бондарчуків і Дмитруків як звичайних бандитів, котрих спіткала тяжка, але заслужена кара. Остання свіжа могила Тадеуша Голувки лише посилила нашу неприязнь, з якою немає можливості видобути тверезу

---

125 Rozmowa z Józefem Łobodowskim, “Spotkania”, 1987, nr. 33–34, s. 202.

оцінку подій і явищ і яка відтягує мить падіння зло-вісно зіп'ятої барикади”¹²⁶.

Друга важлива теза автора статті — необхідність жорсткого аналізу і тверезої оцінки ситуації з обох боків. Він був переконаний, що зміни треба завжди починати із себе, тому закликав поляків передусім проаналізувати ставлення до українського питання. Навіть із побіжного аналізу зрозуміло, що за стан справ у державі, зокрема на південно-східних землях II Речі Посполитої є відповідальною тодішня влада і народ, який ця влада представляє. Тож письменник закликав польське суспільство відкинути всілякі ілюзії, відчути власну відповідальність і першим простягнути руку примирення українцям. Він писав: “Взагалі не знаємо своїх сусідів. Не хочемо їх пізнати. Не хочемо дізнатися про те, що думають, як живуть, чого хочуть і до чого прагнуть. Бачимо у них гайдамаків і відчайдухів, різунів і авнтюрників. І ще одне. Не хочемо порозмовляти з ними як рівні з рівними”¹²⁷.

Третя теза письменника — необхідність позбутися сформованого у польському суспільстві імперського ставлення до українців, причини якого не зовсім зрозумілі, адже поляки самі ще недавно перебували в ярмі чужих імперій. Лободовський писав: “Це смішно, але й також це дуже сумно. В цьому є якась трагічна помилка, якийсь проклятий парадокс, що народ, якого двісті років били по писку, ледве одужавши від

---

126 Józef Łobodowski. Serca za barykadą w: Józef Łobodowski Przeciw upiorom przeszłości. Myśli o Polsce i Ukrainie, 2015, Wydawnictwo Test, s. 61.

127 Там само, с. 63.

вчорашніх синців і стерши з чола сліди панського чобота, одразу хоче хапати інші народи за горло і розмахує прапором імперіалізму та націоналістичних претензій”¹²⁸.

Остання ключова теза виступу Лободовського — якщо не почати розв'язувати проблему загострення польсько-українських взаємин зараз, то вона може мати непередбачувані наслідки. На завершення своїх міркувань автор зазначав, що сп'яніння швидко мине і настане час протверезіння. Він закликав вийти з розкритими обіймами з-за барикад і в ягеллонському дусі пригорнути до Польщі тих, хто підносить голоси згоди і поєднання. Письменник згадав угоду Ю. Пілсудського і С. Петлюри, укладену весною 1920 року, яку вважав початком нового етапу польсько-українських відносин і закликав продовжити справу порозуміння. Завершив свій текст символічною цитатою з поезії Т. Шевченка “До поляків”:

Отак-то, ляше, друже-брате!
Неситії ксьондзи, магнати
Нас порізли, розвели,
А ми б і досі так жили.
Подай же руку козакові
І серце чистее подай!
І знову іменем Христовим
Ми оновим наш тихий рай!

Після уривка з поезії українською мовою він подав її власний переклад польською. І вірш, і постать

---

128 Там само, с. 64

Т. Шевченка Лободовський обрав не випадково. Уявлення поляків про Шевченка було цілеспрямовано спотворене ще за його життя. В Російській імперії не друкувалися антиросійські твори українського поета, а поема “Гайдамаки” була свідомо опублікована без авторської передмови і популяризувалася як антипольський твір. Більшість поляків не читали Шевченка, проте були твердо переконані, що він їхній ворог, який опоетизував гайдамаччину.

Питання міжнаціональних взаємин, природи стосунків “свій” і “чужий”, проблем порозуміння між представниками різних культурно-етнічних груп в умовах однієї держави Ю. Лободовський розглядав у своїй подальшій публіцистиці 30-х років. Найвагомішими за ідейним наповненням і гостротою думки були його виступи щодо питань міжнаціональних взаємин у тижневиках “Wiadomości Literackie” та “Biuletyn Polsko-Ukraiński”.

З 1935 по 1939 роки на сторінках часопису “Wiadomości Literackie” опублікував 15 статей та відповідь на анкету тижневика: “Smutne porachunki” (“Сумні обрахунки”), “Adwokatka Heroizmu” (“Адвокатка Героїзму”), “Uzurpatorzy wolności” (“Узурпатори свободи”), “Za naszą wolę i waszą” (“За нашу волю і вашу”), “Tropicielom polskości. List do Bolesława Micińskiego” (“Шукачам польськості. Лист до Болеслава Міцінського”), “Notatki Gdyńskie” (“Гдинські нотатки”), “Żarty a rzeczywistość” (“Жарти і дійсність”), “W obronie zasługi. Do redaktora “W. L.”” (“На захист заслуг. До редактора “В. Л.””), “Tragedia Żydowska” (“Єврейська трагедія”), “Nacjonalizm na bezdrożach” (“Націоналізм

на бездоріжжі”), “Paszkwil na Polskę” (“Пасквіль на Польщу”) та інші.

У статті “Сумні обрахунки” (“Wiadomości Literackie”, 1935, № 43), яка була відповіддю на неприхильну рецензію Ст. Наперського на поетичну збірку “Розмова з вітчизною”, надруковану в літературному додатку до ІКС (“Ilustrowany Kurier Codzienny”), викладені фундаментальні позиції письменника щодо панівних ідеологій. Для Ю. Лободовського жодна з наявних у тодішній Польщі ідеологій не є догмою і не має права підпорядковувати собі вищі моральні цінності, підпорядковувати чи зовсім нівелювати права і свободу особистості. Він зазначав: “Ми вийшли шукати справедливості і правди, бо в старому світі їх не було. На вербунках нам не дали правди. Хотіли нас перефарбувати, одягнути в інші мундири. Але тут не йдеться про заміну однієї догми на іншу. Не для того боролися із буржуазним фальшем, щоб пізніше схилити коліна перед фальшем пролетарським. Хочу бути вільною людиною на вільній землі. Що зробили з нашою дитячою вірою?..”¹²⁹.

Письменник упевнений, що питання міжособистісних взаємин і міжнаціональних відносин, їхнє ідейне підґрунтя завжди мусить підпорядковуватися вселюдським гуманістичним ідеалам. “Для мене найвищою інстанцією є моя власна совість”, — писав Ю. Лободовський¹³⁰. Він викривав лицемірство й підступність комуністичної ідеології, називав

---

129 Łobodowski J. Smutne porachunki, “Wiadomości Literackie”, 1935, № 43, s. 1.

130 Там само, с. 1.

політику більшовиків щодо письменників “моральним терором”, називав їх “узурпаторами ідеї”, критикував прихований за пафосними гаслами егоїзм і матеріальний інтерес усіх тодішніх політичних таборів (зокрема й табору комуністів). Прикметною рисою полеміки довкола публіцистичних виступів Ю. Лободовського було те, що націонал-демократи звинувачували його в прокомуністичній позиції, а комуністи критикували за антикомунізм його поглядів та дискредитацію їхніх ідеалів. На письменника нападали представники майже усіх політичних таборів тогочасної Польщі, а він викривав усіх, в кому вбачав кастову обмеженість, фальшиве чи фанатичне служіння догмі, переслідування матеріальної користі, яке прикривалося високими ідеями. Закликав розбити “статуї божків усіх догматів і визнань”¹³¹.

Ідеологічний фанатизм, притаманний, на його думку, усім тодішнім провідним політичним рухам, розвінчував Ю. Лободовський у статті “Узурпатори свободи” (“Wiadomości Literackie”, 1936, № 31). Письменник простежив спільні риси у поведінці польських націонал-демократів та російських комуністів. Ідеологічні вороги й вічні опоненти послугувалися однаковими засобами боротьби. Відзначав скостеніння та девальвацію як націоналістичних, так і комуністичних революційних гасел. Для прикладу наводив розстріли національно налаштованих українських комуністів, які були наслідком ідеологічних упереджень і фанатизму. Показував також, що завжди поза ідеологічними таборами стоїть кожна окремо

---

131 Там само, с. 1.

взята особистість і її конкретний вибір між добром і злом. Зіставляв ідеологічні догми й етичні засади громадського життя і ставив риторичне питання: “А чи милосердя, вдячність та інші людські почуття, які завжди були однаковими у кам'яному віці і зараз, за панування залізобетону, можна цілковито віднести до категорії суспільних цінностей?”¹³². Тодішню політичну ситуацію в Радянському Союзі називав зрадою революційних ідеалів, а в комуністичному інтернаціоналі бачив деградовану інституцію без майбутнього. Найбільше його тривожила не так фальсифікація ідей, які раніше поділяв, як припинення природної суспільної динаміки, звичайного поступу. Бачив у цьому найбільшу загрозу людства.

Крізь призму панівного ідеологічного фанатизму і політичних процесів у Росії та Польщі Ю. Лободовський розглядав історичну долю України в статті “*Za naszą wolność i waszą*” (“*Wiadomości Literackie*”, 1936, № 38). Письменник проаналізував політичне та економічне становище України під час війни і на початку 30-тих років ХХ ст., відзначав ліквідацію її фінансової і господарської самостійності в кінці 20-х років, писав про знищення української інтелігенції та української літератури. Згадав розстріляних українців, тих, які замовкли, і самогубців, маючи на увазі передусім М. Хвильового та М. Скрипника. Писав про штучно спричинений голод, про заворушення і спротив більшовицькій владі, які були

---

132 Łobodowski J. *Uzurpatorzy wolności*, “*Wiadomości Literackie*”, 1936, № 31, s. 1.

жорстоко придушені, про боротьбу кавказьких народів за свою незалежність. Розглядаючи геополітичну ситуацію у східній Європі, Лободовський відзначав імперські апетити Росії зі сходу та Німеччини із заходу, які загрожували Польщі. І в цьому контексті бачив незалежну Україну та країни Кавказу частиною національних інтересів Польщі. Ці міркування повністю збігалися з ідеями польського прометейського руху, які презентував у Польщі часопис “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, що виходив за редакцією Вл. Бончковського. Йшлося про звільнення від російського панування народів східної Європи (український, білоруський, кавказькі), і, відповідно, про об’єднання зусиль польського та інших народів довкола цієї мети. Ця мета, на думку письменника, мала стати фундаментом для подальшої польсько-української співпраці.

Проблему становища українців у II Речі Посполитій Лободовський розглядав у парадигмі психологічних взаємин “домінантного” і “здомінованого” народів. Він показував сліпоту і безперспективність імперських апетитів домінантних націй, до яких відносив передусім тодішню Німеччину і Росію. Показував хибність такого ставлення поляків до українців. І хоч офіційно письменник не належав до представників польського прометейського руху, він, так як і інші прометейсти, дивився на українську проблему в тогочасній Польщі та Європі загалом з позицій польських національних інтересів. Убачав у тогочасній політиці польської влади щодо українців не тільки зневаження елементарних етичних засад

суспільного життя, але й зраду національних інтересів держави. Він писав: “Егоїзм Європи, егоїзм шовіністично настроєних народів, егоїзм великого капіталу ще довго буде бродити дорогами, якими ходять апостоли порозуміння й злагоди. Так виростає нова барикада. З якого боку Польща? Але яка Польща? Польща без ідеї, Польща, яка вегетує злидні і широко розливається апатією, Польща, яка важливість українського питання акцептує лише тим, що трактує окраїни, як асимілятивний матеріал для різного роду посередностей і нікчем, Польща сентиментального вчора, жалісливого сьогодні і невідомого завтра, не буде мати там нічого до роботи. У близькій розв’язці все вирішить сила. Сила ідеї насамперед”¹³³.

Для письменника важливою була та ідея, яка могла об’єднати народи. І тому він не висловив прихильності жодному з тогочасних політичних таборів, розуміючи ідеологічну обмеженість кожного з них. Велику вагу у взаєминах домінантного і підпорядкованого народів надавав етичним критеріям. Силу ідеї бачив передусім у перевазі “етичного декалогу” над вузьким національним (або іншим) егоїзмом. Свої міркування щодо цієї проблеми розвинув у статті “Шукачам польськості. Лист до Болеслава Міцінського” (“Wiadomości Literackie”, 1937, № 25). У дискусіях з опонентами закидав їм відсутність елементарних знань з історії та політичну сліпоту. Більшість із них не відрізняли України від Росії, не знали нічого про інші, загарбані Росією, менш чисельні народи.

---

133 Łobodowski J. Za naszą wolność i waszą, “Wiadomości Literackie”, 1936, № 38, s. 1.

У відповіді Б. Міцінському Лободовський з іронією писав: «Дон, Дніпро, козаки, українська ніч» — це просто «хмельная, афіцерская Рассея». Якщо так, то я охоче розширю цей реєстр. Можна перелічувати далі: Кавказ, Манджурські сопки, Прибалтійський Край, Чухна, Вільно, Привіслінський Край тощо. Чим же гірші ці «імперські провінції» від Дніпра і Козаків?»¹³⁴.

Письменник, намагаючись зменшити необізнаність поляків в українській історії, розповідав про найважливіші її сторінки, особливо про древнє походження народу. Свою заангажованість Україною порівнював із поглядами Ю. Словацького, а існування цілого пласта польської літератури про Україну (української школи) пояснював суттєвою відмінністю понять культура і державні кордони. І хоч Ю. Лободовський ніколи не належав до табору польських месіаністів, однак в ідеї польської місії на східних землях бачив могутню перспективу і самої Польщі, і східної Європи. У цьому питанні протиставляв себе політичному табору польських націоналістів (ендеків) Романа Дмовського, звинувачуючи їх у підігруванні інтересам Росії: «Ендецький псевдонаціоналізм ніколи не був свідомий культурного посланництва і ролі Польщі на Сході, відмовляючись завжди і всюди на користь саме «єдиної і неделімої»¹³⁵. Публіцист доводив фальшивість і непослідовність ідеологічних засад польських націонал-демократів, вказував на нерозуміння глибини й закоріненості українського

---

134 Łobodowski J. Tropicielom polskości. List do Bolesława Micińskiego, "Wiadomości Literackie", 1937, № 25, s. 5.

135 Там само, с. 5.

питання в історичній долі Польщі. Щоб аргументувати свої погляди, залучав постулати християнської віри, підкреслював не тільки сліпоту й безперспективність “ендецьких” позицій, але й їхню хибність чи навіть шкідливість з огляду на вселюдські цінності.

Дискусію з Б. Міцінським про українськість своєї поезії та її витoki, про культурне значення українськості багатьох польських письменників продовжив у публіцистичному виступі “Жарти і дійсність” (“Wiadomości Literackie”, 1937, № 30). Тут письменник аналізував власну поезію, її провідні мотиви, дивувався, що його критик Б. Міцінський, який народився в Україні, вірш про повішених українців назвав про-російським. “А якщо Міцінський і справді таки «щирий українець», то міг би мого вірша про повішених українців у кацапські лапті не вдягати...”, — зазначав публіцист¹³⁶. Ю. Лободовський підкреслював подвійність поглядів багатьох польських націонал-демократів. Писав, що за дрібними суперечностями їхніх оцінок і заяв ховається істинне обличчя, бо “rzeczy drobne wynikają z wielkich i odwrotnie...” (“дрібниці є результатом великих справ і навпаки...”) ¹³⁷.

Виступи на сторінках тижневика “Wiadomości Literackie” про проблему польсько-українських стосунків Ю. Лободовський поглибив у своїх публіцистичних текстах, надрукованих упродовж 1937–1938 років на шпальтах часопису “Biletyn Polsko-Ukraiński”. Це понад десяток статей, в яких він аналізував стан

---

136 Łobodowski J. Żarty a rzeczywistość, “Wiadomości Literackie”, 1937, № 30, s. 5.

137 Там само, с. 5.

українського питання в II Речі Посполитій та шляхи його вирішення: “Od bezmyślności do katastrofy” (“Від бездумності до катастрофи”), “Nieodpowiedzialne pomysły” (“Безвідповідальні задуми”), “Historia stosowana” (“Прикладна історія”), “W obliczu rozstrzygnięć” (“Перед рішеннями”), “Od Małorosji do Mitteleuropy” (“Від Малоросії до Єдиної Європи”) та ін. Більшість цих публікацій підписані псевдонімом Стефан Курилло.

У шостому випуску за 1938 рік була надрукована відповідь Ю. Лободовського на анкету тижневика “Як вирішити польсько-українське питання?”, оголошену редакцією часопису. У ній письменник розглядав ситуацію, яка склалася у Польщі наприкінці 30-х років. Він констатував той факт, що викласти план вирішення питання неважко і чимало польських публіцистів досить реально бачать загрози і шляхи їх уникнення. Насправді ж проблема полягає в тому, щоб на практиці втілити запропоновані кроки. “Єдиним успіхом, яким може похвалитися дуже нечисленне гроно аналітиків преси, що мають спільну позицію щодо українського питання, — це розповсюдження інформації про фактичний стан справ серед публіцистичної еліти. Поза тим 99,9 % всього польського суспільства перебуває в лабетах старого мислення і під впливом зазвичай необґрунтованих виступів преси настроюються щоразу більш антиукраїнськи”¹³⁸, — писав Ю. Лободовський. Письменник звертав увагу на величезну роль преси, як польської, так і української, у живленні стереотипів масової свідомості. Він

---

138 Łobodowski J. Zapoznana strona zagadnienia (odpowiedź Nr. 12 na ankietę), “Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 6, s. 58.

вважав, що до загрозливого загострення ситуації на сході країни найбільше доклала зусиль польська преса, посилюючи його фальшивою і безплідною ідеєю виняткової автохтонності поляків на південно-східних землях і в такий спосіб інспіруючи неприязнь. Письменник викривав необґрунтовану націоналістичну мегаманію поляків, які вважали себе єдиними господарями на східних землях. Він намагався переконати читачів у, як йому видавалося, само собою зрозумілому факті — українці завжди жили на Волині та Галичині, тому не були ані прибульцями, ані чужинцями, а такими ж господарями, як і поляки. Лободовський розумів, що розв'язання проблеми не настане, допоки поляки не приймуть цю реальність. Він був не самотній у своїх переконаннях. Його однодумцями на шпальтах видання виступали публіцисти Влодзімеж Бончковський, Станіслав Лось, Леон Василевський та багато інших представників польського прометейського руху.

Велику роль надавав письменник культурному обміну між поляками та українцями. Він був переконаний, що саме з культурної співпраці треба починати розв'язання проблеми. Про недоліки польської культурної політики Лободовський писав: “Взаємно відгородилися китайською стіною, не бажаючи бачити, що відбувається у сусідів. Щоденні видання засипані тисячами репортажів про події в Радянській Росії, а про Україну завжди глухо. Польський читач по сей час не знає достеменно ані про український народ, ані про його культуру і мистецтво. З року в рік на полицях книгарень з'являлися стоси перекладів

із російської літератури, про українців весь час тихо. Утруднявся різними способами (і надалі теж саме) доступ української молоді до польських університетів, розбурхуючи її і штовхаючи в обійми ОУН. В результаті не дали зав'язати близький контакт та обмін в культурній сфері, відмовляючись у такий спосіб від втягнення в орбіту творення польської культури широких мас молоді української інтелігенції”¹³⁹.

У статті “Demaskująca się demokracja” (“Демократія, що самовикривається”) (“Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 30) письменник критикував непослідовну поведінку представників польських лівих партій, вказуючи, що вони зрадили ідеї Тадеуша Голувки та Леона Василевського. Насамперед йшлося про публікації польського лівого часопису “Sygnały”, зокрема про фальшивість і лицемірство у ставленні до українців. “Обурюватися з приводу троцькістських процесів — то ще можна, писати те або інше про бонапартизм Сталіна — також. Але на вільнолюбні прагнення загарбаних ще царською Росією, а тепер червоною Москвою надалі зневолених народів наша демократія оглухла й осліпла. Нещастя вісімсоттисячної жидівської інтелігенції в Німеччині обходить їх аж до сліз, аж до болю, а доля сорока мільйонів українців не обходить! Абіссинія має право на незалежність, Україна не має”, — писав Ю. Лободовський¹⁴⁰. Письменник називав представників польських лівих партій “психічними репрезентантами советів” за те, що не хотіли

---

139 Там само, с. 59.

140 Łobodowski J. Demaskująca się demokracja, “Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 30, s. 323.

визнавати фізичного й морального нищення українців Радянською Росією. “Ймовірна збройна допомога Франції, надана Барселоні, — в порядку, допомога кого-небудь українському народові проти “советів” — це злочин”, — обурювався публіцист¹⁴¹.

Історіософський аспект українського питання розкрив Ю. Лободовський у статті “Ukraina między Wschodem i Zachodem” (“Україна між Сходом і Заходом”) (“Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 31). Він розглядав польсько-українські взаємини в контексті поточної політичної кон’юнктури 20-30-х років і в стратегічній перспективі реальних національних інтересів України та Польщі. Конфлікти поляків і українців на західноукраїнських та східнопольських землях він вважав звичними проблемами у взаєминах сусідів, сварками або дрібними суперечками за власність чи вплив. Такі ситуації зумовлені самою природою людського суспільства і завжди можуть легко вирішуватися при згоді до цього з обох сторін. А союз і співпрацю обох народів у боротьбі за свою незалежність із зовнішніми ворогами Ю. Лободовський називав стратегічною метою і національним інтересом України та Польщі: “Суперечка поляків з українцями — це в кінцевому підсумку сусідська суперечка за спільно розорані межі, натомість між Польщею та Україною з одного боку, а Москвою суздальсько-царсько-більшовицькою з другого точиться боротьба не на життя, а на смерть за саме існування тих перших і за європейськість

---

141 Там само, с. 323.

культури, яка має панувати на балтійсько-чорноморському помості”¹⁴².

Він був переконаний, що вирішення українського питання принесе полякам силу і впевненість у майбутньому, але розумів, що не просто ігнорування, а саме катастрофічне його загострення відбувається внаслідок неконтрольованих дій і вчинків самих же поляків. У статті “Metodyczne szaleństwo” (“Методичне божевілля”) (“Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 33) автор констатував невиліковну хворобу москвофільства, якою хворіло польське суспільство внаслідок тривалого панування Росії над Польщею: “Двадцять років незалежності, стільки лозунгів, стільки слів, а достатньо лише жовто-блакитного клаптя, щоб із під державотворчого фартушка виліз старий homo moscus — «імперській челавек» зі всеросійським чубом на лобі”¹⁴³. Він був переконаний, що страх, а подекуди й плазування перед Росією значної частини польського суспільства затьмарювали свідомість і не давали ухвалити стратегічно правильних рішень. Поведінку більшості поляків щодо українського питання Лободовський називав божевіллям, проте надто послідовним і вигідним для ворогів: “Божевілля — так, це слово найбільш відповідає суті справи. Але — і тут повертаюся до початкового пункту своїх розмірковувань, надто багато у тому божевіллі методичності, надто багато послідовності. Застосовуємо політику самогубців, але хтось зацікавлений стежить за нами,

---

142 Łobodowski J. Ukraina między Wschodem i Zachodem, “Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 31, s. 335.

143 Łobodowski J. Metodyczne szaleństwo, “Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 33, s. 354.

щоб рука самогубці не затрималася на півдорозі, аби завершила призначену їй справу. Насправді час бити тривогу!”¹⁴⁴.

Роздуми на тему прихованих сил, зацікавлених звести на манівці вирішення української справи в Польщі, Ю. Лободовський продовжив у статтях “Wilcze doły” (“Вовчі ями”) (“Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 34), “W obliczu rozstrzygnięć” (“Перед рішеннями”) (“Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 37), “Historia in statu nascendi” (“Історія в стані зародження”) (“Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 38) та ін.

Проблему фальсифікації історії підняв публіцист у статті “Historia stosowana” (“Прикладна історія”) (“Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 36). Політики різних таборів перекручували історичні факти, достосовуючи їх до потреб партійної ідеології. Такі маніпуляції обурювали Лободовського, особливо вразило його намагання заперечити саме існування багатомільйонного українського народу й звести його до рівня етнографічного матеріалу. “Безперечно, українці не мають Міхала Аньола, але мають Шевченка, Франка, Лесю Українку, Архипенка, а це також не що-небудь. Кожен народ мав у своїй історії періоди, в які відбувається перехід від потенційного стану до повної національної свідомості. Факт, що український народ на деяких своїх відтинках переживає цей період ще зараз, лише доводить його молодість і нічого більше”, — стверджував публіцист. Він показав,

---

144 Там само, с. 355.

що використання необізнаності польських читачів в українській історії також легко можна застосувати і до польської історії, використавши її найсумніші сторінки і довівши, що поляки не були самостійним народом. Письменник бачив у таких маніпуляціях історією загрозу насамперед для самих поляків: “Не варто відмовляти іншому народові в елементарних правах і національних рисах лише через те, що в переломний момент своєї історії не продемонстрував максимального героїзму і не доклав усіх своїх сил, бо така методика може легко обернутися проти того, хто її застосовує”¹⁴⁵.

Ю. Лободовський у своїх оцінках проблеми міжнаціональних взаємин цілковито поділяв погляди представників польського прометейського руху, які з усіх наявних тоді політичних концепцій пропонували найбільш реалістично вирішити питання польсько-українських стосунків. Відштовхуючись від постулату національного інтересу Польщі, вони намагалися переконати суспільство у доцільності та перспективності польсько-українського союзу. Розглядали його політичні, соціальні, культурні та психологічні аспекти. Ю. Лободовський організаційно не належав до руху, однак ідейно був близький його представникам. Virізнявся потужними етичними пріоритетами в оцінці суспільних явищ. Вимагав застосування етичного декалогу для вирішення найсуперечливіших питань міжнаціональних взаємин. Найбільші надії у розв'язанні національних конфліктів покладав

---

145 Łobodowski J. Historia stosowana, “Biletyn Polsko-Ukraiński”, 1938, № 36, s. 393.

на розгортання широкої культурної співпраці, взаємопізнання різних народів. Вважав, що поляки та українці історично приречені на тісний і тривалий союз у політичній, економічній та культурній сферах задля надійного існування обох народів на геополітичній карті Європи.

Продовження цих ідей знайшло свій відбиток у публіцистиці Ю. Лободовського повоєнної доби. Він активно співпрацював із Є. Гедройцем і друкувався на сторінках його всесвітньо відомої “Культури”, а також у лондонському часописі “Wiadomości”. На шпальтах цих видань з’явилися найважливіші тексти на тему польсько-українських відносин, які були написані вже після 1945 р.

У статтях, надрукованих на сторінках польських еміграційних періодичних видань, письменник багато і гостро викривав тодішні стереотипи масової свідомості — “українського різуну” і “польського пацифікатора”. Цю проблему розкрив у статтях “Проти упирів минулого” (“Kultura”, 1952, № 2–3 (52–53) і “Kompleks nienawiści” (“Комплекс ненависті”) (“Kultura”, 1958, № 11). Багато писав про справжню імперську сутність Росії і СРСР як загарбника територій і народів. Лободовський пропонував власні шляхи вирішення конфлікту між поляками та українцями, закликав кожну націю вчинити собі “іспит сумління”. Нагадував, що історичні долі обох народів взаємопов’язані, й у випадку нового конфлікту свою незалежність втратить Україна, а за нею слідом і Польща.

Він активно дискутував як з польськими, так і з українськими націоналістами, вказуючи на обмеженість їхніх ідеологічних позицій. Письменник глибоко вивчив українську історію, історію польсько-українських взаємин, добре орієнтувався в культурі слов'янських народів, їхній ментальності. Був і залишився одним із найкращих знавців української справи у Польщі.

ПІСЛЯМОВА

Творчий доробок Юзефа Лободовського має величезну пізнавальну і моральну цінність, несе літературні, культурологічні, історичні, політологічні знання, відкриває шляхи до пізнання не сфальшованого, а правдивого минулого. Він закликає до справедливих об'єктивних оцінок своїх і чужих помилок, до пошуку перспектив, відкидає ненависть. З кожним роком висловлені ним думки щоразу актуальніші й зрозуміліші.

Лободовський був відважною і відкритою людиною, за словами Ядвіги Савіцької, був “поетом протягнутої руки”. Сьогодні найціннішим є той діалог, який він сам вибудував з Україною.

“Юзеф Лободовський завжди був великим посередником і амбасадором, який — з одного боку зближував наші народи один з одним, а з другого — відкривав, наскільки було можливо, своїм співвітчизникам найкращі форми української культури... Напевно не буде перебільшенням, коли скажу, що жоден із сучасних поляків немає більших заслуг у виконанні цієї

величезної піонерської праці, ніж Лободовський... Для нас, українців, він залишиться назавжди представником того найкращого прошарку польського суспільства, який завжди був із широким горизонтом думки і ясною візією майбутнього”, — писав Голова Українсько-Польського Товариства в Лондоні Костянтин Зеленко¹⁴⁶.

Стиль письменника вирізняється яскравими самобутніми рисами — експресивний, гострий, іронічний і часто дошкульний. Лободовський безжально критикував, викривав, демаскував. Не терпів лицемірства і фальші, вимагав аргументованих тверджень, послуговувався потужною доказовою базою зі сфер історії та культури, добирав оригінальні метафори та несподівані аналогії. Вищою цінністю для письменника була людина, а прикметною рисою його світогляду — гуманізм. Із цих позицій підходив до оцінки усіх суспільних явищ.

Його називають Посланцем у справі порозуміння двох народів. Польща була для Ю. Лободовського рідною вітчизною. Україна стала для нього другою батьківщиною — за духом і за вибором. Тому був патріотом і прихильником прометейських ідей як поляк і водночас речником польсько-українського діалогу. Його культурне пограниччя дозволяло йому бачити позиції обох сторін, як і інтереси двох народів, які часто могли не збігатися, або були протилежними, тому і стверджував, що треба шукати спільні інтереси і цілі, які мають об'єднувати.

---

146 Kalendarium życia Józefa Łobodowskiego w: Józef Łobodowski tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia, "Scriptores", nr. 35, 2009, s. 79.

Зрілість поглядів письменника і його оцінок польсько-українських відносин і неможливість їх зреалізувати в тих складних і недозрілих геополітичних умовах певною мірою також спричинилися до формування катастрофічного світосприйняття, трагічного світовідчуття тонкої і вразливої душі митця.

Своєю творчістю Ю. Лободовський долучився до вибудування такої системи співіснування народів, яка спирається на порозуміння і обопільну потребу співпраці. Систему, яка згодом лягла в основу розбудови Європейського Союзу. Твори письменника глибиною думки впливали на свідомість, на мислення пересічних особистостей, стверджуючи важливість співіснування іншостей.

Праця Юзефа Лободовського на ниві міжнародного культурного збагачення народів виявилася й у міжособистісних взаєминах. Від початку 30-х років співпрацював із представниками української і російської еміграції в Польщі, мав серед них багато приятелів (Є. Маланюк, Н. Лівицька-Холодна та ін.), після Другої світової війни співпрацював із польською, українською і російською еміграцією в Європі.

Він розглядав творчість письменника як місію і, попри всі історичні і політичні буревії, упродовж всього життя прагнув змінити вороже ставлення двох споріднених народів, прагнув поєднати дві батьківщини на засадах ідеї раціональної рівноправності і доцільності.

Мав чітку ієрархію вартостей, в центрі якої стояла людина, її свобода, почуття гідності, відповідальність за вчинки, повага до інших. У парадигмі

суспільних відносин цінував передусім любов і шану до ближнього, віру, історичну правду та історичну пам'ять, вірність гуманістичним ідеалам і народним традиціям, колективний добробут, рівність усіх членів суспільства.

У геополітичній перспективі бачив проблеми польсько-українських стосунків з різних боків, тому намагався переконати обидві сторони в необхідності взаємних поступок, поваги і раціональності рішень. Закликав до тривалої і важкої праці в розбудові міжнаціональних відносин, до відповідальності перед майбутнім, до взаємного вибачення провин минулого, до подолання негативних стереотипів і формування оптимістичної перспективи співпраці на взаємовигідних засадах.

Своїми літературними і публіцистичними творами Ю. Лободовський намагався вплинути на суспільну свідомість поляків та українців, на їхні думки і вчинки. Його образи, сюжети, мотиви, ідеї спрямовувалися на формування позиції толерантності, шляхетності і взаємоповаги. В душі та у поезії романтик й ідеаліст, він прагнув зробити цей світ і людей у ньому трохи кращими, шляхетнішими. Описував земні події і справи, звичайних людей, і щоразу хотів наблизити їх до неба, до взірця, до ідеалу.

1. Кравченко С. Образи українського фольклору в поезії Юзефа Лободовського. *Народна творчість українців у просторі та часі: наук. зб. / упр-ня культури, з питань релігії та національностей Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; Обл. наук.-метод. центр культури; Вол. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України; упоряд. А. Силюк, наук. ред. В. Зубович. Луцьк, 2018. С. 307–313.*
2. Кравченко С. Проблеми міжнаціональних взаємин у публіцистиці Юзефа Лободовського 30-х років XX століття. *Między literaturą a polityką. O Józefie Łobodowskim / pod redakcją Ludmiły Siryk i Ewy Łoś. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin, 2012. S. 117–131.*
3. Кравченко С. Україна в публіцистиці Юрія Лободовського 30-х років XX ст. *Київські полоністичні студії. Т. XVI. Київ, 2010. С. 349–360.*
4. Кравченко С. Україна у публіцистичній та літературній творчості Юзефа Лободовського: до історіографії проблеми. *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи: наук.-практ. журн. / відп. ред. С. І. Кравченко; упоряд. М. А. Рожило. Луцьк, 2013. № 3. С.125–131.*
5. Кравченко С. Юзеф Лободовський — речник польсько-українського діалогу. *Образ: щорічний наук. збірник. Київ, 2014. Вип. 15. С. 63–72.*

6. Лободовський Юзеф. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Lobodovsky_Yu.
7. Лободовський Ю. Пісня про Україну. – Львів: Каменярь, 1996
8. Лободовський Юзеф. Проти упирів минулого. Думки про Польщу та Україну. Львів, 2016.
9. Новий етап українсько-польських взаємин. Розмова Костянтина Зеленка з Казімежом Трембіцьким, Сучасність. 1975. № 5. С. 72–81. URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Suchasnist/1975_N05_173.pdf
10. Сташенко Надія Життєтворчі зв'язки Юзефа Лободовського з Україною // *Między literaturą a polityką. O Józefie Łobodowskim / Pod redakcją Ludmiły Siryk i Ewy Łoś.* – Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012. – С. 101-116.
11. Alojzy Leszek. Gzella Pod znakiem Łobody. Z dziejów prasy lubelskiej. Kurier Lubelski. 1981. 13 maja.
12. Biuletyn Polsko-Ukraiński. Warszawa. 1932–1938.
13. Danilewicz-Zelińska Maria. Szkice o literaturze emigracyjnej. Paryż, 1978.
14. Gralewski Wacław. Ogniste koła. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1963.
15. Irena Szypowska. Łobodowski. Od “Atamana Łobody” do “Seniora Lobo”. Warszawa, 2001.

16. Iwaniuk Waclaw. Notatnik paryski. *Kultura*. 1963. № 12.
17. Jacek Trznadel. O Józefie Łobodowskim, *Arka*. 1994, nr. 2.
18. Kossowska Stefania. Przyjaciele i znajomi. Jerzy Giedroyc, Józef Łobodowski i Zofia Kozarynowa, "Rzeczpospolita + Plus – Minus". – 1968. – № 161, 11-16 VII.
19. Krawczenko S. Józef Łobodowski i jego punkt widzenia stosunków polsko-ukraińskich. *Rocznik Kresowy*. Warszawa, Muzeum Niepodległości. Rocznik II. 2016. nr. 2. S. 87-101.
20. Libera Paweł. Józef Łobodowski o Ukrainie i stosunkach polsko-ukraińskich w: Łobodowski Józef. Przeciw upiorom przeszłości. *Myśli o Polsce i Ukrainie*. Wydawnictwo Test, 2015.
21. Łobodowski Józef, tom 1: życie, twórczość, publicystyka, wspomnienia. *Scriptores*. nr. 35, 2009.
22. Łobodowski Józef. O cyganach i katastrofistach (dokonczenie). *Kultura*. nr. 12, 1964, s. 31-50
23. Łobodowski Józef. Przeciw upiorom przeszłości. *Myśli o Polsce i Ukrainie*. Wydawnictwo Test, 2015.
24. Łobodowski Józef. Rzecznik dialogu polsko-ukraińskiego. Pod redakcją Ludmiły Siryk i Jerzego Święcha. Lublin, Wyd-wo UMCS, 2000.
25. Łobodowski Józef. Złota Hramota. Instytut Literacki. Paryż, 1954

26. Mrozowski Waław. Cyganeria. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1963.
27. Muzeum literackie im. Józefa Czechowicza w Lublinie. URL: <http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/results?action=SearchAction&skipSearch=true&mdirids=&server%3Atype=both&tempQueryType=-3&encode=false&isExpandable=on&isRemote=off&roleId=-3&queryType=-3&dirids=1&rootid=&query=%C5%82obodowski&localQueryType=-3&remoteQueryType=-2>
28. Rozmowa z Józefem Łobodowskim, rozmawia Irena Szypowska, Poezja. 1988. nr. 6, S. 15–24.
29. Sawicka Jadwiga Hellada scytyjska. Ukraina w poezji Józefa Łobodowskiego, *Więź*. 1988. № 11–12, S. 141–154.
30. Siryk Ludmiła. Naznaczony Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego. Wydawnictwo UMCS. Lublin. 2002.
31. Śladami pisarza. Józef Łobodowski w Polsce i w Hiszpanii. Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2016.
32. Terlecki Tymon. Poezje Cezarego Baryki. Rzecz o Łobodowskim. *Tygodnik Ilustrowany*. 1937. nr. 16, S. 311–312.
33. Wiadomości Literackie, Warszawa, 1924–1939.
34. Zięba Józef. Żywot Józefa Łobodowskiego (1, 2, 3), *Relacje*. 1989, nr. 3–5.
35. Zwiłnian-Grabowski Tadeusz. Herold Ukrainy. Szkice o Józefie Łobodowskim, Szczecin, 2007.

РОЗМОВА З АДАМОМ ТОМАНКОМ

відомим польським журналістом і племінником письменника, записана авторкою спільно із головним редактором газети “Волинський монітор” Валентином Ваколюком під час одного з останніх візитів А. Томанка до Луцька 2015 року.

Пане Адаме, яким залишився Юзеф Лободовський у вашій пам'яті та у спогадах вашої родини?

Треба сказати, що мої стосунки із дядьком, адже це був рідний брат моєї матері, були віддалені, бо він виїхав з Любліна в 1939 році, коли мені було не повних 11 років. Дитиною пам'ятаю його може десь від 5 років. Крім того, він не перебував увесь час у Любліні. Але те, що людина запам'ятала з дитинства, залишається у свідомості назавжди.

У моїй пам'яті Лободовський залишився запальним, цікавим, літератором у повному значенні цього слова. З польотом. Мав буйний характер, був стихійним.

Пам'ятаю, як він заклався з колегами, що опівночі піде на цвинтар у Любліні на вулиці Липовій. Ну хто ходить вночі на цвинтар? Люди взагалі боялися духів, може, старші покоління менше бояться духів, а більше живих людей, бандитів, злодіїв? А він заклався, що пройде пів цвинтаря на Липовій, на доказ того, що там був, принесе залишений колегами якийсь предмет. І слова дотримав. Вони самі, певно,

хотіли повтікати з-під брами цвинтаря, а Лободовський пройшов, не боявся.

Мав цікавий характер, прагнув завжди пізнати щось нове.

Або, наприклад, бокс. Кінотеатр (якого вже давно немає в Любліні) у центрі міста в 30-ті роки, в одну із неділь призначено бій, в газеті великими літерами надруковано “Лободовський б’ється з професійним боксером ХУ”, не пам’ятаю, звісно ж, його імені. Це свідчить про його рівень. Звичайна людина не піде битися з професійним боксером, бо від початку розуміє, що програє. А Лободовський: “Так, буду битися!”.

Публіка отримала величезне задоволення, кінотеатр добре заробив, бо усі квитки були розпродані, боксер, мабуть, також добре заробив, а Лободовському не йшлося про гроші. Йому хотілося чогось нового і незвичайного, щоб щось дивовижне відбулося у його місті. Ну й відбулося, звичайно, програв бій і зі зламаним носом залишив кінотеатр. Професійний боксер мусив виграти у дилетанта літератора.

Пізніше мене запитували, чому твій дядько має такий згорблений ніс? Так, має! Бо був зламаний боксером у бою, зрісся непропорційно і до кінця життя мав такий трохи згорблений ніс. Це свідчить про його політ, ну і про його буйний характер, відвагу.

Дитиною запам’ятав його не тільки за такими екстравагантними подіями.

Він також дуже любив і дбав про свою матір Стефанію Лободовську, мою бабцю. Це була дуже шляхетна жінка, домувальниця. Ніколи б, за її словами,

не покинула свій край. Для Лободовського вона була святою людиною, дуже любив матір, як і всю свою родину. Я тільки потім зрозумів, як це було для нього важливо. Як він цінував свою матір. Батька вже тоді не було в живих, тому все своє почуття спрямував на матір. Батько на Кавказі в Єйську помер з голоду.

А що ви пам'ятаєте про його батька і свого діда Владислава Лободовського?

Добре пам'ятаю, що мій дід Владислав Лободовський, батько Юзефа, був офіцером царської армії. Як був ще малим, то дражнили мене однолітки, називаючи росіянином, бо дід служив у царській армії. А я відповідав: "А де мав бути? А мій батько був в австрійській армії. А хтось іще був у німецькій армії. 123 роки Польщі не було на мапі Європи, була поділена між Німеччиною, Австрією і царською Росією. Тому потім, як розпочалася Перша світова війна, то доходило до трагедії, бо поляк з австрійської армії стріляв у поляка з російської армії, так само поляк із німецької армії. Це була національна трагедія. В родині розповідали про ці події.

Офіцер царської армії звик до доброї їжі. Для нього 5 яєць на сніданок — це було ніщо. А потім, як прийшли більшовики, то й одного яйця не було. Що їли? Мали трохи золота. То, наприклад, за обручку виміняли kota. Kota вбили і з'їли. На другу обручку чи перстень виміняли собаку. Собаку випатрали і з'їли. Таким чином виживали. А старий Лободовський, Владислав, мій дід, не вижив. Він звик

до багатої їжі, розкішної. Тому голод не пережив. Поховали його в центрі Єйська на цвинтарі, який незабаром більшовики перетворили на міський парк. Невідомо, що з могилою. Тоді навіть трун не робили, а здебільшого клали небіжчиків до могил без труни.

Чи був ваш дід у російській в'язниці? У більшовицькій?

Напевно був, бо, як царський офіцер, не міг цього уникнути. Однак у сім'ї розповідали, що знайшовся якийсь молодий більшовик, який раніше служив у царській армії і пам'ятав свого командира Владислава Лободовського. І вступився за нього: "Це порядна людина! Не робіть йому кривди!" Тому молодому більшовикові Владислав Лободовський багато в чому завдячував. Можливо, тому й вийшов із в'язниці, що той йому допоміг.

Чи пам'ятаєте ви про перебування Ю. Лободовського у війську?

Дитиною пам'ятаю, як вдома було велике збентеження, коли Лободовський служив у війську в Рівному. Тоді це була Польща. Там закохалася в нього, спочатку в його вірші, а потім у нього, молода поетка єврейського походження Гінчанка. Вона за всяку ціну, ну за всяку ціну хотіла заміж за Лободовського. А він так трохи вагався. Тоді, як повернувся до Любліна, то розповідав про це. Якось та Гінчанка приїхала сюди

до Любліна, щоб побачитися з Лободовським, щоб схилити його до одруження. Але в нашій сім'ї почалася велика метушня, сказано: “Як-то? Щоб у нашій сім'ї була єврейка? (Це були трохи націоналістичні погляди). Неможливе! Ніякої єврейки!” І швидко її відправили. А щоб його відвернути від Гінчанки, то спрямували увагу на панну Ядвігу Курилло. Дуже пристойна, вродлива і дуже мудра жінка, полоністка, дуже цінована полоністка, і дуже швидко внаслідок пресингу родини, передусім моєї матері, дійшло до шлюбу в 1938 році.

Після одруження вони поїхали до Варшави, оселилися там на вулиці Литовській. Лободовський отримав роботу як літературний критик на польському радіо і добре заробляв. У його функції входило прослуховування літературних програм польського радіо і їх рецензування — які були плюси і мінуси.

Пам'ятаю також, як у 30-ті роки відбувалося присудження загальнопольської літературної нагороди молодим письменникам. Це була дуже престижна нагорода. Такий своєрідний польський Нобель для молодих. У фінал вийшли літератор із Вільна Чеслав Мілош, а з Любліна — Юзеф Лободовський. І нагороду отримав Ю. Лободовський, виграв у майбутнього нобеліста. Можливо, якби Лободовський довше жив, то він би отримав Нобелівську премію, а не Мілош, бо він більше заслуговував на неї у польській літературі, ніж Мілош. Мілош був більш нейтральним.

Що відомо було родині про його долю під час війни та життя на еміграції?

Лободовський був призваний до війська 1939 року, напередодні Другої світової війни. Пішов на фронт, відступав разом із військом і був інтернований на території Угорщини. Поляки мусили відступати на схід, а як отримали удар в спину від советів, то відходили на південь — в Угорщину і Румунію. Звідти Лободовський дістався до Франції, а потім до Іспанії. Коли переходив французько-іспанський кордон, то був затриманий іспанськими прикордонниками і потрапив до іспанської в'язниці. Це була страшна камера — скала, по якій текла вода. Там захворів на туберкульоз кісток. І був би помер, але іспанські лікарі його врятували, бо забрали до себе. Він не мав зовсім грошей на ліки, і вони вилікували його, точніше, залікували. Тоді він дописав собі 10 років і завдяки цьому вийшов із в'язниці. Коли Лободовський приїхав до Мадрида, то потрапив під опіку пана Тилька, поляка, який керував спортивною редакцією на радіо Мадрид. Лободовський заімпував йому своїми знаннями, своєю ерудицією, знаннями мов і він прийняв поета до себе додому.

Я був там уже після смерті дядька, у тім помешканні Тилька. Там на кожній стіні по два портрети Лободовського висять. Так любив і шанував письменника. То була винятково добра людина. Такої другої людини не зустрів і вже ніколи не зустріну.

В Іспанії Лободовський завжди писав у кав'ярні на вулиці Лопес 50. Мав свій столик у кав'ярні одного з поляків, який завжди зранку ставив йому на стіл червоне вино. Лободовський цілий день писав за тим столом, попиваючи червоне вино. Поет жив дуже

бідно. Там у кав'ярні завжди залишалося його робоче місце. На жаль, той поляк — власник кав'ярні, також вже помер.

Як ставилась до Ю. Лободовського та його родини радянська влада Польщі?

Після війни я працював на польському радіо від квітня 1949 року. Постійно мав проблеми, бо приходили до мене люди зі служби безпеки, і завжди ставили одне й теж саме запитання, чи я не маю контактів із Лободовським. Колежанка, яка працювала на пошті, розповідала, що мій телефон постійно прослуховувався. Постійно стежили, чи я не маю контактів із дядьком, і зверталися: Ми до пана особисто нічого не маємо, але Лободовський в Мадриді критикує наш край, нашу вітчизну. Як із цим погодитися?”

Тоді я відповідав: “Панове! Мені було 10 років, як він пішов на війну. Що я можу сказати? Нічого. Лише можу вам бажати, щоб ви знали хоч би половину тих мов, які знав Лободовський. А Лободовський володів 11-ма мовами. Перфект. Найбільш улюбленою його мовою після рідної польської була саме українська. А потім, коли був на заході — іспанська. Він вивчав мову упродовж одного року. Був вродженим поліглотом”.

Вони усміхалися на ці мої слова і йшли. А за три місяці знову приходили з тим самим.

Ніколи не забуду, як перед війною моя мати, Лободовський і я, ми утрюх пішли на курси вивчення мови есперанто. Обіцяли нам, що за три місяці можна вивчити, а есперанто опанує весь світ. Ідея

була цікава, для чого вчити десять мов, якщо можна вивчити рідну мову й есперанто. Я був на з'їзді есперантистів у Болгарії в Софії і дивувався, як чудово розумілися японка з болгариним по-есперантськи, кожен мав свій акцент, але чудово розуміли одне одного. Пішли ми утрьох на ті курси есперанто — то після трьох місяців я добре читав, мав затиість до читання, мама і не читала, і не розуміла, а Лободовський вже взявся за переклади польської літератури на есперанто. Така була різниця, і як хтось поліглот — то від народження. Лободовський за три місяці вивчив есперанто досконало, а іноземну мову вивчав за рік. Я знаю німецьку мову досить добре. Але вивчав її 50 років. Така відмінність між поліглотиами.

Чи вдалося побачити дядька живим?

На жаль, ні! Коли мені дозволили поїхати до Іспанії, то дядька вже не було в живих. Помер у 1988 році, маючи 79 років, під час лекції про Ю. Словацького. Він мав таку феноменальну пам'ять, що навіть лекції читав без жодних нотаток і книжок. Цілі строфи і сторінки творів Словацького читав із пам'яті. Як потім розповідали, то була чудова лекція. Несподівано йому стало зле, осунувся, забрали його до шпиталю і звідти він вже не повернувся.

А як він повертався до Польщі? То почесні!

Лободовський багато писав про свою смерть. Один із його популярних віршів називається "Na własną

śmierć”. І починається він словами: “Na obcej ziemi boję się umierać... Ze spokojem spotkam śmierć ojczy-
stą... ”. Тобто ще за життя він написав, що не хоче померати в Іспанії, але хоче померти в Польщі, бо то смерть батьківська. Завжди казав, що хоче лежати в гробі своєї матері на вулиці Липовій.

Як вдалося привезти прах Лободовського до Польщі?

Лободовський казав, що хоче бути кремованим, щоб порох його поховати в скриньці. Це спростило справу, бо перевезти небіжчика у труні дуже дорого. Хто би мав за це заплатити? Родина таких коштів не мала взагалі. Постало питання, як ту скриньку з прахом привезти до Польщі, щоб виконати волю письменника. До Іспанії дуже мало їздили поляки. Але Лободовський часто їздив до Лондону в редакцію часопису “Wiadomości”. Мав там багато знайомих. Директору Бібліотеки Люблінського католицького університету Пацьорковському, коли він був у Лондоні, запропонували, що з Іспанії до Лондону урну з прахом Лободовського привезуть. А він має її перевезти якимось до Варшави і Любліна. Пацьорковський погодився. Але перевезти урну з Мадриду до Лондону — то жодної проблеми. Але проблема — перевезти з Лондону до Варшави, бо це так само, як і везти небіжчика в труні, дуже дорого. І як це зробити? Якщо Пацьорковський признається на кордоні в Лондоні, що він везе небіжчика, то заберуть і накажуть платити тисячі фунтів. Загорнули урну з прахом

у велике простирадло і у велику валізу вклали. Пацьорковський пройшов з тією валізою без жодного контролю. Прилетів до Варшави. В аеропорту була перевірка і митники запитують його: “А що там пан везе?”. “Тут маю підтвердження кремації польського поета Лободовського” — відповів. Їх це не цікавило. Цікавила маріхуана, цигарки і щось подібне. Небіжчик в урні. Це їм було нецікаво. Так і привіз до Любліна, віддав тодішньому ректорові Люблінського католицького університету, який добре знав поезію Лободовського і ставився до нього з великою повагою. І той самий КУЛ, який колись викинув Лободовського з лав своїх студентів, організував йому урочисте поховання. Радянських служб безпеки вже тоді не було.

Наприкінці 80-х років працівники спецслужб вже навіть і не знали, хто такий Лободовський. Може навіть не чули про нього взагалі. Він був заборонений у Польщі від 40-х років як антикомуніст, який виступав у Мадриді проти Радянського Союзу і Польської народної республіки. В музеї Ю. Чеховича в Любліні був куточок Лободовського. Прийшли службісти і наказали його ліквідувати. І тому молоде покоління взагалі не знало нічого про Лободовського. Ніколи не чуло. Пізніше я зробив вуличне опитування: чи знаєте щось про Юзефа Лободовського? Ні. З десяти опитаних міг лише хтось один сказати, що то був люблінський поет. Але з тих людей, які тоді жили в Любліні, ніхто про Лободовського нічого не чув. Так само і тодішні керівники Польщі нічого про нього не знали.

Зараз би Ю. Лободовський був дуже задоволений, що українці і поляки розмовляють між собою, ведуть діалог. Про це мріяв і це найважливіше. Був останнім романтиком, чесним і сумлінним. Безкомпромісний самотній вовк, так називали його в Іспанії, бо Lobo з іспанської значить вовк. Завжди мав власні аргументи, боровся за право і правду. Дуже любив українську мову.

*ПОЕЗІЇ ЮЗЕФА
ЛОБODOVСЬКОГО*

3BIPKA "SŁOŃCE PRZEZ SZPARY" (1929)

Idziesz przez miejskie ogrody pod kloszem błękitnej
pogody,
znajomym oddajesz ukłony, uśmiechy mężczyznom
młodym...
(a w serce skrzydłem dalekim uderza coś przenikliwie
i pod twą stopą trzeszczy wilgotne, leśne igliwie).

Usiadłaś za łoży barierą w ogromnym ciemnym
teatrze,
słuchasz słów niedalekich, na bliskie postacie patrzysz,
jak pada zatruty Hamlet, szlachetny się męczy
Akosta...
(a twoje nagie ramiona wicher ostępów chłosta).

Na miękkiej, ciepłej kanapie, jak na samotnej estradzie,
z obcą, dziwaczną książką w leniwej ręce
się kładziesz...
(a przez pokraczne literki, przez niepotrzebną kartę
ognisko wilgotnej jaskini świeci w źrenice otwarte).

Dzisiaj niedbale przegięta przez biały leżak —
Jutro gorącą piersią oparta na fraku tancerza;
(...a w ustach smak leśnych jagód i czyjaś ręka kosmata,
co w mchy wysokie zaciąga i władnie kibić oplata...)

Piłsudski (1931)

Oto są ręce — młoty w zecerni jak w kuźni,
krew się lepi, nie farba na czarnych literach —
towarzyszu Piłsudski, w trzydzieści lat później
Julian Blachowski zabije Gastona Koehlera.

Wiem: Litwa dzieciństwa jest wonią mirry i narodu,
ojczyzna kwitnie w pałacu białego cieniach,
ale gdzie podziać się z sercem, gdy czarny wstanie
Żyrardów
i barykadą kamienną runie na progu sumienia.

Pomorze wbite włócznią w spienione ciało Bałtyku,
Śląsk buchający ogniem, Borysław naftą chlusta —
łatwo uskrzydlić się dumą, piersi nadrywać
od krzyków
i czyjeś święte imię po stokroć ślinić na ustach.

Łatwo sczerwienić skronie od tętniącego żaru,
gdy miastem marsz uderzy w ułańskie proporce,
a ciężiej przebić się młodym przez słowa: Polska
i Naród —
i głowy na barach osadzić jak kosy sztorcem
Sznurki krzaczastych brwi niech szarym zwiążą
się lontem,
iskrą ze źrenic do dynamitu mózgu:
trzydzieści lat temu jak teraz groził artykuł sto piąty,
serce człowieka szło na spotkanie liktorskim różgom.

Za Belwederu oknami wichur nie ucichł,
spadek duchów umarłych siwą głowę obarcza —
towarzyszu Piłsudski,
w przeddzień polskiej rewolucji
krwią wasze imię wypisujemy na tarczach.

Do starego towarzysza (1935)

Łudziliśmy się długo. Zagmatwanym śladem
wiódł rozkaz gniewu skłóconą gromadę —
krwawiliśmy bez celu w daremnych odsieczach.
Wiatr postrącał na ziemię krople ciężkich godzin,
Słyszymy — w noc burzliwą powoli odchodzi
krok tych, którzy unieśli swe głowy spod miecza. —

Lgną do szyb zwiędłe liście, złej nocy posłowie,
jeszcze na stole szklanka, anim jej nie dopił;
mgła w źrenicach — i chyba już dziś wypowiem
myśli, z których się każda przy brzegu utopi.

Tylko ty pode mną groźnym cieniem trwasz —
jak mam cię dzisiaj nazwać, stary towarzyszu! —
żyliśmy dniem wróżonym, a dzień ów nie przyszedł,
stopom ziemia uciekła, przed mrokiem na twarz
padły forpoczty jutra. Teraz ostry profil
twój świeci, martwo leżą spracowane ręce —
umilkliśmy. Zostały te zatrute strofy
i świat nie ywalczony. I śmierć. I nic więcej.

Wiosna zdradzona (1938)

Henrikowi Józewskiemu

Pokrywa się mgłą, gasną oczy niedawnym latom,
to, co wczoraj do życia się rwało,
dziś uwiędły pokrywa liść.

Noc żałobna nad nami,
zarzuciła nas ciemnym brokatem,
i nie wiemy, opadnięci przez żalność,
gdzie i dokąd po bezdrożach iść.

Na dalekiej podolskiej stacji
pocałunek Marszałka z Hetmanem
na spotkanie zwycięstwom nieskorym
na słońcu zakwitł i zwiadł...

Siedemnaście razy od tej pory
rozwinęły się kiście akacji
i daremnie myśli zbłąkane
przyzywają utracony ład.

Niskie chmury nad głowami płyną,
czarne cienie myślą drogę i straszą,
jak zaklęty czarodziejski flet —
i z a n a s z ą w o l n o ś ć i w a s z ą
maszerują znów bataliony,
wyglądając spod bojowych hełmów
zagubionych historycznych met.

Maj uroczny czeremchami chlustał,
rozrzucając je po jarugach i bałkach.
Jasne oczy młodego żołnierza
rozkaz wodza czarował i wiódł...

Ukraińskich wiatrów gorzałką
przepalały się spragnione usta
i waliły zbrojne szwadrony
na Taraszcę, na Kijów, na wschód.

I od nocnych wojennych alarmów
i od szabli ułańskiej zamachu
i od gwiazd i od łun...

Nie na darmo
za krtań chwycił niespodziany spazm,
kiedy księżyc ogromny, czerwony
prosto w ślepią się zajrzał, o Lachu,
i przypomniał się myślom zbudzonym
twoich ojców zapomniany czas.

Było słońce i bzy rozkwieczone rozrzutnie po sadach,
koła armat grzęzły
w czarnoziemie,
kołowały niebiosą jak młyn –
aż wybuchły gorącą czerwienią
czarnych stacji napęczniałe węzły,
wyciągnęły się z powrotem na zachód
sine żyły wyprzedzonych szyn.

I pokryły się mgłą, zgasły oczy niedawnym latom,
to, co wówczas krwią się płaciło,
jutro zimny pieczętował wosk;
noc nawisła nad światem,
popłatała drogi zawile,
w słabe serca się wkradła
z naręczami smutków i trosk.

A na mrocznej, podolskiej stacji
cień Marszałka i cień Hetmana
raz do roku zjawiają się razem na czele rot...
Drży powietrze przesycone wonią
młodych zbóż i rozkwitłych akacji
i po sinych okolnych kurhanach
urywany przetacza się grzmot.

I umiera wiosna zdradzona,
zagubiona w klótniach i przetargach,
i konając, przystaje w strzemionach,
szuka wzrokiem zagubionych met...
Ale niebem ciemne chmury płyną,
cichnie w mroku rozżalona warga,
tylko wicher gra nad Ukrainą,
jak zakłęty czarodziejski flet.

"Z DYMEM POŻARÓW" (HIŁA 1941)

Widzenie

Fale, fale, kołysanka rzewnych trzcin,
srebrno-sine poleskie Genezareth.
Najmilejszy w kolebeczce usnął Syn,
księżyc wzeszedł nad wezglowiem złotym korowajem;
szepcze słowa i zaklęcia bardzo stare
Przenajświętsza Panienska Poczajowska...

—...Uśnij, synku, uśnij snem spokojnym,
niech ci się wydaję,
że nie zaznasz, czym smutek i troska...

A ja w łąkach zabłąkałem się po pas,
dym do oczu napęłzył, siwy dym pastuszy.
Szły nad lasem konstelacje jasnych gwiazd,
drżały ogniem błękitnym na sosnach i świerkach,
gdym wyrzała na polanę śniadolica pasterka,
aż zdumiony ukłękł przed nią jelen.
I zagrały w poleskiej głuszy
fety ptaków i drzew wiolonczele.

Miała rękaw u koszuli, wszywany suto,
bujne wstęgi, upięte u wianka.
A naprzeciw tym drzewom, i blaskom, i nutom,
cała w kwiatach,
pachnących coraz słodziej i goręcej,
wyszła druga Pani, smukła, jak szlachcianka,
i spotkały się i wzięły za ręce.

...Ach, tak nieraz, nim krwawa zaświęciła nam gwiazda,
zanim smutek zagościł w naszej pieśni rytmach,
na huczących weselach, na tryznach i zajazdach
spotykały się
Ukraina i Litwa.

Poskarżyła się pierwsza boleśnie :
"Dziki jeździec z srebrnych wotów i relikwii mnie odarł,
gorzkim dymem pożaru wiatr nawiedził mnie we śnie...
Smągolica moja uroda
szybko zwiędnie na tych wichrach i pożarach...
Rzeki krwią wypełnione, jak nalana czara,
obrodziły sady popiołem,
głodny płacz pacholeta nasycy

i miedze porane w kolczastych okopach...
Ach, spotkała mnie dzisiaj samotna wilczyca
i, żałując, położyła się
przy stopach...”

Tak szeptała smutnej siostrze i leśnemu światu,
łzy gwiazdami srebrnymi toczyły się po twarzy
i spadały w senne usta kwiatów,
jak do wonnych, nocnych trybularzy.

“Ty mi nie mów, biedna siostrzo Poczajowska,
jakie troski i jaki żal masz...
Wędrowałam po zatrutych miastach i wioskach,
trupów matek i dzieci nie mogłam się doliczyć;
lasy stoją w modlitwach i psalmach,
więcej teraz na świecie goryczy,
niżli wody w zielonym Horyniu,
więcej smutków, niż obłoków nad Słuczem...”

Całą we krwi i ranach znojny wicher mnie przyniósł,
ani wiem ja, gdzie krew tę opłuczę...

Czarne duchy na mym ludzie mszczą się,
w dusznej siarce archanielski Krzemieniec,
pękło serce bolesne u stóp mych na Rossie,
zgłuchło w mroku i bólu oniemiałe Wilno.
Teraz biedzę się bezradna, jak przez ciernie i cienie
wskazać drogę oczom nieomylną.”

I odeszły zapłakane w las:
Ostrobramska szlachcianka i pasterka.

Szły za nimi konstelacje wiernych gwiazd
i kołysał się na wysokich świerkach
późny księżyc, zachmurzony i blady.

Fale, fale, kołysanka rzewnych trzcin,
słodkie słowa poleskiej ballady.
Najmilejszy w kolebeczce drzemie Syn,
aniołowie,
jak ważki, przylatują na wietrze
złocić słowa najwdzięczniejszym modlitwom.

Uśnij, Synku, uśnij, Matka czuwa nad wezglowiem,
a gdy oczy znów przetrzesz,
wstanie świt
nad Ukrainą i Litwą.

Żonie

W dolinę rzeki cień od winnic padł,
w górze napięta cienka struna płacze,
to głośno skarżą się w jesienny, mglisty świat
wędrownie stada dzikich kaczek.

Wysoka trawa płacze się u nóg,
dalekie światło gdzieś w topolach błyska,
jakbym się znowu wolno włókł
przez nadbużańskie torfowiska.

Lecz tutaj zmierzch jak fiołków pełny dzban,
a mrok na skronie ciężki kir zarzuca —

wiem, słyszę: w ciszy czterech ścian
męczą się chore twoje płuca.

W dolinie głębszy cień od winnic padł,
o, jakaż noc węgierska gwiezdna, jaka sina!
I mocniej, ostrzej czuję w nozdrzach gorzki czad
dopalających się ruin Lublina.

A tam, gdzie gęstwy szept, kasztanów mrok,
gdzieśmy chodzili słuchać świstu ptaka,
jesienne, polskie liście depce obcy krok,
znieawidzony chód żołdaka.

Ta noc... ten wiew... nieogarniony świat...
idę — a w płucach wiatru coraz więcej —
i wiem, że zatrzymuje mnie nie wiatr,
lecz twe bezbronne, słabe ręce.

Wędrowne ptactwo leci znów na żer,
ale tęsknoty klangor ich nie odjął,
gdy szelest twoich kroków, włosów twoich szmer
staje się pieśnią i melodią.

W dolinach cień, znów wiatr na usta spadł,
świecą mi gwiazdy drżące i tułacze,
i głośno skarżą się, i płaczą w mglisty świat
odlatujące stada kaczek.

O, topole lubelskie, nurzające wierzchołki w mgłach,
jakże się waszym szumem miasto niosło na
warszawską
szosę!

Wydawało się: jeszcze krok,
a sam się uniosę, poniosę,
zamienię w gęstwę,

w szumiący zielony popłoch i strach.
O, miła, jeszcze powrócę, umarły lub żywy, do tych
drzew,
minę ogród, przejdę ulicę, na lewo skręcę –
a tam już dwa skoki po schodach
i poczuję na oczach twe ręce,
wargi pobledną i do serca spłynie wszystka krew.
Każde słowo grozi eksplozją, każda myśl wybucha jak
mina,
nienawiść truje i pali,
przywiduje się zgon coraz częściej,
lecz spotkamy się, choćby w śmierci,
i znów ulicami Lublina
odejdziemy w miłość i szczęście.

“ZŁOTA HRAMOTA” (1954)

Pochwała Ukrainy

(fragment)

I

Tobie śpiewam, o Ukraino, ciebie pochwalam
w pieśniach, co szumią uroczenie, morskim podobne
falom,
nutą stęsknioną, dźwięcznym słowem, wezbrany
rytmem.

Jak skrzydła, co trzepocą w nieustającą modlitwę,
oddechy twoich wiatrów smagłe i wonne;
gdy grzmoty huczą nad tobą, to grzmoty tyśiąckonne;
jarzysz się w srebrze gwiazd, jak bizantyński obraz,
gorączką spalasz wargi i miłość twoja niedobra

uwodzi synów człowieczych w niepokój burzy
i w wichry.
Głosy, co wiały nad tobą, jeszcze nam w sercach
nie ścichły,
sprzeciw i bunt naporkawszy, walką zwycięską
się wzmogły.
Oto na usta się kładzie pyszny twej mowy złotogłów,
płyną pieśni dźwięczniejsze, niż miedź horacjańska,
opadające rytmiczniej, niż fałdy kute w marmurze,
rozzucasz się cała w tych dźwiękach, chłopska i pańska,
i nie wiesz, stojąc olśniona, czy to słowiki, czy róże.

Ciebie, miodna i mleczna, buraczana i pszenna,
ciebie pochwalam, Ukraino, w męce odwiecznej
codzienna,
sama sierota płacząca, dla własnych dzieci macosza,
żołnierka pchana kolbami w dziedzińcu obcych koszar,
tobie poświęcam, od lat wsłuchany w bolesny lament,
ten niespokojny i rytmem krwi wykołyszany heksametr.

Potomek smagłych twych synów, co na szlacheckie
Mazowsze
przynieśli oddech stepu i w piachy, ileż jałowsze
od czarnoziemiu bujnego, krwią się wsączyli i kośćmi,
oto się zrywam na głos nieuciszonej miłości,
oto powracam pieśnią, trwożny, jak drżący niemowa:
Ojczyzna moja najpierwsza,
ojczyzna powrotna, bądź zdrowa!...

Ojciec mój, gdy go wichur przeznaczenia zaniósł,
w czarnej kozackiej ziemi, na znojnym Kubaniu

spoczął, dług emigrancki splacając swym prochem.
Tak ja dziś wracam pieśnią ku siwym porohom,
w sęki trumien zbutwiałych strwożony uderzam,
jak gdybym pragnął tęczą nowego przymierza
połączyć dwie ojczyzny, sam na pół rozdarty.
Ale ty, Ukraino, ma serdeczne karty,
co chciały być odezwą i uniwersałem,
a ulatują z wiatrem, jak gołębie białe,
jeszcze kiedyś w szczęśliwszych dniach przyszłości
twojej
odczytasz, jak się czyta modlitwę przed bojem,
i uznasz za swojego, czy później czy wcześniej,
poetę, co był Lachem, a sławił cię w pieśni.

Pieśń o głodzie

(fragment)

IV

Niebo powleka szklisty lśniący mróz,
wybiega przestrzeń przeciw ciągnącym obozom.
W pierś po rękojeść wrósł
wicher z nad jezior i borów,
znużonych koni źrenicom podstępnie grożą
pierwsze zwiastuny wieczoru.
Gasną nadrzecznej zieleni wybuchy,
zdeptana, zdyszana trawa
goni śladami, do kopyt się klei –
jarzma, skrzypiące łuki w sajdakach, kozuchy;
mgła z mokrych wiklin brzuchem po ziemi się czołga,
mgła, jak kurzawa,
u pęcın, wozów, kolein – szeroka zwichrzona Wołga.

Na horyzoncie raz po raz
błyskają skrzydła płomiennym ptakom,
w śmierci gasnących gwiazd
ciemny objawia się zakon;
jastrzębiem
mocny wiatr koniom zaplątał się w grzywy,
słysząc miażdżący krok —
kryjąc mosiężne czoło w wieńcu jarzębin,
idzie spełniel straszliwy.

Sine pola pragnienia nie gaszą
chłodnemi stągwiemi wód —
węsząc za łąk naddunajską paszą,
stada głowami chwieją,
czerwoną luną głód nad konającą Wandeją.

Ciągną oznaki gniewu,
na Notre Dame de Paris dzwonią anioły popłochu,
kurzawą okryty pochód,
w prostych kulbakach naprzód podane ciała,
łamią się skrzydła struchlałym mewom
na ostrych, biskajskich scherach. —

W głuchym skurczu serc na straconych walach
dzisiaj umierać.

Koń Atamana Łobody

Nie wiem, jak zwał się ów dziedzic, któremuś
poderznął gardło —
i, podpaliwszy dworzyszcze,

na koniu umknąłeś w step —
jak wtedy tobie, serce mi nagle zamarło
i wicher w uszach świszczące
i koński majaczy łeb.

Srebrem płynne topole przy drodze stanęły dęba,
czepiały się włosów rozwianych pijawki skier —
i noc, jak tatar budziacki
z kindząłem księżycą w zębach,
błyskając białkami oczu
szła — ciemnosina — na żer.

Tam na zachodzie na polach
prowadzą drewniane radła —
— chleba powszedniego daj nam —
kościóły pną się do gwiazd;
zbiegowi czumacka wola,
niewydeptana Ukraina
i wicher — brat pierworodny,
i burzan, szumiący po pas.

Chwała-ż ci, atamanie,
i twoim żyłastym rękóm.
— Słysz mnie:
z daleka wołam —
twego dziedzictwa wnuk...
Świat nie pościelił nam miękko,
lecz mu nie biliśmy czołem,
każdy wśród druhów drużyny
sobie był dziedzic i Bóg.

A w stepie gorycz gorzałki po głowie nosi się szumniej,
z rumakiem-przyjacielem rozmawiasz sam na sam
eh, nie sądzono-ż ci spocząć
z piaskiem na oczach w trumnie,
zawisł twój łeb atamański
u carogrodzkich bram.

Usiadł stepowy sęp na ścierwie.
Teraz, żarłoczny ptaku, ciało kozackie włócz! –
Wyrwał się koń ze zgiełku,
skoczył w zachodu czerwień,
zostało rzenie bolesne i grzywy rozwianej krucz.

Tego konia widziałem już raz,
jak tańczył, wędzidła gryząc,
gdy kaukaskie sotnie
cwałowały jego władcym śladem –
w eksplozjach czerwonych gwiazd
chwiał się spłoszony horyzont –
było groźniej niż dziś
i samotniej
porwanemu przez czarną gromadę.

Ten koń znowu tańczy przede mną
i w siodło czerkaskie zaprasza,
na czaprak, z którego mój dziad
dumną głowę w niebo wybuchał –
i wrywa się,
rząc, że ta ciemność
jest nie moja, nie twoja, nie nasza,
jak nie nasz jest gnijący świat

niewolników ciała i ducha.

To szczęście, życie i los, —
— serce w przestrzeni pustej...
A gdy rumak chrapiący ustanie
i śmierć mnie wybije ze strzemion,
w obliczu nieśmiertelnych gwiazd
stygnącymi spełnimy usta
pełną czarę zwycięstw i trosk
na twoją cześć, krwawa ziemi!

Na śmierć powieszonych ukraińców

I

W nieprzemierzonych brzegach miota się Dniepr
szeroki,
porywa ciężkie głązy, srebrzystą pianę przedzie,
z powiewem wiatru płyną labędzie,
na dnie błękitnych jezior drzemią obłoki;
nocami chór rusalek dziewczyny śpiące woła,
duchy pobitych Tatarów pędzą przez rżyska.
Znów dzień. Stąpają ludzie, skrzypią w zaprzęgu koła,
gdzieś za wiśniowym gajem tłuką się dzwony...
Leżysz w wysokiej trawie, czekasz, aż z bliska
wybuchnie księżyc czerwony.

Ramiona zarzuć pod głowę i w gwiazdy patrz.
Od mgłami okrytej rzeki odgłosy słabe —
Leżysz w póljawie, w pólśnie. Rankiem dorodna klacz
rozdyma różowe chrapy, szyję labędziem zgina...
Z miejsca wypuszczasz ją w cwał,

i z wichrem jasnych szabel
za tobą wierna drużyna.

Chodzą rozłogiem polnym poważne dropie,
u wzgórza koniom spod nóg wybiega suseł.
Wacjlarzem szare byliny na porzuconym okopie,
gdzie krew minionych pokoleń zlepiła zwały grud;
w kotlinie siwe woły, zrównuje codzienny trud
dalekie krzywdy, zemstę w niepamięć cofa;
i tylko serce drży, i nie chce z lat przymusem
zgodzić się gniewna strofa.

Jakaż posępna noc! Jak wolno płynie czas,
skrzydła złamane na wichrze bezsilnie wlokąc.
Uderza w ślepe szyby kłamliwy blask,
i dłoń zaciskam drżącą i głowę na stole kładę...
Przez blade rozlewy mgieł, ku niecofnionym wyrokom
przepływa pochód widziadeł.

Wozy ładowne bronią grzęzną w roztopach,
wierzchowców długie grzywy faluje łagodny rytm.
Dzwonią strzemiona o szable, podkuta stopa
krzesze błękitne iskry, kwiaty na szarych bluzach...
W ciemnych obłokach zwid:
– natchnienie idących wieków,
triumfująca Meduza.

W izbach chrapiący zaduch, potem oblane czoła,
burza o ściany ciska ciałkami zabitych mew –
księżyc zagłęda w szyby, na rozłóg woła,
sny malowane srebrem rai dziewczynom –

szumne topole jęczą, orlęce skwiry i gniew
nad śpiącą, nad Ukrainą.

Jadą młodzieńcy na śmierć hańbiącą z uporem,
dziewczyna bujne warkocze targa u strzemion;
mdleją znużone ręce, oczy patrzeniem chore,
głina cmentarne drzewa w gorącą krew bogaci...
Ciężko umierać przedwcześnie rozmiłowanym,
o ziemi,
w twojej doczesnej postaci!

W uroczną złą godzinę do okna puka wisielec,
skronią do progu przypada, przy kłamce rzezi,
na szyi sina przęga, płamy na ciele,
pot ze śmiertelnej koszuli spływa do stóp.
Północne wichry wyją w gąszczu gałęzi,
śpiewają ludzkim ciałom wyrok i karę...
Przepływa noc żałobna
i cała ziemia, jak grób,
przykryta czarnym sztandarem.

Ach, nie oderwać tych palców, co zacisnęły rękajeść,
ni oczom widziadła sławy nie odjąć.

Przesłanie

Tak nas upiory nie na próżno straszą.
Zwalił się z konia jeździec, zanim zbroi dopiął.
I naszą wolność, tak jak wolność waszą
znów zasypuje jeszcze ciepły popiół.

Nie słyshał głosu przestróg nikt — bo któżby...
Na placu stanął mówca, wkoło było pusto
i śmierć, idąca śladem ciemnej wróżby,
obydwie ręce uniosła ku ustom.

Ale naprzekór kodeksom z żelaza,
co nawisły jak chmura nad zdeptanym krajem,
warga żałobna sili się przekazać,
że pieśń umiera, lecz się nie poddaje.

Niech więc uderza w krzyk naprzeciw Fatum
i niech te gorzkie słowa, których fałsz nie zbrukał,
rzucone ponad głowy mrocznym latom,
usłyszcy serce szczęśliwszego wnuka.

A kiedy wiatr epicki zwycięskim wyprawom
śpiew upojenia wsączy w żyły,
zaświadczy przed światem, najdumniejsza sprawa,
że moje pieśni ciebie nie zdradziły.

“JARZMO KAUDYŃSKIE” (ЛОНДОН 1969)

List do matki

Późny wieczór się kładzie nad starym Lublinem,
w szelest i w cień uciekają zamglone klony.
Granatowieje niebo, dotąd błękitne i sine,
nad Tatarami opar się wznosi zielony
i zmierzch fi ołkowy otwarte bramy nasycy...
Kroki moje zgłuszone w mrocznych lubelskich ulicach,
powrotne kroki młodości raz jeszcze niechaj usłyszę!

Głowę moją szaloną niech tamten wiatr ukołysz,
w gęstwie jaśminów zaszumi,
wzburzone włosy potarga,
niech wszystkie dawne zakłęcia zbudzi na wargach
i starą furtkę zaskrzypi,
gdy klucz z niej wolna przekręcę,
by oprzeć drżące skronie o spracowane twe ręce.
Coraz ciężiej zasypiać, budzić się coraz trudniej,
bezzadna dłoń opada na głowę małego wnuka.
Ognistymi kłami w znużonych oczach południe,
po nocach budzisz się, gdy gałąź w okno zastuka,
nasłuchujesz długo – odwieczna matczyzna praca –
gdy się kroki wstrzymują przy bramie:

To może syn mój powraca...

A on nie powraca, zły, niedobry syn,

a on nie pisze nawet, jak zawsze... przedtem...

„Na próżno do przywołuję codziennych modlitw

szeptem,

daremnie go rozgrzeszam ze wszystkich win

Nie przychodzi,

zabłąkał się wśród obcych, dalekich ziem,

nie poradzą, nie dopomogą

bezsilne ręce matczyne...”

O, srebrna moja, najbielsza,

teraz dopiero wiem,

naprawdę złym byłem synem.

Noce rzucone na pastwę szalonym snom,

młodość, co była rozterką, gniewem, rebelią i pychą.

Wszystko rozwiało się w burzy,

wszystko przepalił grom,

że się jak liście umarłe po ziemi ścielą...

A tylko gorzki twój płacz zbłąkaną jaskółczychą
wciąż krąży nad pogorzela.
W tej drodze, którą idę skroś zbójceckich borów
przez świat, co mnie otacza jak bezludna pustka,
zwierzęta głodu, trwogi i pomoru,
świecąc płomieniem ślepiów, chciwie węszą w ślad,
na skrzydła rudych łun porwany wiatr
na twarz opada zakrwawioną chustką,
znużone stopy potykają się na grobach
i próżno w list do ciebie
chcą się związać słowa,
słowa
stłumione jak płacz...

"W POŁOWIE WĘDRÓWKI" (1972)

Na własną śmierć

Na obcej ziemi boję się umierać.

Bez lęku spotkam śmierć ojczystą,
śmierć na ziemi, co mych prochów nie rozgubi.
Tam się oddam szeleszczącym liściom,
zamienie się w goryczkę i łubin...
Żeby mi lubelskie, cmentarne słowiki
zanosily się co noc miłosnym krzykiem;
żebym wiedział, w ciepłą wtulony borowinę,
żem jest dla niej nie przybłęda, nie gościem,
lecz synem;
żeby mnie obcy kamień nie ziębił,
żebym każdym ścięgnem pilnie czuł,

że jak czarna próchnica, jak korzenie,
wrastam ziemię,
aż do serca, aż do głębi,
w dno odwieczne,
w pradziadowski muł.

Żeby mnie głosy dochodziły zbliska
Od wrosłego w płowy pagór majdanu.
Żeby małe dziecko litery nazwiska
zgadywało z deski, dżdżem na blich wytartej;
żeby na nadbystrzyckich rozlewiskach
kumkały żaby do białego rana;
żeby opary, wznoszące się z rozgrzanej gleby,
snuły się nad murawą mogilną
i żeby
dwoje młodych, wzięwszy się za ręce,
rozmawiało najczulej wśród grobowych płyt,
żeby na chwilę,
na jedną, nie więcej,
znów usłyszał polskiej mowy rytm.

Żeby mnie deszcz przepoił i wichur wydeptał,
żeby się stracił, zagubił w nocnych szeptach,
oszołomił listowia zwiędłym aromatem;
żeby, gdy się korzenie w moim sercu rozrosną,
młody krzew ponad głową za szumiał
i ludziom opowiedział z nadchodzącą wiosną
wszystko to,
czego ja już nie umiał.

A na obcej ziemi boję się umierać...

Похвала Україні

I

Тобі, Україно, співаю, тобі ці похвали
в піснях, що чарівно шумлять, наче хвилі, що
зарокотали
тужним голосом, словом дзвінким, розбурханим
ритмом.

Як крила, що в неустанну тріпочуть молитву, —
віддих твоїх вітрів засмаглий, пахучий;
як над тобою громи — громи тисячкінно гримучі;
жеврієш у сріблі зір, і любов твоя дика, недобра,
синів чоловічих жене у тривогу бурі і вихру.

Голоси, що гудуть над тобою, в серцях нам іще
не затихли,
бунт і опір зустрівши, кличуть схопити меча.
Ось пишно на губи лягає мови твоєї парча,
дзвінкіші від міді Горація плинуть пісні твої,
Опадають ритмічніш, ніж куті в мармурі шати,
в звуках тих розкидаєшся вся, і мужицька,
й по-панськи багата,
і не знаєш, осліплена світлом: це троянди чи солов'ї?

Тебе медомолочна, і бурякова і пшенична,
тебе хвалю, Україно, щоденна в муці одвічній,

заплакана сирото, мачухо власним дітям,
солдатко, в касарнях чужих кольбами штовхана,
бита.

Складаю тобі, що від літ так голосиш в нестямі,
цей ритмом крові моєї виколисаний гексаметр.
Нащадок твоїх синів, що смагли, із степу прийшовши,
віддих його принесли на шляхетське Мазовше,
і в вияловілі піски — не чорнозем — вступилися
кров'ю,
зриваюсь на голос твій з невтишеною любов'ю
і піснею повертаюсь, тривожний, тремкий,
як немова:

— Будь, отчизно моя найперша,
поворотна отчизно, здорова!

II

Наслухують господарі, за махоркою серед акацій:
хвилину тиша триває, аж хору озветься гук,
ще десь дівчина перебіжить, дикого степу Грація:
що тоді ти? — Мелодія, звук!

На серце упаде Мелодія, іскор викреше гнів,
зніщи розкриє ширше, збудить заклить примару,
в кузнях свячені ножі з твоїх лемешів —
чим тоді? — Кров'ю, пожаром.

Нічні мелодії стихнуть, кров охолоне в грудях,
солов'їні горляночки місяць замінить у флейти
натхненні,

на світанні зеленіша станеш, як виноградна
Бургундія,
полум'яніша від Андегавенії.
Сонце ще є – зброєков старезний, цупкий,
що чорну руду землі перековує в злото пшениці,
на темну бронзу твій вітер осмалює лица,
і горді, як в сокола, очі мають твої юнаки.

І, мов би визив степам, церковне бароко
вдаряє в небо, могутнє, наче Осанна,
просторами степів твоїх золотосиніх пливе широко
дика музика, тугою п'яна.

За що ж тебе перед світом хвалити ще далі?
Благословеннішу землю знайти понад тебе не сила
тоді, як пливуть голоси в пісень твоїх інтервалі,
мов архангельські крила.

Мов три Маги святі, Полудне, Захід і Схід
зносять вугілля і сіль, манган, залізо і цину...
Ах, може багатства ті всі якраз не дають цей світ
змінити їм в Україну!

III

На листках цих блідих, що дано їх не всім прочитати,
в здавлених цих словах, сповнених гімну й молитви,
з правом, законом своїм, живе Держава багата,
на нові готуючись битви.

Змовники там на нову все збираються раду,
духи крилаті злітають в мене на віче,
і янгол, осміяний вами, приходить, як амбасадор,
Божий посол, то ж і з гордістю, більшою вдвічі.
За те, що підніс я в хвалі те, що знало у вас лиш наругу,
і славу тих, хто в неволі, без страху визнав,
немає нікого між вами, хто мав би більшу заслугу,
щоб його назвала отчизна.

Владарі всі дочасні, що присуд їм винис час,
з серцями, які не спалило причастя духа,
ось в похвальних моїх словах,
всупереч вам і без вас
родиться Унія друга.

IV

Пірваний вихром призначення, батько колись мій
спочив
в чорній козацькій землі, серед спечених Кубанських
степів,
прахом сплативши своїм довг емігрантській країні,
Так як до сивих порогів вертаюся піснею нині,
вдаряю в струн спорохнілих суки гудзуваті,
мов би хотів я дві батьківщини об'єднати
веселкою перемир'я, хоч сам — роздертий навіл.

Але ти, Україно, листків цих сердечний біль,
листоків, що універсалом бути хотіли б,
а відлітають під вітром, мов голуби білокрилі,

колись, як щасливіші дні у твій край завітають,
прочитаєш, як в мить перед боєм молитву читають,
і сином признаєш своїм, як не нині — в прийдешніх
днях,

поета, що ляхом був, та славив тебе в піснях.

(Переклав Святослав Гординський)

Кінь отамана Лободи

Не знаю, як звався той пан, якому підрізав ти шию
і, підпаливши дворище,
в простір погнав степовий —
так, як тобі тоді,
серце у мене ние
і вихор у вухах свище
і лоб майорить кінський.

Срібноплинні тополі на диби зривались напроти,
іскор п'явки в волосся вплітались вир
і ніч, як татарин буджацький,
з кинджалом місяця в роті,
вблискуючи білками,
повзла — темно-синя — на жир.

Там на заході серед поля
дерев'яні провадять рала —
— хліба щоденного дай нам —
церкви до зір піднялись;
втікачеві чумацька воля,
невитоптана Україна

і вихор — брат перворідний,
і шумливий бур'ян, як ліс.

Хвала ж тобі, отамане,
і рукам твоїм тугожилим.
— Кличу здалека :
Слухай! —
Онук і наслідник твій...

Світ не стелив нам пухом,
та чолом ми йому не били,
з нас кожен у колі дружини
був Бог і вельможа свій.

В степу гіркість горілки в голову з шумом рине,
з другом своїм вороним розмову ведеш.
Ех, не судилось спочити
з піском на очах в домовині,
повис твій лоб отаманський
з-під царгородських веж.

Сів суп степовий на стерві.
Рознось, пажерний пташе, тіло козацьке геть. —
Вирвався кінь із стиску,
скочив у заходу червінь,
лишився лиш біль іржання і гриви розвіяний сплет.

Я вже бачив того коня,
як, танцюючи, гриз вудила,
коли сотні кавказькі за ним,
як за паном своїм, чвалали —

в зір червоних вогнях
здіймались обрії крила —
і було грізніше, як нині,
і самотніш
серед чорної їх навали.

Знову тінь його пронеслася,
знов він просить досісти сідла,
чапрака, з якого мій дід
головою у небо бухав —
і ірже
що та чорна мла
не моя, не твоя, не наша,
як не наш півзогнилий світ
невільників тіла й духа.

То щастя, доля, життя, —
— серце в пустому просторі...
а як кінь, хропучи, пристане
і смерть мені виб'є стрем'я
перед безсмертям зір похололими сповним устами
повну чашу журби і звитяг,
за тебе, кривава земле.

(Переклав Святослав Гординський)

Ніч на Волині

I

Це не шведи, не орди Батия й Тімура,
Не ногайських загонів палаюча пристрасть.
На сади, на садиби похмурі

Синій присмерк упав прямовисно,
У напруженій тихій пітьмі —
Тільки місяць, як шабельне вістря.

Велетенське каміння на межах, мов черепи білі,
Ген степами блукають вогні —
Вовчі очі, ясні та голодні;
Сизим вістрям дзвінкої лопатки,
Розпанахавши стерні уміло,
Вигортаю волинський чорнозем, неначе з безодні.
Шелестава земля осипається.
Подзвін багнетів гробовий.
Тут упреться приклад, там прицілиться
цівка тривожна.

Де ж ті руки братерські, чутні,
Що почують, як вимовлю слово,
Де ж ті руки братерські,
Що їм серце довірити можна?

З заходу вітер холодний.
Чистим зерном — зірок заграви.
Лікоть у землю масну — на приціл.
Хто ж почує мій крик однині?
Тільки ніч,
Парка й шелестава,
Пропливає повільно над світом,
Виднокруг приваливши синій.

Ноги чавлять груддя. Пострілом ніч розкололо.
Злотні блиски в долині —
Нерухомі вогнисті джмелі.

Не земля це, не вечір,
Це не вітер нам пестить зволожені чола.
Тільки хор невидимий
І — крізь сон — плач віольончелі.

То на Любар чи Звягель дорога лежить перед нами?
Важко горбиться поле для когось в самотню могилу.
Підповзають горбовини
Млою, стернею й пісками,
Вітер тисне камінням
На груди і плечі похилі.
Впоперек — рейки блакитні.
Як виклик огнений пільмі,
Потяг гримучий промчав, вибухом блиснув.
А за насипом білим
В громі бою і тупоті ніг
Поривалась на схід
Гайдамацька схвильована пісня.

Злотні блиски в долині — нерухомі вогнисті джмелі.
Скачуть іскри блакитні
На рушницях у темному полі.
Скрип юхтових ременів.
Брязк заліза. І тупіт в імлі.
Молода йде громада,
Злому світові ввіривши долю.
Б'ють упевненіш стопи.
Рветься серце в напрузі страшній.
Пальці вп'ялися в приклад. Від напруги —
на оці сльози.
Пісня росте на вустах.

І вже знаєш: ті блудні вогні —
То небесні сузір'я,
То вогні мандрівничих обозів.

II

Ніч відлетіла відразу,
День, високий та ясний,
Не приніс короваю, повитого хмелем. —
Домовини лиш чули,
Як рвались военні накази,
І даремно ржав кінь
В Чигирині, розбитім шрапнелем.

Кождий день брався заревом
Захід цеглясто-червоний.
Вили у нетрях вовки,
Як вибілював місяць степи невеселі.
Цокотіли десь вершники.
Табунам насторожених коней
Посивілий пастух пригравав на піщелі.

А над Києвом пісня не гасла потужна,
Бронзолита, стодзвонна. —
Розбігалося військо
У провулків глушаві причілки.
Ранком бачив поет:
В хмарі туманній Мадонна
Йшла по розбитім селі,
Відганяючи кулі, мов бджілки.

III

Шелеставо земля осипається.

Подзвін багнетів гробовий.

Тут упреться приклад, там прицілиться
цівка тривожна.

Де ж ті руки братерські, чутні,

Що почують, як вимовлю слово,

Де ж ті руки братерські,

Що їм серце довірити можна?

Це не ладді норманів, не Азії орди зловіщі,

Не загонів ногайських палаючий безум. —

Присихає чорнозем

До лопатки блискучого вістря,

Пада гостра команда,

Прямо в серце, мов шабельне лезо.

Свіжий вітер з Клевані. Сяють зорі блакитні.

Чорні борозни дихають.

Чорнішають люди і речі.

Мертвий відблиск лопаток

Та плечі, розгойдані в ритмі —

Наче вправний могильник

Розгина і згина свої плечі.

(Переклав Леонід Полтава)

Епітафія поляглим коням

Будуть прийшли поети по згаслій плакати бурі,

вічну хвалу голосити впалим в алюрі;

будуть водити туристів, де Ніке кам'яностопа

проходить під шум окрилля
по спорожнілих окопах,
але мене там не буде,
бо не минущій парафії
готую власні елегії, дзвенючі епітафії.

Вам, коні, що поривались, на повні сідавши зади,
що в клекотанні машин вітали заглади,
вам, що — достойні смерти —
гойдали буйні гриви,
ця похоронна пісня й серця жалість правдива.

Даремні очей напруги і смерчі ніг тривалі;
крила, що вас носили, затихли в далі;
з рук боягузів, злочинців згасла воєнна глорія,
що в приязні коней і воїв
шукала гучної зваги,
десь у фабричній залі,
в незнаних лябораторіях
повніє смерть соромотня
під зором чисел наснаги.

Вам, коні, гніді й вороні, голосом янгола ржучі,
вам, що мандруете в небо над зорі текучі,
вам, фосґеном забиті у Фляндрії,
на залізних частоколах простерті,
що упали від куль і з руки людини, як смерти,
що в багнах під Верещицею нагло втонули,
і вам, що підкошені з танків
швидше, ніж мисль відгадала дула.

З твого страждання, Христе,
з ран, що до неба стахли,
Ти, що конно у срібній зброї мені сієш ночами,
спокій пошли тим коням, мужньо в боях поляглим
І хай же довічне сяйво
світить безсмертя шляхами.

(Переклав Яр Славутич)

ВИДАННЯ ТВОРІВ Ю. ЛОБODOVСЬКОГО

- 1929 Słońce przez szpary. Lublin: nakł. autora.
1931 Gwiazdny psalterz. Lublin: nakł. autora.
1931 O czerwonej krwi. Lublin: nakł. autora.
1932 W przeddzień. Lublin.
1935 Rozmowa z Ojczyzną. Lublin.
1936 Rozmowa z Ojczyzną. Warszawa.
1936 Demonom nocy. Warszawa.
1937 Lubelska szopka polityczna. Lublin:
nakł. II Związku Rezerwistów.
1941 Z dymem pożarów. Nicea: Oficyna S. Tyszkiewicza.
1945 Por nuestra libertad y la vuestra: Polonia sigue
luchando. Madrid : Editora Mundial.
1946 Literatura eslavas. Madrid: Atlas.
1947 Modlitwa na wojnę. Londyn: Światpol.
1954 Uczta zadżumionych. Paryż: nakł. Subskrybentów
i autora.
1954 Złota hramota. Paryż: Instytut Literacki.
1955 Komysze. Londyn: Gryf.
1958 W stancy. Londyn: Gryf.
1959 Pieśń o Ukrainie. Paryż: Instytut Literacki.
1960 Droga powrotna. Londyn: Gryf.
1961 Kasydy i gazy. Londyn: Oficyna Poetów i Malarzy.
1965 Dzieje Józefa Zakrzewskiego [cykl powieściowy].
Londyn: Polska Fundacja Kultury Cz. 1. Czerwona
wiosna.
1966 Cz. 2. Terminatorzy rewolucji
1969 Jarzmo Kaudyńskie. Londyn: Orbis.
1970 Cz. 3. Nożyce Dalili, 1968. Cz. 4. Rzeka graniczna.

- 1972 W połowie wędrówki. Londyn: Polska Fundacja Kulturalna.
- 1984 Dwie książki [2 zbiorki poezji: Dytyramby nieprzejednane i Popołudnie fauna]. Paryż: Instytut Literacki.
- 1986 Mare rostrum. New York: Polander.
- 1987 Pamięci Sulamity. Toronto: Polski Fundusz Wydawniczy w Kanadzie.
- 1987 Rachunek sumienia: wybór wierszy 1940–1980. Paryż: Editions Spotkania.
- 1988 Dytyramby patetyczne. Londyn: Polska Fundacja Kulturalna.
- 1989 List do kraju / wybór i oprac. Jerzy Świąch. Lublin: KUL.
- 1990 Kasandra jest niepopularna : wybór tekstów z “Orła Białego” z lat 1956–1980 /oprac. i wstępem opatrzył J. Obszyński. Poznań: Wydaw. Im. Lecha Zondka.
- 1990 Poezje /wybór i wstęp Józef Zięba. Lublin: Wydaw. Lubelskie.
- 1990 Poezje wybrane /wybór i wstęp Józef Zięba. warszawa: LSW.
- 1991 Wiersze i poematy wybór, wstęp i nota edytorska Irena Szyprowska. Warszawa: PIW.
- 1995 Worek Judaszów /oprac. P. Kądziela. Warszawa: Interim.
- 1996 Naród jest nieśmiertelny /oprac. i wstęp B. Truchan. Poznań: Wers.
- 1996 Лободовський Юзеф. Пісня про Україну. Львів Каменяр.
- 1997 Żywot człowieka gwałtownego: wspomnienia. Warszawa: Editions Spotkania.
- 2015 Józef Łobodowski Przeciw upiorom przeszłości. Myśli o Polsce i Ukrainie, Wydawnictwo Test

ПОКАЖЧИК ІМЕН

- Амелія — 64, 65
Анна Ярославна — 128
Аньол М. — 175
Арнштайнова Ф. — 37, 82
Архипенко — 175
Ахматова А. — 142
- Бабецька Л. — 57
Багрянний І. — 145
Барабаш Сенів Т. — 66
Батий — 127
Беатріче — 52
Бею С. — 50
Бельський К. — 37, 150, 152
Блок — 141
Богуцький — 29
Бончковський В. — 90, 91,
166, 171
Борейша — 94
Броневський — 94
Брюсов — 142
- Ваколюк В. — 186
Вальорек (ксьондз) — 66
Вандурський — 94
Василевська В. — 93
Василевський Л. — 171, 172
Вежинський К. — 32, 62
- Владислав (Броневські) — 94
Волошин — 142
Врангель — 24
Вуйцік К. — 153
- Галчинський — 101
Гдула П. — 28
Гедройц Є. — 12, 15, 58, 177
Гінчанка Зузанна — 11, 40,
42, 51, 49, 81, 101, 189, 190
Голдберг — 94
Гойя — 118
Голувка Т. — 159, 172
Гординський С. — 139, 145
Гощинський — 117
Гралевський В. — 37, 75, 78
Гриджевський М. — 12, 58
Гулевич Г. — 76
Гумільов — 144
- Гзелла А.Л. — 80, 95
Голдман — 47
- Данилевич-Зелінська М. —
99
Денікін — 23
Доборейко-Яжомбкевич —
20

- Ель Греко — 118
Еренбург І. — 86
- Єсенін С. — 72, 141, 150
- Загурський В. — 107, 153
Залеський — 117
Замойський Я. — 27
Зеленко К. — 15, 62, 97, 98,
179
Зеров М. — 145
Земба Ю. — 40, 47, 61, 140
Зузанна — 40, 42, 43, 45,
51, 52, 81
- Ібянський Ф.З. — 121
Іванюк В. — 99
Іллакувічувна К. — 42, 46
- Казимеж (Тилько) — 57,
64, 65, 96, 191
Каменьська А. — 75
Кармен — 52
Кардуччі Джозуе — 33, 106
Кжечуновіч П. — 140
Клен Ю. — 145
Ключев — 142
Корнілов — 23
Косач Ю. — 120, 139
- Косінський — 42
Косовська С. — 55, 97
Костянтин — 41
Кравців Б. — 145
Кришак Я. — 32
Кубацький В. — 48
Кубінський З. — 56
Кукель М. — 62
Курилло Стефан — 4, 13,
91, 155, 170
Курилло Ядвіга — 44, 50,
190
Кусьневич А. — 61
- Ладоша Г. — 107
Лермонтов — 141, 142
Леся Українка — 13, 139,
141, 143, 175
Лехонь Я. — 42, 141
Лівицька-Холодна Н. — 13,
51, 139, 180
Ліпко Г. — 54
Лобода — 11, 72, 75, 76*
Лободовський Вл. — 20,
26, 188, 189
Лорка Ф.Г. — 118
Лось С. — 171

- Май-Маєвський — 24
Маланюк Є. — 12, 51, 52,
121, 129, 133, 139, 141, 144,
180
Мальчевський — 117
Мандельштам О. — 72
Маяковський В. — 33, 36,
72, 106, 141
Микола II — 21
Мікульський З. — 75
Мілош Ч. — 107, 108, 153, 190
Міхальський Б. — 47
Міцінський Б. — 162, 167,
168, 169
Мрозовський В. — 75
Мусял П. — 93
- Навсікая — 52
Наперський С. — 163
Некрасов — 142
- Ольжич О. — 144
Островська Я. — 56, 95, 96
- Пастернак Б. — 72, 99, 142
Пацьорковський — 194,
195
Петлюра — 55, 111, 112, 120,
161
- Пехал М. — 150
Пілсудський Ю. — 45, 55,
79, 83, 107, 111, 112, 161
Плізга Мар'ян — 38
Полтава Л. — 139
Потоцький — 159
Путрамент Є. — 153
Пушкін — 142
Пшибось Ю. — 107
- Рембо А. — 150
Рильський М. — 13, 141, 145
Ролан Р. — 86
- Савіцька Я. — 90, 140, 178
Саломея — 50
Сана (Саночка) — 43
Сікорський — 55
Скрипник М. — 165
Слаутич Я. — 139
Словацький Ю. — 12, 27,
28, 41, 50, 53, 65, 71, 117,
136, 168
Соколовський М. — 57
Соловійов — 142
Соснковський — 55
Спевак Я. — 42, 81
Станде — 94
Сталін — 142, 172

- Стефанія (Лободовська) — 10, 20, 22, 187
Стус В. — 10
Суламіт — 40, 42
- Тарновський В. — 37
Тжнадель Я. — 45, 82, 83
Теліга О. — 145
Тільки К. — 57, 64, 65, 96, 191
Тимур — 127
Тичина П. — 13, 139, 141, 144, 145
Тімофеев Г. — 150
Томанек А. — 26, 76, 186
Трембіцький К. — 62
Тувім Ю. — 29, 32, 101
- Филипович П. — 145
Франко І. — 10, 175
Фредра А. — 28, 71
- Хвильовий М. — 165
Хмельницький — 159
- Чехович Ю. — 31, 33, 37, 61, 76, 77, 84, 101, 105, 107, 150, 151, 195
Чухновський М. — 61, 150
- Шевченко Т. — 10, 13, 139, 141, 161, 162, 175
Шельбург-Зарембіна Е. — 44
- Шиповська І. — 35, 54, 64, 66, 72, 73, 100, 101, 105, 109, 144
- Юзевський Г. — 49, 51, 88, 89, 91, 92, 110, 111, 112, 121
- Яворський К.А. — 37, 141
Яночка — 27
- Hordynski Sw. — 12
Lobo — 62, 196
Łoboda — 75
Micinski B. — 13

Ю. Лободовський
у дитинстві з батьками
і сестрами в Росії,
1914–1916 рр.

Ю. Лободовський
з дружиною Ядвігою
на вулиці Краківське
передмістя в Любліні

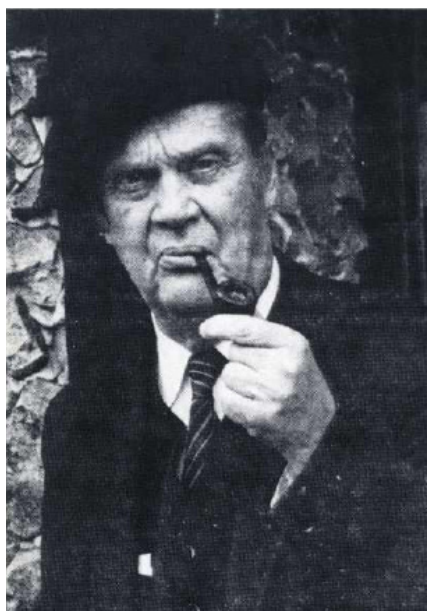
Юзеф Лободовський
у люблінський період.
Фотографія з фондів
Бібліотеки ім. Ієроніма
Лопацинського

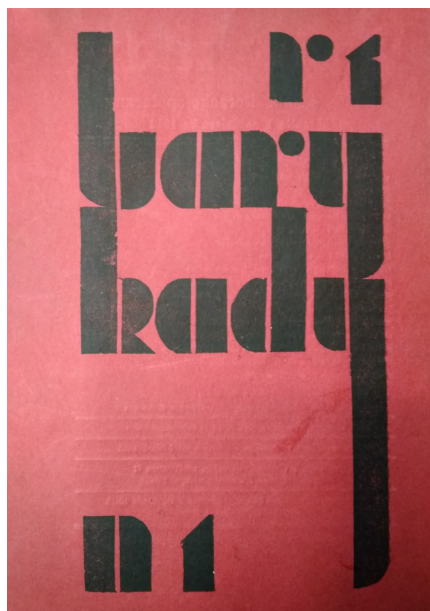
Юзеф Лободовський,
1938 р.

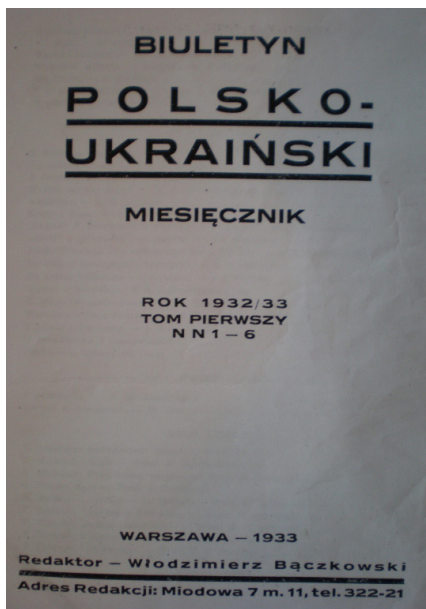
Ю. Лободовський
з архіву А. Томанка

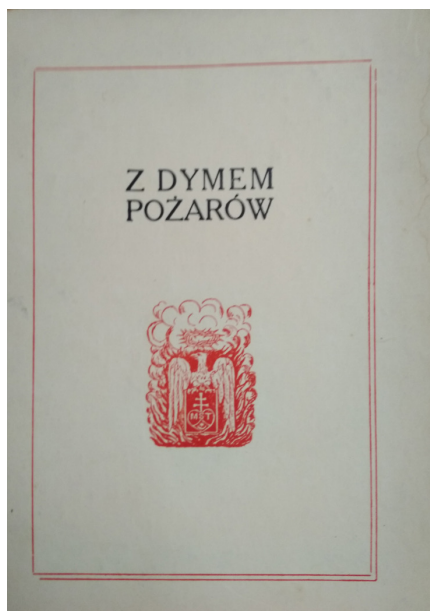
Ю. Лободовський
в еміграції

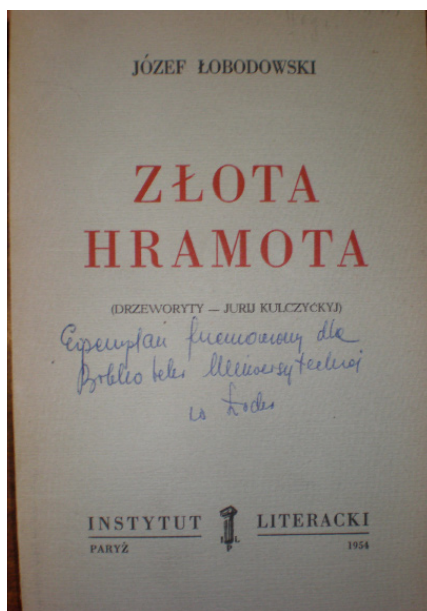
Обкладинка "Barykady",
1932

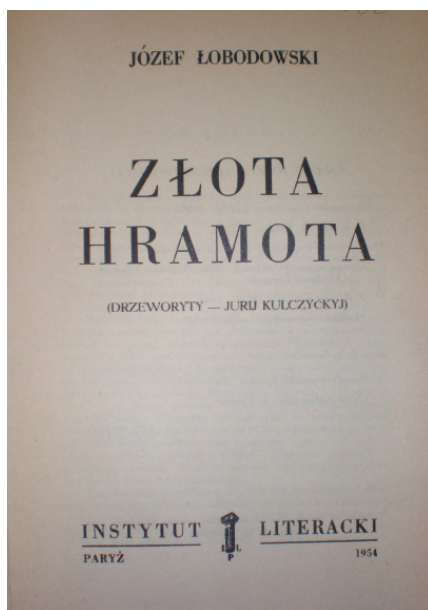
"Biuletyn Polsko-Ukraiński",
1932-1933

“Z dymem pożarów”, 1941,
обкладинка збірки

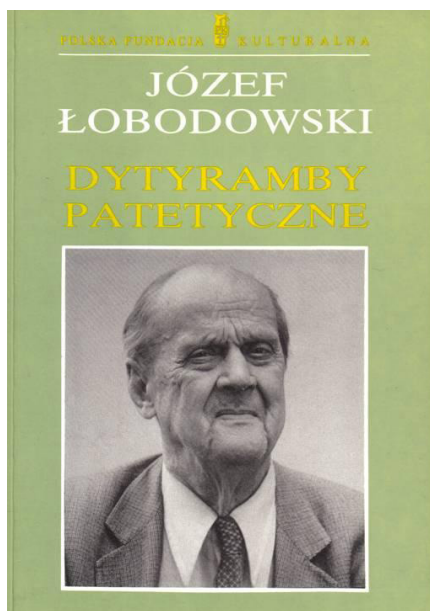
“Złota hramota”, 1954,
обкладинка збірки

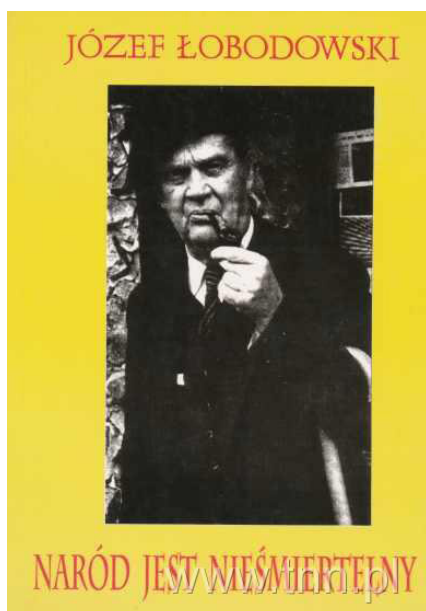
Друга сторінка збірки
“Złota hramota”, 1954

“Pieśń o Ukrainie”, 1959,
обкладинка збірки

“Dytyramby patetyczne”,
1988, обкладинка збірки

“Naród jest nieśmiertelny”,
1996, обкладинка збірки

Монографія

Світлана Греля-Кравченко

**ЮЗЕФ ЛОБОДОВСЬКИЙ — МИТЕЦЬ,
МИСЛИТЕЛЬ, БУНТАР ТА УКРАЇНОФІЛ.
ЖИТТЯ І ТВОРЧИСТЬ**

Літературне редагування *Марії Рожило, Наталі Шевченко*
Обкладинка і верстка *Вікторії Дикобраз*

Підписано до друку 23.09.2019. Формат 84×108/32.
Гарнітура Loga. Умов. друк. арк. 26,04

Видавництво «Синя папка»
Свідоцтво про державну реєстрацію
ДК № 5627 від 27.09.2017 р.

synia.papka@gmail.com
43010 Волинська обл., м. Луцьк,
просп. Волі, 27/307

Друк та палітурні роботи
ПрАТ «Волинська обласна друкарня»
43010 м. Луцьк, просп. Волі, 27.
Тел. 71-03-01, 71-01-02